

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

στην

ΝΑΥΤΙΛΙΑ

**ΑΠΡΟΟΠΤΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΤΑ ΝΑΥΛΟΣΥΜΦΩΝΑ**

Μιχαήλ Π. Μποβιάτσης

Διπλωματική Εργασία

που υποβλήθηκε στο Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος
των απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην
Ναυτιλία

Πειραιάς

Σεπτέμβριος 2015

ΔΗΛΩΣΗ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

«Το άτομο το οποίο εκπονεί την Διπλωματική Εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στην βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (εμπορικός, μη κερδοσκοπικός ή εκπαιδευτικός), της φύσης του υλικού, που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες ή χάρτες), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος, που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή στη γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου».

Σελίδα Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής

«Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή που ορίστηκε από τη ΓΣΕΣ του Τμήματος Ναυτιλιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιώς σύμφωνα με τον Κανονισμό Λειτουργίας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Ναυτιλία. Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Καθηγητής Βλάχος Π. Γεώργιος (Επιβλέπων)
- Επίκουρος Καθηγητής Σαμιώτης Γεώργιος
- Λέκτορας Πολέμης Διονύσιος

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.»

Πρόλογος

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της Διπλωματικής εργασίας ήταν η συγκέντρωση υλικού για την θεμελίωση του θεωρητικού υποβάθρου των επιμέρους κεφαλαίων, με πηγές τους Έλληνες και Άγγλους συγγραφείς καθώς και την Ελληνική και Αγγλική νομολογιακή πρακτική. Μετά τη συγκέντρωση του απαραίτητου υλικού, ακολούθησαν συναντήσεις με τον επιβλέποντα καθηγητή για την διαλογή, τον χωρισμό σε επιμέρους ενότητες καθώς και για την εξαγωγή βασικών συμπερασμάτων. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην εξαγωγή τεκμηριωμένης προσωπικής άποψης σε κάθε κεφάλαιο της διπλωματικής, που να μην αφορά μόνο την νομική εξέταση μίας έννοιας, άλλα την πολύπλευρη ανάλυση αυτής.

Ευχαριστίες

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να αποδώσω στα μέλη της εξεταστικής επιτροπής οπού με διευκόλυναν και με καθοδήγησαν με την αμεσότητα και την ευγένεια τους ώστε να παραθέσω μία, κατά τη γνώμη μου αξιόλογη διπλωματική εργασία και να κλείσω έτσι με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την φοίτηση μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα των Ναυτιλιακών Σπουδών.

Συγκεκριμένα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Πολέμη που με βοήθησε να εμπνευστώ το θέμα και τον κύριο Σαμιώτη οπού η συμβολή του ήταν καταλυτική ώστε η Διπλωματική Εργασία να βελτιωθεί τόσο τεχνικά όσο και σε περιεχόμενο και ποιότητα. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον κύριο Βλάχο, όπου διέθεσε πάρα πολλές ώρες και με βοήθησε στην διαλογή του υλικού, στην εξαγωγή των επιμέρους συμπερασμάτων και πάνω απ' όλα κατανόησε και με ενθάρρυνε στο να προχωρήσω σε οικονομική ανάλυση ιδιαίτερα σημαντικών νομικών εννοιών.

Παράλληλα θα ήθελα να ευχαριστήσω και τους καθηγητές μου από την Νομική Σχολή του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, όπου με τις καίριες υποδείξεις τους, μου υπέδειξαν έναν κορμό ώστε να αρχίσω την συγγραφή και με κατεύθυναν ως προς τους στόχους και τα συμπεράσματα που πρέπει να προκύψουν.

Τις πιο μεγάλες ευχαριστίες θα ήθελα να τις απευθύνω στην μητέρα μου, όπου χωρίς την οικονομική και ψυχική στήριξη της οποίας δεν θα μπορούσα να ανταπεξέλθω στις απαιτήσεις του μεταπτυχιακού.

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική, αναλύονται οι έννοιες της καλής πίστης και της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών όπως αυτές συναντώνται στην Ελληνική και στην Αγγλική έννομη τάξη. Με βάση τόσο την θεωρητική προσέγγιση, όσο και την παράθεση της νομολογιακής πρακτικής, εξετάζεται η έννοια, το πεδίο εφαρμογής, οι προϋποθέσεις και οι συνέπειες εφαρμογής των προαναφερόμενων εννοιών και γίνεται μία προσπάθεια σύγκρισης της Ελληνικής με την Αγγλική έννομη τάξη, ως προς την εφαρμογή των εννοιών αυτών. Στην συνέχεια παρατίθεται ανάλυση της επίδρασης της καλής πίστης στις πιστωτικές συμβάσεις, στις ναυτιλιακές συμβάσεις και στην διαδικασία σύναψης αυτών. Το βασικό συμπέρασμα της Διπλωματικής, είναι η διαφοροποίηση της Ελληνικής έννοιας της καλής πίστης από την αντίστοιχη Αγγλική, καθώς προσδίδεται στην Ελληνική δικαστηριακή αρχή η επιπλέον δυνατότητα διάπλασης της συμβατικής σχέσης, παρακάμπτοντας έτσι σε εξαιρετικές περιπτώσεις την αρχή της Pacta Sund Servanda, βασικής και απαράβατης έννοιας για την Αγγλική έννομη τάξη.

Summary

This thesis analyses the concepts of good faith and sudden change in the treaties as they can be found in Greek and English legal system. Using theoretical approach and examples from judicial practice, we examine the meaning, scope, conditions and effects of application of the aforementioned concepts, and we also make an attempt to compare the Greek to English law, in the application of these concepts. Furthermore, there is an analysis of the effects of good faith in credit contracts and also in shipping contracts and procedures. The main conclusion is the diversification of the Greek concept of good faith from the corresponding English as the Greek litigation authority is amplified with the additional capability to edify any contract, bypassing, in exceptional cases, the principle of Pacta Sund Servanda, fundamental and inviolable concept of the English legal system.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή.....1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η Έννοια της Καλής Πίστης.....5
2.2 Προσδιορισμός και Πεδίο Εφαρμογής της Αρχής της Καλής Πίστης.....7
2.3 Διάκριση Καλής Πίστης σε Αντικειμενική και Υποκειμενική.....10
2.3.1 Διάκριση Συναλλακτικών Ηθών σε Τοπικά και Γενικά.....11
2.4 Λειτουργία της Καλής Πίστης ως Γενικής Ρήτρας.....13
2.5 Ενδεικτική Νομολογία.....14
2.6 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Η Έννοια της Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών.....20
3.2 Πεδίο Εφαρμογής της Διάταξης.....21
3.3 Προϋποθέσεις Εφαρμογής.....24
3.3.1 Αμφοτεροβαρής Σύμβαση.....24
3.3.2 Μεταβολή των Συνθηκών.....25
3.3.3 Μεταγενέστερη Μεταβολή των Συνθηκών.....27
3.3.4 Έκτακτοι και Απρόβλεπτοι Λόγοι.....28
3.3.5 Υπέμετρα Επαχθής Παροχή.....29
3.3.6 Συμπληρωματικές Προϋποθέσεις Εφαρμογής.....31
3.4 Συνέπειες Εφαρμογής.....32
3.5 Ενδεικτική Νομολογία.....33
3.6 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Παραβολή των Διατάξεων της Καλής Πίστης και της Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών.....	38
4.2 Υφιστάμενες Απόψεις.....	39
4.3 Ενδεικτική Νομολογία.....	41
4.4 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Η Αγγλική Νομοθεσία και Νομολογία.....	46
5.2 Περιπτώσεις Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών.....	47
5.2.1 <u>Αδυναμία Περάτωσης της Σύμβασης (Impracticability)</u>	48
5.2.1.1 Έννοια.....	48
5.2.1.2 Νομολογία.....	49
5.2.2 <u>Ανικανότητα ή Έλλειψη του Λόγου Περάτωσης της Σύμβασης (Impossibility)</u>	50
5.2.2.1 Έννοια.....	50
5.2.2.2 Νομολογία.....	52
5.2.3 <u>Ματαίωση Λόγο Σύγχυσης(Frustration)</u>	55
5.2.3.1 Έννοια.....	55
5.2.3.2 Νομολογία.....	56
5.3 Συμπερασματικές παρατηρήσεις.....	63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 Οι Πιστωτικές Συμβάσεις.....	65
6.2 Η Έννοια και τα Είδη της Πίστωσης.....	66
6.3 Η Εφαρμογή των Διατάξεων της Καλής Πίστης και της Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών στις Πιστωτικές Συμβάσεις.....	68
6.4 Ενδεικτική Νομολογία.....	70
6.5 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1 Επιπτώσεις Εφαρμογής της Ελληνικής έννοιας της Καλής Πίστης στις Ναυτιλιακές Συμβάσεις.....	75
7.1.1 <u>Ναυτιλία Γραμμών</u>	75
7.1.2 <u>Ελεύθερη Φορτηγός Ναυτιλία</u>	77
7.2 Επιπτώσεις της Καλής Πίστης και των Καλών Συναλλακτικών Ηθών στην Διαδικασία της Ναύλωσης.....	78
7.2.1 <u>Οι Ναυλομεσίτες</u>	79
7.2.2 <u>Οι Πλοιοκτήτες</u>	80
7.2.3 <u>Οι Ναυλωτές</u>	81
7.2.4 <u>Οι Δικηγόροι και οι Ναυτιλιακοί Πράκτορες</u>	82
7.3 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Συμπεράσματα.....	84
Βιβλιογραφία.....	87

Πίνακας Συντομογραφιών

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρχ.Ν.	Αρχείο Νομολογίας (περιοδικό)
βλ.	βλέπε
γνμδ.	Γνωμοδότηση
εδ.	Εδάφιο
ΕΕμπΔ.	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
επ.	επόμενα
Εφ.	Εφετείο
κ.ά.	και άλλα
κεφ.	Κεφάλαιο
ΚΠολΔ.	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΜονΠρωτ	Μονομελές Πρωτοδικείο
ΠολΠρωτ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
Ν.	Νόμος
ΝοΒ.	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
Πρβλ.	Παράβαλε
Π.χ.	Παραδείγματος Χάριν
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
σ. (ή σελ.)	σελίδα
σημ.	σημείωση
τεύχ.	Τεύχος
Τίμ. τομ.	Τιμητικός Τόμος
ΧρΙΔ.	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (περιοδικό)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Αντικείμενο της Διπλωματικής Εργασίας είναι το πώς διατυπώνεται, εξετάζεται και αντιμετωπίζεται από την Ελληνική και Αγγλική έννομη τάξη το θέμα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, δηλαδή της κατάστασης όπου λόγω απρόβλεπτων και απρογραμμάτιστων συνθηκών, αλλάζουν τα πραγματικά δεδομένα μιας συμφωνίας, με αποτέλεσμα αυτή να είναι αδύνατο ή πολύ δύσκολο να τηρηθεί. Η έμπνευση αυτού του θέματος προέρχεται τόσο από τις παρούσες οικονομικές συνθήκες, όσο και από τις σπουδές μου στην Νομική Σχολή, όπου με την μελέτη μου είχα εντοπίσει την σπουδαιότητα των επιμέρους διατάξεων που το εκφράζουν. Επίσης το 2008, κατά την πρακτική μου στην εταιρεία J & P Avax, μου ζητήθηκε να συγγράψω μία μελέτη σχετικά με την τότε απρόβλεπτη αύξηση στην τιμή του πετρελαίου και πως αυτή επιδρά στις συμβάσεις της εταιρείας. Κατά την τότε έρευνα μου, προχώρησα σε εκτενή μελέτη των επιμέρους διατάξεων και αντιλήφθηκα την σπουδαιότητα τους.

Η σκοπιμότητα του θέματος είναι η οικονομική και η νομική ανάλυση τόσο των συνεπειών της παγκόσμιας και της εγχώριας οικονομικής κρίσης όσο και άλλων πιθανών μεταβολών στις συμβάσεις των ναυλοσυμφώνων. Επίσης εξετάζεται η δυνατότητα εφαρμογής νομικών διατάξεων που αφορούν την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών. Ο λόγος ότι πέρα από το Ελληνικό, γίνεται και ανάλυση και στο Αγγλικό δίκαιο αφορά στην σύγκριση των δύο δικαίων και σκοπεύει στην ανάδειξη του Ελληνικού Δικαίου ως ικανού δικαίου επίλυσης διαφορών, παρά την κυριαρχία του Αγγλικού Δικαίου στον συγκεκριμένο τομέα.

Σκοπός συνεπώς της εργασίας, είναι να απαντήσει στο κατά πόσο οι διατάξεις που εκφράζουν την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών στο Ελληνικό Δίκαιο είναι ικανές να επιδράσουν και να επηρεάσουν τις ναυτιλιακές συμβάσεις, σε βαθμό που το Αγγλικό Δίκαιο δεν μπορεί να το επιτύχει.

Άρα το πρώτο ερώτημα που προκύπτει είναι το κατά πόσο είναι αποτελεσματική η εφαρμογή του Αγγλικού Δικαίου, στο ζήτημα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών στα ναυλοσύμφωνα. Επιμέρους ερώτημα είναι το κατά πόσο αποτελεσματική θα ήταν η εφαρμογή του Ελληνικού Δικαίου για το ίδιο ζήτημα. Επίσης, ως επιμέρους στόχος τίθεται και μία γενικότερη σύγκριση του Ελληνικού και του Αγγλικού Δικαίου, με άμεσο σκοπό την διαπίστωση της ικανότητας του Ελληνικού Δικαίου να επιλύσει σε γενικότερο πλαίσιο διαφορές που έως τώρα άπτονται της αρμοδιότητας του Αγγλικού Δικαίου. Διαθέτει άραγε το Ελληνικό Δίκαιο όλες εκείνες τις αναγκαίες διατάξεις, ώστε να είναι ικανό προς επίλυση διαφορών και συγχρόνως να είναι ελκυστικό για όλους εκείνους τους συμβαλλόμενους που έως τώρα εμπιστεύονται το Αγγλικό Δίκαιο ως βασικό δίκαιο επίλυσης των διαφορών τους? Αυτό είναι και το καταληκτικό ερώτημα της Διπλωματικής, στο οποίο θα γίνει προσπάθεια για να δοθεί τουλάχιστον μία εμπειριστατωμένη προσωπική απάντηση.

Από πλευράς δομής και μεθοδολογίας, ή διπλωματική εργασία στηρίζεται στην θεωρητική έρευνα διατάξεων τόσο του Ελληνικού όσο και του Αγγλικού Δικαίου που αφορούν στην απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών και καταλήγει σε σύγκριση των δύο δικαίων καθώς και σε εξαγωγή βασικών συμπερασμάτων για τις ομοιότητες, τις διαφορές καθώς και τις ιδιαιτερότητες που τυχόν αυτά παρουσιάζουν. Αναφορά γίνεται επίσης και στις οικονομικές επιπτώσεις που μπορούν να προκληθούν στις καθημερινές συναλλαγές, ως αποτέλεσμα της εφαρμογής των αναφερομένων διατάξεων.

Συγκεκριμένα, στο Δεύτερο Κεφάλαιο παρατίθεται και αναλύεται η έννοια της καλής πίστης στην Ελληνική έννομη τάξη. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι η λεπτομερής νομική ανάλυση των διατάξεων που σχετίζονται με αυτήν, με βασική πηγή τους Έλληνες συγγραφείς και ιδιαίτερα το βιβλίο του Απόστολου Γεωργιάδη, (Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκουλα Αντ) όπου το κεφάλαιο οφείλει τη δομή και την κεντρική προβληματική, καθώς επίσης και παραδείγματα νομολογίας της Ελληνικής έννομης τάξης.

Στο Τρίτο Κεφάλαιο παρατίθεται και αναλύεται η έννοια της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, όπως αυτή συναντάται στην Ελληνική έννομη τάξη. Η μεθοδολογία αυτού του κεφαλαίου ομοιάζει με αυτήν του προηγούμενου, με βαρύτητα να δίνεται στην ανάλυση του βιβλίου του Μιχαήλ Σταθόπουλου, (4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα) απ' όπου πηγάζει η δομή και η βασική προβληματική του κεφαλαίου αυτού.

Στο Τέταρτο Κεφάλαιο, παρατίθενται οι δύο προαναφερθείσες έννοιες και επιχειρείται μία προσπάθεια αντιπαραβολής και αλληλεπίδρασης των δύο αυτών εννοιών. Η ανάλυση της προβληματικής βασίζεται τόσο στις απόψεις των δύο προαναφερόμενων συγγραφέων, οι απόψεις των οποίων πρωτοστατούν (Απόστολος Γεωργιάδης και Μιχαήλ Σταθόπουλος), όσο και στην παράθεση ενδεικτικής νομολογίας.

Στο Πέμπτο Κεφάλαιο παρατίθεται η ανάλυση του Αγγλικού Δικαίου. Η ανάλυση αυτή βασίζεται εν μέρει σε θεωρητική αναγραφή και ανάλυση των αντίστοιχων εννοιών της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, με βάση το βιβλίο του Steven L. Emanuel, (10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business) αλλά κατά κύριο λόγο σε νομολογιακά παραδείγματα, τα οποία αποτελούν και την κύρια πηγή δικαίου της Αγγλικής έννομης τάξης. Η μεθοδολογία της συγγραφής αυτού του κεφαλαίου βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην διαδικτυακή αναζήτηση αποφάσεων Αγγλικών δικαστηρίων που να διατυπώνουν τις θέσεις της Αγγλικής έννομης τάξης, σε συνδυασμό με σύντομη θεωρητική ανάλυση των επιμέρους εννοιών που αφορούν και απαρτίζουν τη ζήτηση της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών.

Επίσης, με βάση την προσωπική μου εμπειρία ως δικηγόρου στην Τράπεζα Πειραιώς, παρατίθεται στο Έκτο Κεφάλαιο η έννοια των πιστωτικών συμβάσεων. Συγκεκριμένα παρατίθεται μία περιεκτική αλλά διεξοδική αναφορά στην επίδραση των υπό εξέταση διατάξεων της καλής πίστης και της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών στις πιστωτικές συμβάσεις. Για την συγγραφή της θεωρίας του Κεφαλαίου αυτού, χρησιμοποιήθηκαν τα βιβλία των: Δέσποινα Ι. Κλαβανίδου, (Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα) και Σ. Ψυχομάνη., (6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. II, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα) καθώς και νομοθετικά παραδείγματα από την Ελληνική έννομη τάξη.

Τέλος, γίνεται προσπάθεια στο Έβδομο Κεφάλαιο ώστε να αποτυπωθούν τυχόν πιθανές οικονομικές επιδράσεις και αποτελέσματα των Ελληνικών διατάξεων της καλής πίστης στις ναυτιλιακές συμβάσεις, διακρίνοντας τις σε αυτές που αφορούν την ελεύθερη φορτηγό ναυτιλία και σε αυτές που αφορούν την ναυτιλία γραμμών. Τέλος γίνεται αποτίμηση της σημασίας επίδειξης καλής πίστης από όλους τους διαπλεκόμενους φορείς κατά τη διαδικασία σύναψης μίας ναυτιλιακής σύμβασης. Για την συγγραφή της Πρώτης Ενότητας του Κεφαλαίου, χρησιμοποιήθηκαν τα συμπεράσματα από το βιβλίο του Martin Stopford, (3rd Edition (1988/1997/ 2009), Maritime Economics, USA & Canada: editor Routledge Taylor &

Francis Group), ενώ η συγγραφή της δεύτερης βασίστηκε στο βιβλίο του Καθηγητή Γεωργίου Π. Βλάχου και της ναυτιλιακής οικονομολόγου Ε. Ψύχου, (1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η Έννοια της Καλής Πίστης

Η πρώτη και βασικότερη έννοια που εκφράζει την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών στο Ελληνικό Δίκαιο είναι η έννοια της καλής πίστης. Η έννοια αυτή εντοπίζεται στα Άρθρα 200 και 288 του Αστικού Κώδικα όπου συγκεκριμένα αναφέρει ότι « Οι συμβάσεις ερμηνεύονται όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπ' όψη και τα συναλλακτικά ήθη» (ΑΚ 200) και « Ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπ' όψη και τα συναλλακτικά ήθη» (ΑΚ 288). Κατά πολλούς τα άρθρα αυτό αποτελούν τη βάση όπου τίθεται και διατυπώνεται η βασικότερη αρχή όλου του αστικού δικαίου, η αρχή της καλής πίστης. Σύμφωνα βέβαια με τη διατύπωση του άρθρου 288 ΑΚ, δίδεται η εντύπωση ότι ρυθμίζεται αποκλειστικά ο τρόπος εκπλήρωσης της παροχής, εκ μέρους του οφειλέτη¹. Ωστόσο αυτό δεν είναι ακριβές, διότι η αρχή της καλής πίστης διέπει όχι μόνο το αστικό δίκαιο, αλλά γενικότερα όλο το σύνολο της έννομης τάξης².

Συγκεκριμένα η αρχή της καλής πίστης εφαρμόζεται σε κάθε είδους ενοχή, χωρίς να γίνεται διάκριση εάν αυτή αφορά αμφοτεροβαρείς συμβάσεις, ετεροβαρείς, μονομερείς δικαιοπραξίες ή οποιαδήποτε άλλη έννομη σχέση. Συγκεκριμένα εφαρμόζεται σε οποιαδήποτε έννομη σχέση μεταξύ δύο προσώπων. Στις εμπράγματες διαφορές, χαρακτηριστική είναι η απόφαση του Αρείου Πάγου 937/2008³ που αφορά την αναίρεση για παράβαση διαθετικής αρχής και την τροποποίηση κανονισμού πολυώροφης οικοδομής. Συγκεκριμένα ο αναιρετικός λόγος για επιδίκαση μη αιτηθέντος ιδρύεται και όταν παρά την ανάγκη αυτεπάγγελτης εφαρμογής της ΑΚ 288, το δικαστήριο επιδίκασε (προς εξισορρόπηση των παροχών) μη αιτηθέν από την αντίδικη πλευρά. Κατ' εξαίρεση, η τροποποίηση κανονισμού πολυώροφης οικοδομής μπορεί να γίνει με απόφαση του δικαστηρίου, στο πλαίσιο της συμπληρωματικής και διορθωτικής λειτουργίας της ΑΚ 288. Στις κληρονομικές⁴ διαφορές

¹ Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ.

² Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2η Έκδοση(1999/2002), Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, Αθήνα Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα, § 109, σελ. 178,

³ Απόφαση ΑΠ 937/2008, <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη 5/6/2015

⁴ Απόφαση ΑΠ 854/2007, <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη 5/6/2015

χαρακτηριστική είναι η απόφαση ΑΠ 854/2007 που αφορά δωρεές εν ζωή κληρονομούμενου, όπου θίγεται το ζήτημα της νόμιμης μοίρας. Βάσει των άρθρων 1831,1835 και 288 ΑΚ, η σχετική αγωγή του ενάγοντος θιγόμενου μεριδιούχου για ακύρωση διαδοχικών εν ζωή δωρεών του κληρονομούμενου, θα απορριφθεί κατ' ουσία, όσο αφορά τις προγενέστερες δωρεές, όταν αποδειχθεί ότι η ανατροπή της τελευταίας χρονικά δωρεάς αρκεί για την κάλυψη της νόμιμης μοίρας του. Ενώ δηλαδή με βάση τις διατάξεις του κληρονομικού θα έπρεπε να γίνει ακύρωση όλων των δωρεών εν ζωή, υπερισχύει η διάταξη του ΑΚ 288.

Όσο αφορά το δικονομικό δίκαιο, έχουμε τον ΚΠολΔ 166 οπού αναφέρει συγκεκριμένα ότι «Οι διάδικοι, οι νόμιμοι αντιπρόσωποι και οι πληρεξούσιοι τους οφείλουν να τηρούν τους κανόνες των χρηστών ηθών και της καλής πίστης, να αποφεύγουν ενέργειες που φανερά οδηγούν στην παρέκλυση της δίκης, να εκθέτουν τα πραγματικά γεγονότα που αναφέρονται στην υπόθεση, έτσι ακριβώς όπως τα γνωρίζουν, με πληρότητα και σύμφωνα με την αλήθεια, αποφεύγοντας διφορούμενες και ασαφείς εκφράσεις». Εδώ γίνεται λόγος, μεταξύ άλλων και για την αντικειμενική καλή πίστη που θα αναφερθεί παρακάτω. Έχουμε εμφάνιση επίσης της καλής πίστης και στην αναγκαστική εκτέλεση οπού στην ΑΠ 147/2004 φαίνεται χαρακτηριστικά ότι είναι άκυρος ο πλειστηριασμός κατά τον οποίο με ενέργειες του δανειστή ή του υπερθεματιστή, ή τρίτων που βρίσκονται σε συνεννόηση με τον υπερθεματιστή, παρεμποδίστηκε η ελεύθερη πλειοδοσία, όπου βασικό επιχείρημα της απόφασης είναι ότι οι πράξεις αυτές εν γένει αντίκεινται στην ΑΚ 288⁵.

Όσο αφορά το διοικητικό δίκαιο, συναντάμε ξανά την αρχή της καλής πίστης, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ενδεικτική απόφαση του ΣτΕ 1970/2011 όπου γίνεται λόγος για τις γενικές αρχές του δικαίου κοινωνικής ασφάλισης, την τυπική ασφάλιση, τους αλλοδαπούς και τις συντάξεις λόγω θανάτου του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. Συγκεκριμένα στην απόφαση ορίζονται οι προϋποθέσεις συνταξιοδότησης μίας μητέρας λόγω θανάτου του παρανόμως διαμένοντος στη χώρα συντηρούντος τέκνου. Κατά την αρχή της τυπικής ασφάλισης, όπως αναφέρει η απόφαση εάν κάποιος κατέβαλλε τακτικά τις ασφαλιστικές εισφορές ως ασφαλισμένος σε οργανισμό κοινωνικής ασφάλισης, θεωρώντας με καλή πίστη ότι υπάγεται στην ασφάλισή του, ο δε οργανισμός εισέπραττε ανεπιφύλακτα τις εισφορές αυτές, η αμφισβήτηση από τον οργανισμό, μετά την πάροδο μακρού χρόνου και μάλιστα κατά την επέλευση του ασφαλιστικού κινδύνου, της ιδιότητας του ασφαλισμένου, αντίκειται στην αρχή της χρηστής διοίκησης.⁶ Επιβάλλεται ωστόσο η προσαρμογή της αρχής στο δημόσιο συμφέρον

⁵ ΑΠ. 147/2004, <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm> , τελευταία επίσκεψη στις 5/6/2015

⁶ ΣτΕ 1970/2011, <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη στις 7/8/2015

και στην προστασία του διοικούμενου. Τέλος, κατά μία άποψη, η έννοια της καλής πίστης δεν είναι εφαρμοστή στο δημόσιο δίκαιο όπως είναι γνωστή στο ιδιωτικό, αλλά συναντάται με την αρχή της χρηστής διοίκησης, οπου το δημόσιο θα πρέπει να εφαρμόζει την εξουσία του καλόπιστα και με γνώμονα τα συμφέροντα των πολιτών⁷.

2.2 Προσδιορισμός και Πεδίο Εφαρμογής της Αρχής της Καλής Πίστης

Ο προσδιορισμός της έννοιας της καλής πίστης μπορεί να γίνει μόνο κατά προσέγγιση, αφού όπως έχει αποδείξει θεωρία και νομολογία, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που αμφισβητείται η εφαρμογή ή μη της διάταξης. Με τον όρο καλή πίστη εννοούμε ένα ελάχιστο όριο αμοιβαίου σεβασμού, εντιμότητας και ευπρέπειας στις συναλλαγές⁸. Γενικά υποστηρίζεται ότι το συγκεκριμένο όριο εξαρτάται από την συναλλακτική πρακτική που έχει διαμορφωθεί καθώς και από την κρίση του εκάστοτε δικαστή. Σκοπός του άρθρου είναι η εξασφάλιση των συμφερόντων τόσο του οφειλέτη όσο και του δανειστή, ώστε σε περίπτωση που έχουμε απόκλιση από την συμβατική σχέση να μην υπάρχουν σοβαρές διαφοροποιήσεις υπέρ της μία ή της άλλης πλευράς και έτσι να μην διαταράσσεται σημαντικά η έννομη σχέση. Η αρχή της καλής πίστης σημαίνει ότι κάθε υποχρέωση πρέπει να εκπληρώνεται λαμβάνοντας υπόψη τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου και ότι κάθε δικαίωμα πρέπει να ασκείται από το φορέα του στο πλαίσιο των κοινωνικό-ηθικών ορίων του⁹.

Αναλυτικά, στο ΑΚ 200 εισάγεται ένας γενικός ερμηνευτικός κανόνας των δικαιοπρακτικών δηλώσεων βούλησης που έχουν διατυπωθεί με αμφίσημη ή αμφίβολη έννοια, συνεπώς και το περιεχόμενο τους προσδιορίζεται με την ερμηνεία, έστω και αν η σύμβαση έχει υποβληθεί στον συστατικό τύπο του εγγράφου. Στην περίπτωση όπου υπάρχει συστατικός τύπος (έγγραφο) για την αναζήτηση της βούλησης των δύο πλευρών, λαμβάνονται υπ' όψη τα πραγματικά γεγονότα, που είναι άμεσα συνδεδεμένα με την βούληση, ακόμα και αν έχουν τη

---

⁷ Δαγτόγλου Π.Δ., 5^η Έκδοση (2002/2004), Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Αθήνα Κομοτηνή: εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, αρ. 385 επ.

⁸ Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ.

⁹ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 2 IV1 αρ. 33

μορφή στοιχείων που βρίσκονται έξω από το έγγραφο, καθώς επίσης και μάρτυρες, εφόσον συνδέονται άμεσα με την διασάφηση της έννοιας του εγγράφου. Πιο συγκεκριμένα η ΑΚ 200 «είναι δυνατό να εφαρμοστεί και στην περίπτωση της μεταβίβασης ακινήτου κατά την οποία, ενώ προσδιορίζεται τούτο κατά μέτρα και όρια, ανακύπτει διαφορά μεταξύ τους και αμφιβολία ως προς την πραγματική έκταση του ακινήτου που μεταβιβάστηκε¹⁰. Σε περαιτέρω επεξηγήσεις, προκύπτει ότι η καλή πίστη είναι η επιβαλλόμενη στις συναλλαγές, κατά την κρίση χριστού και εχέφρονα ανθρώπου, συμπεριφορά νοείται δε αντικειμενικώς. Για την διαμόρφωση της σχετικής κρίσεως, το δικαστήριο της ουσίας λαμβάνει υπόψιν, με διαφορετική κατά περίπτωση βαρύτητα, τα συμφέροντα των μερών και κυρίως εκείνου απ' αυτά, το οποίο αποβλέπει να προστατεύσει τυχόν ο ερμηνευόμενος όρος, ο δικαιοπρακτικός σκοπός, οι συνθήκες και οι λοιπές τοπικές, χρονικές και άλλες συνθήκες των μερών κατά το χρόνο συνάψεως της σχετικής δικαιοπραξίας»¹¹. Τέλος καταλήγουμε ότι συναλλακτικά ήθη είναι οι συνηθισμένοι στις συναλλαγές τρόποι ενέργειας.

Από την άλλη η αρχή που έχει θεσμοθετηθεί με το άρθρο 288 ΑΚ εφαρμόζεται στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων τόσο του οφειλέτη, όσο και του δανειστή, οι οποίες απορρέουν από οποιαδήποτε ενοχή, εκτός αν προβλέπεται άλλη ανάλογη ειδική προστασία ή αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του 388 ΑΚ. Η παραπάνω αρχή «εφαρμόζεται τόσο ω συμπληρωματική των δικαιοπρακτικών βουλήσεων ρήτρας όσο και ως διορθωτική αυτών σε όσες περιπτώσεις ένεκα συνδρομής ειδικών συνθηκών, όπως είναι οι νομισματικές υποτιμήσεις ή διακυμάνσεις, μεταβλήθηκαν οι προϋποθέσεις συμπλήρωσης των συμβατικών παροχών, παρέχοντας στον δικαστή την δυνατότητα όπως, με βάση αντικειμενικά κριτήρια, να προσδιορίσει την παροχή, κατ' απόκλιση των συμφωνηθέντων, περιστέλλοντας ή επεκτείνοντας το συμφωνηθέν μέγεθος της, ώστε αυτή να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστεως¹².» Η ερμηνεία καταλήγει στο ότι η διάταξη του 288 ΑΚ είναι γενική και εξειδικεύεται από την 388ΑΚ. Ήδη φαίνεται από την νομολογία η σημασία της καλής πίστης, όπου μπορεί να προκαλέσει και αλλαγές σε συμφωνημένες συμβάσεις, εφόσον υπάρξει μεταβολή στην ενδοσυμβατική σχέση.

---

¹⁰ Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ. 40 παραπομπή από ΑΠ 651/99

¹¹ Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ. 40 παραπομπή από ΑΠ 678/96

¹² Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ. 69 παραπομπή από ΑΠ 1171/04

Η ΑΚ 288 είναι δεσμευτική και για τα δύο μέρη. Κάθε πλευρά είναι υποχρεωμένη να συμπεριφέρεται έναντι της άλλης, κατά την εφαρμογή της σύμβασης και την άσκηση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του, καλόπιστη συμπεριφορά¹³. Προϋπόθεση για την εφαρμογή της ΑΚ 288 είναι η ύπαρξη έγκυρης ενοχής, είτε αυτή προέρχεται από δικαιοπραξία είναι από το νόμο και δεν απαιτεί την ύπαρξη κάποιας άλλης υφιστάμενης σχέσης¹⁴. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η ΑΚ 288 δεν περιορίζεται μόνο στις διατάξεις του ενοχικού δικαίου, αλλά διέπει το σύνολο του Αστικού Κώδικα¹⁵. Κατά την άποψη μου, η πρώτη άποψη διατυπώνεται λόγω της ύπαρξης της ΑΚ 200, η οποία γενικά ρυθμίζει και εξασφαλίζει ότι οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα θα διέπονται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, επομένως η ΑΚ 288 δεν έχει νόημα επέκτασης της έννοιας της και αναλογικής εφαρμογής. Διατυπώνεται και μια τρίτη¹⁶, μειοψηφούσα άποψη, όπου δέχεται ότι η καλή πίστη εφαρμόζεται είτε σε έγκυρες είτε ακόμα και σε άκυρες ενοχές, οι οποίες είναι σύννομες σε κάθε περίπτωση. Απαιτείται όμως μία παραπάνω σχέση μεταξύ των δύο πλευρών, που να προκύπτει είτε από επαγγελματική είτε από άλλη κοινωνική αιτία, πχ. γάμος ή συγγένεια και δεν είναι αρκετή μια απλή κοινωνική επαφή.

Η ΑΚ 288 εισάγει αναγκαστικό δίκαιο¹⁷ και εφαρμόζεται αυτεπάγγελτα από την δικαστική αρχή. Επομένως είναι άκυρη η εκ των προτέρων παραίτηση από την προστασία της περί καλής πίστεως γενικής ρήτρας. «Επίσης θα πρέπει να εξεταστεί η τύχη της τυχόν προ υπάρχουσας συμφωνίας, με την οποία στις σχέσεις των συμβαλλομένων θα ισχύσει συγκεκριμένη και σαφώς καθοριζόμενη ρύθμιση, αλλά αντίθετη προς εκείνη, στην οποία θα κατέληγε ο δικαστής, σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, εφόσον ο νόμος ή η σύμβαση δε ρυθμίζει σχετικά»¹⁸. «Η συμφωνία αυτή θα είναι έγκυρη, καθώς εδράζεται στην ελευθερία των συμβάσεων, με τον περιορισμό ότι ο δικαστής στερείται τη δυνατότητα να επεμβαίνει στο περιεχόμενο της σύμβασης, δυνάμει της καλής πίστης και των

---

¹³ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικόν, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 7 I 2 β σελ. 156,

¹⁴ Μπαλής Γ, (1969) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 5 αρ. 9 σελ. 22

¹⁵ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 14 αρ. 12

¹⁶ Φίλιος Π., 3^η Έκδοση (1987) Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα Κομοτινή: εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, § 2 Α ΙΙΙ

¹⁷ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' μέρος Γενικόν, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 7 I 2 δ σελ. 158

¹⁸ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2011, §18 αρ. 21

συναλλακτικών ηθών, εφόσον δεν υπάρχει κενό στο νόμο ή τη σύμβαση, πολλώ δε μάλλον εφόσον έχει διατυπωθεί με σαφήνεια ο νόμος ή η σύμβαση»¹⁹.

2.3 Διάκριση Καλής Πίστης σε Αντικειμενική και Υποκειμενική

Σημαντική είναι η επισήμανση ότι η καλή πίστη διακρίνεται σε δύο κατηγορίες. Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις επί αυτού του θέματος, σε σαφή απομάκρυνση του διοικητικού δικαίου από τον διαχωρισμό αυτό. Με βάση όμως τις περισσότερες διατυπωμένες θεωρίες η καλή πίστη διακρίνεται σε αντικειμενική και υποκειμενική, με την αντικειμενική να αποτελεί μόνη πηγή δικαίου²⁰. Ως αντικειμενική ή αλλιώς συναλλακτική καλή πίστη έχουμε δει ότι θεωρείται η ευθύτητα, η εντιμότητα και η ειλικρίνεια που πρέπει να τηρεί κάποιος στις συναλλαγές του και γενικότερα στην κοινωνική συμβίωση²¹. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η ενημέρωση ενός αγοραστή από τον υπάλληλο για τις τυχόν εκπτώσεις ενός προϊόντος, χωρίς να έχει αυτήν την υποχρέωση, ή η ενημέρωση ενός τραπεζοϋπαλλήλου στον πελάτη του ότι το υπόλοιπο όριο στον λογαριασμό του δεν επαρκεί για την κάλυψη των πάγιων εντολών του. Με απλά λόγια, η καλή πίστη εκφράζει την αντικειμενική συμπεριφορά που πρέπει να επιδεικνύει κάποιος στις συναλλαγές του, όπως είναι διαμορφωμένη από την εκάστοτε συναλλακτική ηθική και τις συνήθειες της κάθε περιοχής, αδιαφορώντας για το υποκειμενικό στοιχείο, δηλαδή τον λόγο και τον σκοπό του κάθε συναλλασσόμενου. Με βάση δηλαδή την θεωρία αποτελεί « ένα αντικειμενικό κριτήριο συμπεριφοράς, το οποίο προσδιορίζεται με βάση τις εκάστοτε κρατούσες αντιλήψεις στον οικείο κλάδο συναλλαγών ή γενικότερα στην κοινωνία ως προς την ορθή συμπεριφορά που πρέπει να τηρούν οι συναλλασσόμενοι ή τα μέλη της κοινωνίας²²».

---

¹⁹ Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2^η Έκδοση (2002) Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, : Αθήνα Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα, § 113, σελ. 188

²⁰ Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου: Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ., § 19, σελ. 23

²¹ Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου: Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ., § 19, σελ. 23

²² Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ., § 19, σελ. 23

Σε αντίθεση με την αντικειμενική καλή πίστη, που κύριος εκφραστής της είναι οι ΑΚ200 και ΑΚ288, η υποκειμενική καλή πίστη, περιέχεται σε άλλες διατάξεις νόμου και η οποία αντικατοπτρίζει την πεποίθηση των δύο συναλλασσόμενων πλευρών, ότι όλες οι πράξεις τους ρυθμίζονται στον νόμο και σε επιμέρους διατάξεις, συνεπώς ότι είναι έννομες και δεν αντίκεινται στα συμφέροντα των άλλων και ότι και οι δύο δρουν στα πλαίσια του νόμου και των γενικών παραδοχών²³. Στην ουσία η υποκειμενική καλή πίστη εκφράζει την τήρηση των προϋποθέσεων του εκάστοτε ειδικού νόμου σε βαθμό που συνάδει με την λογική και την επιμέλεια του μέσου ατόμου που αφορά την συγκεκριμένη πράξη. Όμως, επειδή το μέτρο επιμέλειας είναι διαφορετικό σε κάθε περίπτωση, δεν μπορεί να γίνει αναλογική εφαρμογή από την μία περίπτωση στην άλλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι κατά τη μεταβίβαση ακινήτου, ο μεταβιβάζων, αν ενημερώσει τον νέο κτήτορα ότι δεν ανοίγει η μπροστινή πόρτα, αυτός είναι υποχρεωμένος να την αντικαταστήσει, παρά την ενημέρωση και την αποδοχή της σύμβασης, ενώ αντίστοιχα, άμα υπάρχει το ίδιο πρόβλημα, με την πόρτα ενός δωματίου, αυτός δεν έχει την υποχρέωση να την επισκευάσει, εφόσον έχει ενημερώσει πάλι τον νέο ιδιοκτήτη. Η διαφορά έγκειται στο ότι η μπροστινή πόρτα στην ουσία επηρεάζει προδήλως την ουσία της μεταβίβασης της οικίας, όπου σκοπός είναι η οίκηση και η μη λειτουργία της μπροστινής πόρτας την εμποδίζει, ενώ η μη λειτουργία μίας εσωτερικής δεν εμποδίζει προδήλως την ουσία της οίκησης, οπότε το σπίτι είναι δυνατό να οικηθεί.

2.3.1 Διάκριση Συναλλακτικών Ηθών σε Τοπικά και Γενικά

Πέρα από την διάκριση της καλής πίστης σε υποκειμενική και αντικειμενική, έχουμε και την διάκριση των συναλλακτικών ηθών σε γενικά και τοπικά, παραπάνω έγινε λόγος για το τοπικό κριτήριο εφαρμογής της καλής πίστης καθώς και για την εφαρμογή διαφορετικών τοπικών κριτηρίων για την ίδια συναλλακτική σχέση από τόπο σε τόπο. Μια τέτοια διάκριση μπορεί να εκφραστεί καλύτερα με την έννοια των συναλλακτικών ηθών όπου είναι οι διαμορφωμένοι από τον χρόνο και την συνήθεια τρόποι ενέργειας στις συναλλαγές. Για παράδειγμα μπορεί σε μία περιοχή να συναλλάσσονται σε αγροτικά ήδη αντί για χρήματα ή σε νόμισμα διαφορετικό από το επίσημο και καθορισμένο της χώρας. Σε αυτήν την περίπτωση

---

²³ Σταθόπουλος Μιχ.,⁴¹ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, §5, σελ. 88

τίθεται το ερώτημα για το ποιο από τα δύο συναλλακτικά ήθη θα εφαρμοστεί, το τοπικό ή το γενικό της χώρας.

Με βάση την θεωρία, τα συναλλακτικά ήθη λαμβάνονται υπ' όψη μόνο όταν δεν αντιβαίνουν στους κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες, δηλαδή όταν συμπορεύονται με αυτούς και δεν προκαλούν κάποια εμφανή αντίθεση. Επιπλέον, όπως αναφέρεται, δεν αποτελούν ένα αυτοτελές κριτήριο για τον χαρακτηρισμό της έννομης σχέσης άλλα περιέχονται στην έννοια της καλής πίστης και συνεκτιμώνται για τον προσδιορισμό της.²⁴ Εφόσον αυτές οι επικρατούσες συνήθειες έχουν κυριαρχήσει στην συναλλακτική ζωή ενός τόπου, γίνεται δεκτό ότι μπορούν να αποτελέσουν πηγή δικαίου και οι συναλλαγές που τις τηρούν, να θεωρούνται νόμιμες. Η θεωρία κάνει αναφορά σε τοπικά²⁵, επαγγελματικά²⁶ και διεθνή συναλλακτικά ήθη, τα οποία δύναται να κυριαρχούν από περιοχή σε περιοχή. Κατά την άποψη μου όμως, ο δικαστής δεν πρέπει να έχει αμφιβολία στην υπερίσχυση ανάμεσα σε ένα τοπικό ήθος ή στην γενική αρχή της καλής πίστης. Δηλαδή στο προηγούμενο παράδειγμα της συναλλακτικής κοινωνίας όπου υπήρχε η συναλλαγή σε αγροτικά προϊόντα, δεν μπορεί να υποχρεωθεί και ένας επισκέπτης να την εφαρμόσει, εφόσον δεν το γνώριζε, επομένως η ντόπια κοινωνία είναι υποχρεωμένη να συναλλαχθεί μαζί του σε χρήματα και όχι σε άλλο είδος πληρωμής. Άρα θα λέγαμε ότι τα τοπικά συναλλακτικά ήθη ισχύουν και εφαρμόζονται σε ένα στενό οικονομικό πλέγμα και δεν μπορούν να συγκρουστούν με την καλή πίστη, σε περιπτώσεις δηλαδή όπου υπάρχουν συναλλαγές με άλλους, έξω από αυτήν την « τοπική συνεννόηση».

Χαρακτηριστική είναι και η απόφαση του ΑΠ 290/ 2014, όπου εξετάζεται ένας αναιρετικός λόγος για παράβαση ενός κανόνα δικαίου. Κατά την απόφαση «τ²⁷α συναλλακτικά ήθη και οι συνήθειες, που αποτελούν τρόπους συμπεριφοράς οι οποίοι επικρατούν στις συναλλαγές, δεν περιέχουν κανόνες δικαίου. Ως εκ τούτου η παραβίασή τους δεν ιδρύει τον παρόντα λόγο αναίρεσης, εκτός αν η εφαρμογή τους επιβάλλεται από κανόνα δικαίου. Ενώ, το έθιμο συνιστά αυτοτελή πηγή δικαίου (ΑΚ 1) και η παραβίαση αυτού ιδρύει το λόγο αυτό αναίρεσης (για τη δημιουργία του εθίμου απαιτείται μακρά, αδιάκοπη και ομοιόμορφη άσκηση εν συνειδήσει δικαίου, δηλ. με την πεποίθηση των ασκούντων ότι εφαρμόζουν κανόνα δικαίου:

---

²⁴ Σταθόπουλος Μιχ.,⁴ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §5, σελ. 89.

²⁵ Σταθόπουλος Μιχ.,⁴ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §5, σελ. 90.

²⁶ Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ., § 2, σελ.49

²⁷ ΑΠ 290/2014 <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm> , τελευταία είσοδος στις 6/7/2015

ΑΠ 435/94). Δεν θεωρήθηκε ότι αποτελεί εθιμικό κανόνα η «άτυπη» σύσταση προίκας το 1939».

Καλό θα ήταν να θεωρήσουμε τα συναλλακτικά ήθη ως σχεδόν πανομοιότυπη έννοια με το έθιμο, χωρίς να κάνουμε εκτενή ανάλυση στην περαιτέρω ισχύ και εφαρμογή των εθιμικών κανόνων.

2.4 Λειτουργία της Καλής Πίστης ως Γενικής Ρήτηρας

Σύμφωνα με τη θεωρία, η καλή πίστη μπορεί να προκαλέσει μόνο την εκτέλεση θετικών πράξεων ή την παράλειψη ενεργειών και από τις δύο συμβατικές πλευρές. Σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να επιβάλλει και την συνεργασία και των δύο πλευρών²⁸. Συγκεκριμένα ότι στην ΑΚ 288 έχουμε και την δέσμευση του δανειστή, πέρα από την μη αναφορά του, γίνεται πλέον δεκτό από θεωρία και νομολογία. Άλλωστε δεν μπορεί να δεχτεί κανείς ότι κατά την σύναψη των αμφοτεροβαρών συμβάσεων, η μία πλευρά έχει μόνο δικαιώματα και η άλλη μόνο υποχρεώσεις.

Επίσης γίνεται δεκτό ότι η καλή πίστη δύναται να διευρύνει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις για τους δύο αντισυμβαλλόμενους, χωρίς την σύμφωνη γνώμη τους, έπειτα από απόφαση του δικαστηρίου, στα πλαίσια πάντα του κανόνα δικαίου²⁹ και με βάση το πνεύμα της σύμβασης που έχουν συμφωνήσει. Αναλογικά, με το ίδιο σκεπτικό, η καλή πίστη δύναται να περιορίσει τα δικαιώματα των δύο πλευρών, πάντα στα πλαίσια του κανόνα δικαίου³⁰. Από αυτά συμπεραίνουμε ότι η ΑΚ 288 έχει διορθωτική λειτουργία επί των συμβάσεων και δρα ως εγγυητής του κανόνα δικαίου. Από αυτό συμπεραίνουμε ότι η ΑΚ 288 είναι αναγκαστικού δικαίου στο μέτρο που εκτείνεται στην καλή πίστη και στα συναλλακτικά ήθη³¹. Άμεση συνέπεια αυτού είναι ότι δεν προβλέπεται παραίτηση από την εφαρμογή της ρήτηρας αυτής ούτε μπορεί να γίνει εξαίρεση από κάποια σύμβαση, αλλιώς αυτή θα θίγεται με ποινή ακυρότητας. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η εκ των προτέρων παραίτηση από μία συναλλαγή, δεν

---

²⁸ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §5, σελ. 91.

²⁹ Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2^η Έκδοση(1999/2002) Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, Αθήνα Κομοτινή: Εκδόσεις Σάκκουλα, § 109 Γ, σελ 180.

³⁰ Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2^η Έκδοση(1999/2002), Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, Αθήνα Κομοτινή: Εκδόσεις Σάκκουλα, § 109 Γ, σελ 182.

³¹ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §5, σελ. 92.

σημαίνει και ακυρότητα της, εφόσον πάντα αυτό προβλέπεται από τον κανόνα δικαίου και η παραίτηση, αφορά ανάληψη υποχρέωσης στα πλαίσια της σύμβασης και με τον σκοπό αυτής. Αντίστοιχα, παραίτηση εκ των υστέρων από δικαιώματα που στηρίζονται σε καλόπιστη εκπλήρωση ενοχικής υποχρέωσης, είναι δυνατό να γίνει, όπως συμβαίνει και με όλα τα δικαιώματα που δεν δέχονται αμφισβήτησης³².

Χαρακτηριστική είναι εδώ και η απόφαση του Αρείου Πάγου (ΑΠ 293/92)³³ που αποσαφηνίζει ότι λόγω της διορθωτικής λειτουργίας της ΑΚ 288, αυτή εφαρμόζεται και σε μεταβολή των συνθηκών που είχε προβλεφθεί από τους αντισυμβαλλόμενους και είχαν στηρίξει σε αυτήν την μεταβολή την συμφωνία τους. Συγκεκριμένα ακόμα και όταν το ένα από τα δύο μέρη εκπλήρωσε την παροχή του όπως όφειλε, αν η αντιπαροχή εξαρτήθηκε από υπέρμετρη ανάληψη κινδύνου ζημίας, ακόμα και αν είχε προβλεφθεί, τότε αυτός απαλλάσσεται από την υποχρέωση για εκπλήρωση της συμφωνίας, αφού αυτή αντίκειται στην ευθύτητα και στην εντιμότητα που απαιτείται στις συναλλαγές. Προφανώς επομένως η ΑΚ 200-288 εφαρμόζεται και όταν δεν έχει προβλεφθεί στις συναλλαγές κάποια μεταβολή, χωρίς όμως να υπάρχει υπαιτιότητα από κάποια από τις δύο πλευρές.

Σε αυτό που καταλήγει η απόφαση είναι ότι η ΑΚ 288, μπορεί να εφαρμοστεί και όταν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της ΑΚ 388, αφού δρα συμπληρωματικά προς αυτήν. Περαιτέρω ανάλυση θα ακολουθήσει παρακάτω.

2.5 Ενδεικτική Νομολογία

Για την διάκριση και την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της καλής πίστης ως γενικής ρήτρας και την διαχώριση της με άλλες συγγενείς έννοιες, κρίνεται αναγκαία η παράθεση ενδεικτικής νομολογίας για την ισχύ και επέκταση της ρήτρας.

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του Αρείου Πάγου, ΑΠ. 69/2015³⁴ οπού έχουμε από την μία πλευρά την αναιρεσείουσα ALPHA Τράπεζας ΑΕ και τον αναιρεσίβλητο, υπάλληλο της Τράπεζας. Η υπόθεση αφορούσε προαγωγές που ήταν αρμοδιότητα του Διοικητικού

---

³² Σταθόπουλος Μιχ.,⁴¹ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, §5, σελ. 92

³³ Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ. 69 παραπομπή από ΑΠ 293/92.

³⁴ ΑΠ. 69/2015, <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm> , τελευταία επίσκεψη στις 7/8/2015

Συμβουλίου της ALPHA Τράπεζας ΑΕ και συγκεκριμένα για τις προαγωγές του προσωπικού στους βαθμούς του Υποδιευθυντή Β και άνω, μετά από εισήγηση της γενικής διεύθυνσης. Το διοικητικό συμβούλιο επίσης καθόριζε το δικαίωμα και τα κριτήρια προαγωγής. Η κρίση, όμως, για τις προαγωγές των αρμοδίων οργάνων της Τράπεζας υπόκειται στον έλεγχο των τακτικών δικαστηρίων κατά τους ορισμούς του άρθρου 200 και 281 ΑΚ για κατάχρηση δικαιώματος, η οποία συντρέχει, όταν κατά προφανή υπέρβαση των ορίων που επιβάλλει η καλή πίστη παραλείπεται κατά τις προαγωγές υπάλληλος, που έχει τα απαιτούμενα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα, προάγεται δε άλλος, έναντι του οποίου ο παραληφθείς υπερέχει καταφανώς σε ουσιαστικά προσόντα και εντεύθεν η απόφαση του Δ.Σ. είναι κατάφωρα άδικη. Η παράβαση του άρθρου 281 ΑΚ αποτελεί αδικοπραξία και θεμελιώνει δικαίωμα του μισθωτού να ζητήσει, κατά τα άρθρα 57 και 59 ΑΚ χρηματική ικανοποίηση, λόγω ηθικής βλάβης, για προσβολή της προσωπικότητάς του. Είναι εμφανές από την απόφαση πώς στην συγκεκριμένη περίπτωση η ΑΚ 288 υπερισχύει έναντι ακόμα και του καταστατικού της Τράπεζας και ότι προστατεύει και καλύπτει τον υπάλληλο, ο οποίος έχει τα ανάλογα τυπικά προσόντα. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να παρατηρήσουμε πως η αρχή της καλής πίστης και επιτάσσει την κρίση μίας απόφασης του Δ/Σ μίας εταιρίας να εξετάζεται από το δικαστήριο και επιπλέον να είναι ικανή να αναιρέσει την απόφαση καθαυτή, άσχετα με τις επιθυμίες, τα συμφέροντα και πάνω απ' όλα την αρμοδιότητα της ίδιας της Τράπεζας.

Άλλη χαρακτηριστική απόφαση είναι ή ΑΠ 164/2014³⁵ όπου αφορά την κτήση κυριότητας ακινήτου με τακτική χρησικτησία . Με βάση το νόμο, απαιτούνται φυσική εξουσίαση του πράγματος με διάνοια κυρίου, δηλαδή νομή καθώς και καλή πίστη, που πρέπει να υπάρχει κατά το χρόνο που αποκτάται η νομή, επίσης πρέπει να υπάρχει νόμιμος τίτλος, που πρέπει να υποβληθεί σε μεταγραφή, πράγμα δεκτικό χρησικτησίας και τέλος παρέλευση δεκαετίας. Η απόφαση αναφέρει ότι «καλή πίστη υπάρχει, όταν ο νομέας, με βάση τα εκάστοτε συντρέχοντα περιστατικά, έχει, κατά την κτήση της νομής, την πεποίθηση, η οποία δεν οφείλεται σε βαριά αμέλεια, ότι απέκτησε την κυριότητα. Νομιζόμενος τίτλος είναι αυτός που κατά την πεποίθηση του νομέα, που δεν οφείλεται σε βαριά αμέλεια, υπολαμβάνεται απ' αυτόν ότι υπάρχει, ενώ πράγματι δεν υπήρξε καθόλου. Δεν αρκεί συνεπώς μόνη η πεποίθηση του νομέα ότι απέκτησε την κυριότητα, αλλά προσάπτεται και η καλή πίστη που αφορά τον τίτλο, δηλαδή η πεποίθηση στη συγκεκριμένη περίπτωση για την ύπαρξη του τίτλου. Νομιζόμενος τίτλος υπάρχει και όταν ο αγοραστής, κατά την εφαρμογή του τίτλου του, από συγγνωστή πλάνη, υπολαμβάνει ότι ο τίτλος του καταλαμβάνει έκταση μεγαλύτερη από αυτή που του

---

³⁵ ΑΠ 164/2014, <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm> , τελευταία επίσκεψη στις 7/8/2015

πωλήθηκε ή συνεχόμενο ακίνητο. Εκείνος που υποστηρίζει ότι απέκτησε την κυριότητα με βάση νομιζόμενο τίτλο, οφείλει να επικαλεστεί και αποδείξει τα στοιχεία που τον θεμελιώνουν, διότι η έρευνα του ζητήματος αυτού δεν ανήκει στην αυτεπάγγελτη ενέργεια του δικαστηρίου».

Με βάση συνεπώς την απόφαση, δεν αρκεί μόνο η τήρηση των προϋποθέσεων του νόμου για την εφαρμογή της διάταξης της τακτικής χρησικτησίας, χρειάζεται και ή απόδειξη από πλευράς του διεκδικούντος ότι πράγματι ο τίτλος του αποκτήθηκε από μία σύννομη αιτία και όχι από παράνομη και ότι σε όλο το διάστημα της προθεσμίας δεν είχε γνώση, της μη νομικής ισχύος του τίτλου αυτού. Κατά την άποψη μου, με την ερμηνεία αυτή, θα είναι αδύνατον για ένα δικηγόρο να επικαλεστεί την περίπτωση της τακτικής χρησικτησία, καθώς έχει όλες τις απαραίτητες γνώσεις ώστε να διακρίνει την έγκυρη ή μη ισχύ ενός τίτλου καθώς και το νόμιμο της μεταβίβασης, εκτός βέβαια αν ο τίτλος είναι προϊόν απάτης ή πλαστογραφίας, δύσκολα διακριτής.

Τέλος, ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση του της απόφασης του ΑΠ 625/2014³⁶, όπου εξετάζεται το ιδιοκτησιακό καθεστώς στη Θεσσαλία μετά την προσάρτησή της στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα η υπόθεση εξετάζει για το ποιο δίκαιο θα πρέπει να ισχύσει στις συμβάσεις που συνάφθηκαν πριν το Ελληνικό-Μεταβατικό δίκαιο επικρατήσει στην περιοχή. Το δικαστήριο εξετάζει την χρησικτησία ακινήτων, την αναγνωριστική κυριότητας και επικαρπίας ακινήτου αγωγής, τα στοιχεία ορισμένου αγωγής, το δικαίωμα διηνεκούς εξουσίασης. Με βάση τα στοιχεία αυτά, το δικαστήριο κρίνει ότι «για το ορισμένο αναγνωριστικής κυριότητας και επικαρπίας ακινήτου αγωγής απαιτείται πλην άλλων και ακριβής περιγραφή του επίδικου ακινήτου, δηλαδή, ο προσδιορισμός του κατά θέση, έκταση, ιδιότητα και όρια και μάλιστα τόσο λεπτομερής, ώστε να μην υπάρχει αμφιβολία ως προς την ταυτότητά του. Δεν απαιτείται να αναφέρονται στο αγωγικό δικόγραφο οι πλευρικές διαστάσεις και ο καθ' όρια προσανατολισμός του, ούτε να κατονομάζονται οι ιδιοκτήτες των όμορων ακινήτων. Πρέπει να εξεταστεί και ο Οθωμανικός Νόμος περί γαιών που αφορά δημόσιες γαίες και καθιερώνει δικαίωμα διηνεκούς εξουσίασης (τεσσαρούφ). Οι διατάξεις του Οθωμανικού Νόμου περί γαιών καταργήθηκαν, τα δε δικαιώματα «επί των αγροκηπίων, βοσκών, λειμώνων, δασών, νομών και παντός είδους γαιών κατεχομένων παρ' ιδιώτου ή κοινοτήτων δυνάμει φερμανίων, χοτζετίων, ταπίων και άλλων τίτλων ή δυνάμει απλώς των διατάξεων του Οθωμανικού Νόμου», αναγνωρίστηκαν και μετατράπηκαν σε πλήρη κυριότητα

---

³⁶ ΑΠ 625/2014 <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm> , τελευταία επίσκεψη στις 29/8/2015

των δικαιούχων των δικαιωμάτων αυτών και οι μεταξύ αυτών κτηματικές σχέσεις υπήχθησαν έκτοτε στο κοινό δίκαιο. Δηλαδή εφαρμόζεται διαδοχικά ο Οθωμανικός νόμος και το Ελληνικό δίκαιο».

Το δικαστήριο έκρινε ότι η μετάβαση αυτή στηρίζεται στην αρχή της καλής πίστης, ειδικά στα σημεία που τα δύο δίκαια δεν διαφέρουν και ότι, παρά την κατάργηση του Οθωμανικού δικαίου, τα αποτελέσματα, οι επιδράσεις και οι προθεσμίες του ισχύουν και κατά την μετάβαση στο Ελληνικό. Η δικαστική αρχή, συνεπώς εξετάζει στην ουσία την υπόθεση και λαμβάνει υπ' όψη και τις διατάξεις του Οθωμανικού δικαίου για να κρίνει αν ο αναιρεσίβλητος έχει πράγματι αξίωση έκτακτης χρησικτησίας επί των ακινήτων για το διάστημα που προβλέπεται. Χαρακτηριστικό είναι δε ότι λαμβάνει υπ' όψη τις Τούρκικες προθεσμίες (τριάντα έτη), καθώς παρά την κυριαρχία του Ελληνικού Δικαίου, η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη της περιοχής αναγνώριζαν το Τούρκικο Δίκαιο ως φορέα δικαίου, εκείνη την εποχή.

2.6 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Όπως συνεπώς αναλύθηκε στο κεφάλαιο, οι ΑΚ 200- 288 εκφράζουν την αντικειμενική καλή πίστη που διέπει το σύνολο των συναλλαγών και όντας αναγκαστικό δίκαιο, καλύπτουν κατά την κρατούσα άποψη το σύνολο των διατάξεων του Αστικού Κώδικα. Επίσης, χάρη στην διορθωτική λειτουργία τους, καλύπτουν τις τυχόν αμφισβητήσεις και αποσαφηνίζουν τυχόν ασάφειες στον κανόνα δικαίου.

Αναλύθηκε επίσης ότι η αρχή της καλής πίστης μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτεπάγγελα από την δικαστηριακή αρχή και με βάση την κοινή πείρα και την λογική, να διαπλάσει, δηλαδή να διαμορφώσει με άλλο τρόπο τις συμβατικές σχέσεις που ορίζονται σε μία συναλλαγή και να υποχρεώσει σε αλλαγή των συμβατικών όρων. Τα άκρα όρια της δικαστικής αυτής εξουσίας δεν πρέπει να υπερβαίνουν σε καμία περίπτωση τον συνήθη τρόπο των συναλλαγών, το πνεύμα των συναλλαγών και πρέπει να ασκούνται με γνώμονα την προστασία των συμφερόντων και των δύο πλευρών.

Ποιο συνεπώς θα ήταν το αποτέλεσμα της εφαρμογής της καλής πίστης στις ναυτιλιακές συμβάσεις, με την προϋπόθεση ότι αυτές συνάπτονταν στην Ελλάδα και είχαν σαν πεδίο εφαρμογής το Ελληνικό Δίκαιο.

Με βάση τη θεωρία³⁷ έχουμε τη ναύλωση ταξιδιού, όπου το πλοίο απασχολείται στη μεταφορά συγκεκριμένου φορτίου, από ένα λιμάνι σε έναν άλλο προορισμό μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα. Στο πλοίο καταβάλλεται ναύλος ως αποζημίωση ανάλογα με τον χρόνο ταξιδιού και τον όγκο του φορτίου. Το μέρος της ευθύνης για την κάλυψη των υποχρεώσεων και των εξόδων δεν μας απασχολεί, αλλά μας απασχολεί η περίπτωση που λόγω απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, δεν μπορεί να τηρηθεί η συμφωνία τη ναύλωσης ή δύναται να τηρηθεί, 'οντάς όμως υπέρμετρα επαχθής για την μία πλευρά. Με βάση την έως τώρα πρακτική³⁸ τα δύο μέρη για την επίλυση των διαφορών τους θα απευθυνθούν στη διαιτησία που θα κρίνει με βάση του Αγγλικό Δίκαιο. Όπως είναι γνωστό, βασική αρχή του Αγγλικού Δικαίου είναι η τήρηση των συμφωνηθέντων, χωρίς παρέκκλιση από αυτά (contract is the law). Παρακάτω θα δούμε πως αντιμετωπίζει ο Άγγλος νομοθέτης ορισμένες περιπτώσεις, αλλά είναι άξιο σχολίου το πώς θα αντιμετώπιζε ορισμένες πιθανές περιπτώσεις η Ελληνική έννομη τάξη. Στο παράδειγμα της πετρελαιοκηλίδας, η Αγγλική έννομη τάξη, θα εκδίκασε ένα οικονομικό ποσό με βάση το μέγεθος της ζημιάς, ανεξάρτητα από την οικονομική δυνατότητα του πλοιοκτήτη. Η Ελληνική αρχή της καλής πίστης θα προσμετρούσε όμως εάν το πλοίο πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις ταξιδιού, θα έβλεπε εάν ο καπετάνιος κατέβαλλε όλες τις αναγκαίες ενέργειες για την αποφυγή της ζημιάς, θα ήλεγχε αν το πλοίο ακολούθησε την συγκεκριμένη πρακτική πλευσης από το σημείο που συνέβη το ατύχημα. Θα λάμβανε υπ' όψη και τυχόν αμέλειες, όπως κακός φωτισμός του σημείου, πρόσφατη δημιουργία ανωμαλίας του εδάφους, ώστε να κρίνει για τον βαθμό της υπαιτιότητας και το ποσό της αποζημίωσης που πρέπει να καταβληθεί. Όπως θα δούμε και παρακάτω, στην ουσία θα διαπιστωθεί η σύγκρουση ανάμεσα στην Ελληνική έννομη τάξη όπου υπερισχύει η αρχή της καλής πίστης και της Αγγλικής όπου υπερισχύουν οι συμφωνίες κυρίων και τυχόν άλλες πρακτικές που βασίζονται περισσότερο στο γράμμα του νόμου (με την τήρηση των συμφωνηθέντων) και λιγότερο στο πνεύμα αυτού.

---

³⁷ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 180

³⁸ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 183

Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε την ειδική ρύθμιση της Γενική Ρήτρας των ΑΚ 200 – 288 και στα συμπεράσματα θα θέσουμε παράδειγμα που αφορά στην χρονοναύλωση, η οποία ,όντας σύμβαση μεγάλου χρόνου, αποτελεί σύμβαση με περισσότερους όρους και προϋποθέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Η Έννοια της Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών

Η έννοια της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών εκφράζεται με τον ΑΚ 388, ο οποίος αναφέρει τα εξής³⁹: «Αν τα περιστατικά στα οποία κυρίως, ενόψει της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, τα μέρη στήριξαν τη σύναψη αμοτεροβαρούς σύμβασης, μεταβλήθηκαν ύστερα από λόγους που ήταν έκτακτοι και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν και από την μεταβολή αυτή η παροχή του οφειλέτη, ενόψει και της αντιπαροχής, έγινε υπέρμετρα επαχθής, το δικαστήριο μπορεί κατά την κρίση του με αίτηση του οφειλέτη να την αναγάγει στο μέτρο που αρμόζει και να αποφασίσει τη λύση της σύμβασης εξολοκλήρου ή κατά το μέρος που δεν εκτελέστηκε ακόμη.

Αν αποφασιστεί η λύση της σύμβασης, επέρχεται απόσβεση των υποχρεώσεων παροχής που πηγάζουν από αυτήν και οι συμβαλλόμενοι έχουν αμοιβαία υποχρέωση να αποδώσουν τις παροχές που έλαβαν κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό».

Από την ανάγνωση του άρθρου ήδη διαφαίνονται τρεις προϋποθέσεις που την διαχωρίζουν από την εφαρμογή της γενικής ρήτρας των ΑΚ 200 – 288 και αυτές είναι : 1) η σύναψη αμοτεροβαρούς σύμβασης, 2) η ύπαρξη έκτακτων λόγων που δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, 3) το υπέρμετρα επαχθές της αντιπαροχής.

Το βασικό όμως στοιχείο που διαφοροποιεί την ΑΚ 388 είναι η γενικότερη αρχή της συμβατικής πίστης, της δεσμευτικότητας των συμβάσεων, αρχή που αποτελεί απότοκο της επίδρασης των ξένων Δικαίων στη Ελληνική έννομη τάξη⁴⁰. Η αρχή της δεσμευτικότητας των συμβάσεων αποτελεί βασικό στοιχείο τόσο της θεωρίας του ενοχικού δικαίου όσο και της θεωρίας που επικρατεί στις αμοτεροβαρείς συμβάσεις. Η βασική όμως προβληματική, που διατυπώνεται στην θεωρία⁴¹ είναι η αποσαφήνιση του μέτρου μέχρι το οποίο πρέπει να

---

³⁹ Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, ,σελ. 87

⁴⁰ Σταθόπουλος Μιχ.,4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, §5, σελ. 487.

⁴¹ Σταθόπουλος Μιχ.,4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, §5, σελ. 488.

τηρείται μία σύμβαση. Μια σύμβαση δεν πρέπει να είναι ούτε υπερβολικά επαχθής για κάποια από τις δύο ή και για τις δύο πλευρές, ούτε όμως πρέπει σε κάθε μικρή απόκλιση από την σύμβαση και από τον κανόνα δικαίου να επιτρέπεται η καταγγελία της σύμβασης και η ακύρωση της⁴². Τη λύση στην περίπτωση αυτή την δίνει η γενική αρχή της ΑΚ 288⁴³, όπου, όπως αναφέρεται άλλωστε και στην ΑΚ388, τα περιστατικά που προκαλούν την μεταβολή της σύμβασης, κρίνονται με βάση την καλή πίστη και τις επιταγές των συναλλακτικών ηθών. Με βάση επιπλέον και την αρχή της επιείκειας⁴⁴, υποστηρίζεται ότι η ερμηνεία και η εφαρμογή της καλής πίστης πρέπει να γίνεται σε όφελος του αντισυμβαλλόμενου, ο οποίος έχει την δυσχέρεια πληρωμής, καθώς αυτόν θα πρέπει να προστατεύσει το δίκαιο, αφού όπως ορίζεται και στην διάταξη, οποιεσδήποτε απαιτήσεις και ενοχές από την σύμβαση, θα λυθούν με βάση τον αδικαιολόγητο πλουτισμό⁴⁵.

3.2 Πεδίο Εφαρμογής της Διάταξης

Όπως φαίνεται και από την διατύπωση του νόμου, η ΑΚ 388, εφαρμόζεται επί του συνόλου των αμφοτεροβαρών συμβάσεων και δεν επεκτείνεται σε ετεροβαρείς συμβάσεις⁴⁶. Το σκεπτικό είναι ότι οι προϋποθέσεις που περικλείει η ΑΚ 388, δεν της επιτρέπουν για αναλογική εφαρμογή σε άλλες διατάξεις καθώς επίσης εφαρμόζεται και η γενική προστατευτική αρχή των ΑΚ 200 – 288 καθώς επίσης και στην ΑΚ 388 περικλείεται και η βασική προϋπόθεση της αδυναμίας αντιπαροχής, στοιχείο που εκλείπει από τις ετεροβαρείς συμβάσεις.

---

⁴² Σταθόπουλος Μιχ., 2^η Έκδοση(2004), Γενικό Ενοχικό δίκαιο, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε , § 22 αρ. 1

⁴³ Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου: Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ.

⁴⁴ Καραμπατζός Αντ., 1^η Έκδοση (2006) Απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών στην αμφοτεροβαρή σύμβαση, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

⁴⁵ Καρακώστας Ιωάννης, Έκδοση 2006, Αστικός Κώδικας, Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη , ΑΚ 904 : «Όποιος έγινε πλουσιότερος χωρίς νόμιμη αιτία από την περιουσία ή με ζημία άλλου έχει υποχρέωση να αποδώσει την ωφέλεια. Η υποχρέωση αυτή γεννιέται ιδίως σε περίπτωση παροχής αχρεώστητης ή παροχής για αιτία που δεν επακολούθησε ή έληξε ή αιτία παράνομη ή ανήθικη. Με παροχή εξομοιώνεται και η συμβατική αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει χρέος.»

⁴⁶ Γεωργιάδης Σ. Απόστολος, 2^η Έκδοση(2015), Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, § 22 Π αρ. 13

Εξόχως σημαντική είναι η απόφαση του Αρείου Πάγου ΑΠ 998/2014, που αφορά τις επαγγελματικές μισθώσεις και συγκεκριμένα πρόκειται για αγωγή αναπροσαρμογής του μισθώματος λόγω της οικονομικής κρίσης⁴⁷. Στην συγκεκριμένη υπόθεση ή αναιρεσειούσα εταιρεία άσκησε αγωγή για την αναπροσαρμογή του μισθώματος και μετά από αλληπάλληλες δικαστικές διαμάχες το δικαστήριο κατέληξε στο ότι : « Όσο αφορά την αναπροσαρμογή του μισθώματος στην εμπορική μίσθωση, για την εφαρμογή της ΑΚ 388 απαιτούνται περιστατικά, τα οποία δεν επέρχονται κατά την κανονική πορεία των πραγμάτων, αλλά προκαλούνται από ασυνήθιστα γεγονότα, φυσικά, πολιτικά, κοινωνικά ή οικονομικά, συνεπεία των οποίων επέρχεται πλήρης κατάλυση της ισορροπίας μεταξύ παροχής και αντιπαροχής. Γενικής φύσεως περιστατικά και δη τυχαία, αλλά συνήθως συμβαίνοντα, όπως είναι η αυξομείωση των εισπράξεων μιας επιχείρησης, η αύξηση της αξίας του ακινήτου λόγω αύξησης της ζήτησης για μίσθωση, η αύξηση του κόστους ζωής κ.λπ. ούτε έκτακτα ούτε απρόβλεπτα μπορούν να χαρακτηριστούν. Αντίθετα η γενική οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε από τις αρχές του 2010 και η επιβολή αυστηρών μέτρων λιτότητας (δημοσιονομικών και φορολογικών) με τις προαναφερθείσες αλυσιδωτές συνέπειες σε όλες τις εκφάνσεις της ελληνικής κοινωνίας αποτελούν γεγονότα έκτακτα και απρόβλεπτα. Με την αναπροσαρμογή του μισθώματος από το δικαστήριο και την συνακόλουθη κατάργηση της συμφωνίας σταδιακής αναπροσαρμογής, επιτυγχάνεται η σε βάθος χρόνου η ομαλοποίηση της διαταραχθείσας συμβατικής σχέσης και ελαχιστοποιείται ο κίνδυνος μελλοντικών δικαστικών διενέξεων από την ίδια συμβατική σχέση και για την ίδια αιτία». Συνεπώς το δικαστήριο έκανε δεκτή την αγωγή αναπροσαρμογής του μισθώματος στην επαγγελματική μίσθωση λόγω της οικονομικής κρίσης και των συνεπειών της. Λόγω του διαπλαστικού χαρακτήρα της δικαστικής απόφασης η συμφωνία των μερών περί αναπροσαρμογής του μισθώματος καταλύεται και δεν ισχύει για το μέλλον. Όμως, όπως αναφέρεται παρακάτω, το σύμφωνο αναπροσαρμογής δύναται να ισχύσει μετά την παρέλευση της οικονομικής κρίσης, όταν οι συμβατικές σχέσεις των δύο πλευρών θα έχουν επανέλθει σε φυσιολογικές συνθήκες.

Η απόφαση αυτή , πέρα από ότι διασαφηνίζει το πεδίο εφαρμογής της ΑΚ 388 όσο αφορά τις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις, έχει εξέχουσα θέση για δύο λόγους. Αρχικά κάνει λόγο για τα γενικής φύσεως περιστατικά, όπως είναι οι οικονομικές μεταπτώσεις που προκαλούνται λόγω της αυξομείωσης της προσφοράς και της ζήτησης σε όλο το εύρος των δραστηριοτήτων. Όσο αφορά αυτήν την κατηγορία, ο δικαστής ορίζει ότι δεν δύναται να χρησιμοποιηθεί η διάταξη του ΑΚ 388, καθώς τα περιστατικά αυτά είναι φυσιολογικά με βάση τον οικονομικό

---

⁴⁷ ΑΠ 998/2014 , <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm> , τελευταία επίσκεψη στις 29/8/2015.

κύκλο και οι επιπτώσεις τους είναι μέσα στα πλαίσια της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Αυτό το επιχείρημα είναι ιδιαίτερα σημαντικό και καταδεικνύει ότι θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να επέλθει μεταβολή στην τιμή ενός ναυλοσυμφώνου, με βάση τις οικονομικές αναταραχές, συνεπώς δεν κρίνεται ως πιθανή η δυνατότητα αλλαγής του τιμήματος μίας ναυτιλιακής σύμβασης, παρά μόνο ίσως σε πλέον ιδιάζουσες συνθήκες. Ειδικά αν λάβουμε υπ' όψη ότι η ναυτιλία χαρακτηρίζεται συνεχώς από απρόοπτες μεταβολές των συνθηκών και οι οικονομικές διακυμάνσεις είναι εξόχως έντονες, θα βλέπαμε ότι είναι ιδιαίτερα δυσχερής η μεταβολή του τιμήματος μιας ναυτιλιακής σύμβασης.

Ακόμα όμως πιο σημαντική είναι η σημασία της απόφασης αυτής για το σύνολο της Ελληνικής έννομης τάξης, καθώς κρίνει ότι η οικονομική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, ξεπερνάει τα όρια των φυσιολογικών αυξομειώσεων του οικονομικού κύκλου, σε σημείο όπου κατ' εξαίρεση μπορεί να εφαρμοστεί η ΑΚ 388 για διαφορές που προκύπτουν από μισθώσεις (δηλαδή διαφορές που αφορούν την τιμή) και συνεπώς να παρέμβει ο δικαστής και να δεχτεί την αγωγή της αναιρεσειούσας εταιρείας για αναπροσαρμογή του μισθώματος. Φυσικά η απόφαση αυτή ανοίγει τον δρόμο και για αντίστοιχες υποθέσεις που εκκρεμοδικούν.

Είναι προφανές τέλος πως η ΑΚ 388 αφορά μόνο έγκυρες ενοχικές συμβάσεις⁴⁸, δηλαδή συμβάσεις που έχουν τηρηθεί όλοι οι αναγκαίοι τύποι και προϋποθέσεις για την σύναψη της, βάση και τις ιδιαίτερες διατάξεις νόμου που αφορούν την κάθε μία και επιπλέον δεν εμπίπτουν στο πεδίο της αδικοπραξίας, ΑΚ 914 επ⁴⁹. Σε ενοχές, οι οποίες δεν υπάγονται στον νόμο, δεν νοείται η εφαρμογή της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, παρά μόνο ίσως της καλής πίστης, σε περίπτωση που η σύμβαση καταρτίστηκε στα πλαίσια άγνοιας δίκαιου ή εξαπάτησης του ενός από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη, όποτε και θα προστατεύει μόνο τον καλόπιστο συμβαλλόμενο⁵⁰.

---

⁴⁸ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 33 Π αρ. 9

⁴⁹Καράκωστας Ιωάννης, Έκδοση 2006, Αστικός Κώδικας, Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ΑΚ 914: «Όποιος ζημιώσει τον άλλον παράνομα και υπαίτια, έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει».

⁵⁰ Σταθόπουλος Μιχ., 2^η Έκδοση(2004), Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε § 22 Π αρ. 13

3.3 Προϋποθέσεις Εφαρμογής

Όπως αναφέρθηκε ήδη στην εισαγωγή, η διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών διαφέρει από αυτή της καλής πίστης, καθώς για την εφαρμογή τις πρέπει να τηρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Η θεωρία⁵¹ διαχωρίζει τις προϋποθέσεις αυτές στις εξής κατηγορίες : 1) σύναψη μεταξύ των μερών, αμφοτεροβαρούς σύμβασης , 2) ουσιώδης μεταβολή των πραγματικών συνθηκών, στις οποίες είχαν συμφωνήσει τα δύο μέρη, με βάση την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, 3) η μεταβολή να επήλθε μετά την έναρξη των αποτελεσμάτων της σύμβασης, 4) η μεταβολή να προήλθε ύστερα από έκτακτες συνθήκες που δεν ήταν δυνατό να προβλεφθούν, 5) η μεταβολή αυτή να έχει καταστήσει την παροχή, ενόψει και της αντιπαροχής, ως ιδιαίτερα επαχθή. Αναλυτικότερα ή κάθε προϋπόθεση θα εξεταστεί παρακάτω.

3.3.1 Αμφοτεροβαρής Σύμβαση

Όπως εξετάσαμε και στην προηγούμενη ενότητα, η ρύθμιση αυτή του νόμου αφορά τις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις, δηλαδή τις συμβάσεις που παράγουν έννομα δικαιώματα και υποχρεώσεις και για τους δύο αντισυμβαλλόμενους. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η ΑΚ 388 δεν έχει επέκταση εφαρμογής επί των ετεροβαρών συμβάσεων, των μονομερών δικαιοπραξιών και επί ενοχών που πηγάζουν απ' ευθείας από την έννομη τάξη, καθώς αυτές προστατεύονται από την γενική αρχή της καλής πίστης και από τις ευεργετικές συνέπειες αυτής⁵². Όπως υποστηρίζεται, η διάταξη αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις μεγάλων χρονικών περιόδων όπου μπορεί να έχει προέλθει μετατροπή, υποτίμηση ή οποιαδήποτε άλλη αλλαγή στην νομισματική ισοτιμία μιας χώρας, με αποτέλεσμα τα οικονομικά δεδομένα να έχουν επηρεαστεί ουσιωδώς, σε σχέση με αυτά που ίσχυαν κατά την σύναψη της σύμβασης. Η περίπτωση αυτή συνήθως συναντάται σε κληρονομικές διαφορές όπου ο χρόνος κληροδοσίας διαφέρει πολύ από τον χρόνο σύναψης της διαθήκης ή θανάτου. Συνεπώς στην υπό εξέταση

---

⁵¹ Σταθόπουλος Μιχ.,⁴¹ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 492.

⁵² Σταθόπουλος Μιχ.,⁴¹ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 492.

κληρονομία μπορεί έχουν μεταβληθεί ουσιωδώς τα οικονομικά δεδομένα και να υπάρχουν διχογνωμίες, η ερμηνεία όμως γίνεται με βάση το πνεύμα του νόμου και βασίζεται στην πραγματική βούληση του διαθέτη.

Στην θεωρία υποστηρίζεται επίσης ότι η διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών εφαρμόζεται και επί προσυμφώνου καθώς και επί συμφώνου προαιρέσεως, όταν αυτά έχουν ως στόχο την κατάρτιση αμφοτεροβαρούς σύμβασης⁵³.

3.3.2 Μεταβολή των Συνθηκών

Κατά τη διατύπωση της διάταξης, η μεταβολή των συνθηκών εξαρτάται και ερμηνεύεται με βάση την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Εδώ βασίζεται και η κύρια συσχέτιση των άρθρων, που θα αναλυθεί εκτενώς και στο επόμενο κεφάλαιο. Από την διατύπωση προκύπτει ότι για την εξέταση της μεταβολής των συνθηκών, χρειάζεται η εξέταση μιας σειράς υποκειμενικών και αντικειμενικών στοιχείων, τα οποία έχουν εξετασθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο διεξοδικά. Με βάση την θεωρία⁵⁴, υποστηρίζεται ότι τα αντικειμενικά κριτήρια (καλή πίστη και συναλλακτικά ήθη) θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνο στον βαθμό που αφορούν τις προϋποθέσεις μεταβολής των περιστατικών και δεν θα εξετάζονται σε ευρύτερη έννοια. Φυσικά αυτό δεν σημαίνει ότι η γενική ρήτρα της καλής πίστης, μπορεί να αποκλειστεί και να μην ισχύσει και για τις επόμενες προϋποθέσεις της διάταξης.

Προφανώς ως περιστατικά, τα οποία λαμβάνονται υπόψη κατά την σύναψη της σύμβασης, θεωρούμε μόνο εκείνα τα οποία επηρέασαν άμεσα και πρόδηλα τα δύο μέρη για την σύναψη της σύμβασης και όχι αυτά που δεν την επηρέασαν ή την επηρέασαν στο ελάχιστο. Η θεωρία εκφράζει τα περιστατικά αυτά⁵⁵ «ως περιστατικά στα οποία στηρίχθηκαν οι συμβαλλόμενοι, τα οποία αποτέλεσαν δηλαδή κοινό δικαιοπρακτικό θεμέλιο⁵⁶ για αυτούς».

---

⁵³ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 30 III 3, σελ. 560, σημ. 4

⁵⁴ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 493

⁵⁵ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 493

⁵⁶ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 491, η έννοια του δικαιοπρακτικού θεμελίου αναπτύχθηκε στην Γερμανική θεωρία και σύμφωνα με αυτήν : « Θεμέλιο κάθε δικαιοπραξίας αποτελούν ορισμένα βασικά περιστατικά, στα οποία μπορεί να θεωρηθεί, κατά την καλή πίστη και τα

Όπως είναι προφανές, η κρίση για το ποια πραγματικά περιστατικά επηρέασαν τα δύο μέρη είναι υποκειμενική και εξαρτάται από την πεποίθηση, τον σκοπό και τις προθέσεις του κάθε συμβαλλόμενου, που δεν είναι δυνατόν πολλές φορές να γίνουν αντιληπτές και να ελεγχθούν. Η θεωρία υποστηρίζει, ορθώς κατά την άποψη μου, ότι η «στήριξη», όπως αναφέρεται παραπάνω, στο περιστατικό θα πρέπει να έγινε από κοινού και από τα δύο μέρη και τυχόν γεγονότα ή καταστάσεις που δεν έγιναν αντιληπτές από τον ένα εκ των δύο αντισυμβαλλομένων, δεν μπορούν να αποτελέσουν κοινό δικαιοπρακτικό θεμέλιο, όσο σημαντικές και να ήταν για τον αντισυμβαλλόμενο που αφορούν⁵⁷. Κατά την άποψη μου, ο δικαστής που κρίνει για την εφαρμογή της διάταξης αυτής, θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψη τα πραγματικά περιστατικά και την αντίληψη των δύο αντισυμβαλλομένων, ειδικά όταν αυτά συνάδουν και δεν πρέπει να κρίνει με βάση προσωπικά βιώματα και εκτιμήσεις. Παραδείγματος χάρη, δεν θα μπορούσε να κρίνει ίσως αντικειμενικά ένας δικαστής μία σύμβαση δύο συλλεκτών γραμματοσήμων, όταν αυτός δεν έχει καμία γνώση και ενδιαφέρον επί του θέματος και αποφάσιζε με βάση την γενική καλή πίστη, χωρίς να λάβει υπ' όψη την ιδιαιτερότητα των δύο αντισυμβαλλομένων ως προς το αντικείμενο.

Η θεωρία όμως για την επίλυση, αυτού του υποκειμενικού κριτηρίου, τάσσει ότι τα κριτήρια της καλής πίστης και των χρηστών ηθών, δρουν και περιοριστική λειτουργία. Συγκεκριμένα μπορούν να θεωρηθούν ως κρίσιμα και σημαντικά μόνο εκείνα τα στοιχεία που μπορούν να γίνουν αντιληπτά από την μέση κρίση και να θεωρηθούν τουλάχιστον ως σημαντικά για την σύναψη της σύμβασης⁵⁸. Επίσης, κατά την κρίση αυτή δεν απαιτείται να έγιναν αντιληπτά, εφόσον κριθούν ως σημαντικά, τα περιστατικά στα οποία στηρίχθηκε ο ένας αντισυμβαλλόμενος και από τον άλλο, εφόσον είναι προφανές ότι μπορούσαν να γίνουν αντιληπτά, με βάση και την ΑΚ 200. Επομένως, στο παράδειγμα των συλλεκτών γραμματοσήμων, δεν μπορεί να θεωρηθεί για παράδειγμα ως σημαντικό γεγονός για τον δικαστή οι καιρικές συνθήκες, ακόμα και αν κρίθηκε ως σημαντικό από τις δύο πλευρές.

Τέλος αν τα μέρη, κατά τη σύναψη της σύμβασης, αποδέχτηκαν την πιθανότητα μεταβολής ή αλλοίωσης ενός περιστατικού, τότε αυτό το περιστατικό δεν μπορεί να θεωρηθεί

συναλλακτικά ήθη, ότι κάθε δικαιοπρακτών, επομένως και στην σύμβαση και οι δύο συμβαλλόμενοι, στηρίζουν την δικαιοπραξία.»

⁵⁷ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 493

⁵⁸ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 493

ως κρίσιμο και ικανό να προκαλέσει την εφαρμογή της διάταξης, όσο σημαντικό να θεωρήθηκε και για τις δύο πλευρές, καθώς και να είναι για την σύμβαση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ΑΠ 15/2007⁵⁹ καθώς και οι κρίσεις που προέκυψαν εξ αυτής. Με βάση αυτήν την απόφαση αυτή, πολλές τράπεζες (προσωπικά γνωρίζω για την Τράπεζα Κύπρου και την Εθνική) έκαναν σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στο σταθερό και το κυμαινόμενο επιτόκιο, όσο αφορά την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών, ως απότοκο της οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με το σκεπτικό αυτό, το σταθερό επιτόκιο, ως επιτόκιο συνυφασμένο με την πορεία της αγοράς, μπορούσε με αίτηση του δανειολήπτη να μειωθεί, με σκοπό την βιωσιμότητα του δανείου και την τήρηση της συναλλακτικής πίστης. Αντίθετα, το κυμαινόμενο επιτόκιο δεν θα μπορούσε να μειωθεί, καθώς κατά την σύναψη του δανείου, ο δανειολήπτης αποδέχτηκε την περίπτωση της αύξησης του επιτοκίου, ελπίζοντας παράλληλα σε μείωση του, με σκοπό την μείωση της αξίας των τόκων.

3.3.3 Μεταγενέστερη Μεταβολή των Συνθηκών

Ιδιαίτερα σημαντική για την εφαρμογή του άρθρου είναι η ύστερη μεταβολή των συνθηκών, δηλαδή σε χρόνο που να έπεται κατά τη σύναψη της σύμβασης. Εδώ η θεωρία αναφέρει ότι μπορεί να δικαιολογηθεί η χρήση της διάταξης μόνο εφόσον έχουμε έκπτωση του δικαιοπρακτικού θεμελίου, αποκλειστικά μετά το πέρας της σύναψης της σύμβασης και όχι έλλειψη αυτού κατά την σύναψη της⁶⁰. Εδώ όμως τίθεται το ζήτημα της περίπτωσης πλάνης ως προς την ύπαρξη αυτού, καθώς τα δύο μέρη μπορούν να θεωρούν δεδομένη την ύπαρξη του κατά τη σύναψη της σύμβασης, όμως αυτό να έχει εκλείψει. Στην περίπτωση αυτή, κατά τη γνώμη μου θα πρέπει να εφαρμοστούν οι διατάξεις της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, σε συνδυασμό με τις διατάξεις της καλής πίστης καθώς και με την τήρηση των προϋποθέσεων για την ύπαρξη πλάνης. Για να γίνει πιο κατανοητή η άποψη αυτή, θα πρέπει να δοθεί ένα παράδειγμα : Οι αντισυμβαλλόμενοι Α και Β συμφωνούν για την αγοραπωλησία ενός εξοχικό σε νησιωτική περιοχή για το αντίτιμο των 200.000 Ευρώ. Λίγο πριν όμως την σύναψη της σύμβασης, το εξοχικό καταστρέφεται ολοσχερώς, ο πωλητής Α δεν ενημερώνεται

---

⁵⁹ ΑΠ 15/2007, <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη στις 7/8/2015 καθώς και συμπεράσματα από εσωτερικές οδηγίες της Τράπεζας Κύπρου.

⁶⁰ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 494

για αυτό και προχωράει κανονικά στην σύναψη της σύμβασης με τον αγοραστή Β. Όταν όμως ο αγοραστής Β μεταβαίνει και διαπιστώνει την καταστροφή και αφού ενημερώνεται ότι πράγματι ο πωλητής Α δεν το γνώριζε κατά την σύναψη της σύμβασης, μπορεί να ζητήσει ανατροπή της σύμβασης λόγω έλλειψης του δικαιοπρακτικού θεμελίου κατά τη σύναψη της σύμβασης, αφού αποδειχθεί ότι πράγματι ο Α οδηγήθηκε χωρίς πλάνη στην σύναψη της σύμβασης και ότι και οι δύο πλευρές έδρασαν καλόπιστα και στα πλαίσια των συναλλακτικών ηθών.

3.3.4 Έκτακτοι και Απρόβλεπτοι Λόγοι

Είναι ξεκάθαρο από την διάταξη του νόμου ότι τα περιστατικά που προκάλεσαν την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών πρέπει να είναι έκτακτα και απρόβλεπτα. Ως έκτακτα και απρόβλεπτα περιστατικά ορίζονται από την νομολογία⁶¹, τα « περιστατικά που προκάλεσαν τη μεταβολή και τέτοια είναι τα περιστατικά που δεν επέρχονται κατά την κανονική πορεία των πραγμάτων, παρά προκαλούνται από ασυνήθιστα γεγονότα, φυσικά, πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά ». Με την ίδια έννοια φαίνεται να συντάσσεται και η θεωρία⁶² υποστηρίζοντας επιπλέον ότι απρόβλεπτα γεγονότα είναι αυτά τα οποία δεν θα μπορούσαν να προβλέψουν τα δύο μέρη της σύμβασης, στηριζόμενα στις γνώσεις που είχαν κατά την σύναψη της σύμβασης. Με βάση τη σκέψη αυτή, ο δικαστή θα πρέπει να εξετάσει την σύμβαση, στηριζόμενος στις αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες που επικρατούσαν κατά την σύναψη αυτής, άσχετα με το αν τα μέρη εμφάνισαν κάθε δυνατή προσπάθεια γνώσης αυτών⁶³.

Κατά μία άποψη της θεωρίας⁶⁴, δεν πρέπει να συντρέχει πταίσμα κάποιας από τις δύο πλευρές κατά την γνώση πιθανών απρόοπτων και απρόβλεπτων γεγονότων, καθώς δεν μπορεί τότε να γίνει εφαρμογή της διάταξης για την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών. Για παράδειγμα : Δύο μέρη συμφώνησαν στην αγοραπωλησία πινάκων και ο αγοραστής Β κατέβαλε στον πωλητή Α το τίμημα. Κατά την μεταφορά τους, ο πωλητής Α δεν φρόντισε για

---

⁶¹ ΕφΠειρ. 953/2004, <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm>, 31/8/2015

⁶² Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 495

⁶³ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 22 Π 2 αρ. 24

⁶⁴ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 22 Π 2 αρ. 24

την σωστή συσκευασία τους, με αποτέλεσμα αυτά να καταστραφούν. Εφόσον αποδειχθεί ότι ο πωλητής Α δεν έλαβε τα απαραίτητα μέτρα για την μεταφορά των έργων, τότε συντρέχει πταίσμα αυτού και δεν εφαρμόζεται η ΑΚ318 για την λύση της σύμβασης, αλλά η ΑΚ904 που αφορά τον αδικαιολόγητο πλουτισμό.

Με βάση την θεωρία, δεν κρίνεται αναγκαίο να συντρέχει η περίπτωση της ανωτέρας βίας⁶⁵, κατά την εφαρμογή της ΑΚ 388, ως γεγονόςτος απρόβλεπτου⁶⁶.

3.3.5 Υπέρμετρα Επαχθής Παροχή

Ως άμεση συνέπεια της μεταβολής που προκλήθηκε, θα πρέπει να είναι η ουσιώδης μετατροπή των όρων, των προϋποθέσεων και κυρίως των υποχρεώσεων που γεννά η συμβατική σχέση. Συνεπώς η μεταβολή αυτή θα πρέπει να διαταράσσει την συμβατική σχέση σε τέτοιο βαθμό, ώστε η αντιπαροχή να θεωρηθεί ως υπέρμετρα επαχθής, συγκρινόμενη με την έως τώρα παροχή⁶⁷. Μόνο το γεγονός ότι ζημιώνεται σε κάποιο βαθμό ο ένας συμβαλλόμενος από την πιθανή μεταβολή ή αντιμετωπίζει δυσχέρειες στην εκπλήρωση της συμβατικής σχέσης, δεν είναι αρκετό για να επικαλεστεί την ΑΚ 338⁶⁸, ούτε όμως χρειάζεται να απειλείται με οικονομική καταστροφή για τύχει της εφαρμογής της διάταξης. Εάν βέβαια η μεταβολή των συνθηκών προκαλέσει τόσο μεγάλη μεταβολή, ώστε η αντιπαροχή να κριθεί έως και αδύνατη, τότε δεν χρειάζεται να εφαρμοστεί η διάταξη της ΑΚ 388, αλλά θα εφαρμοστεί η πιο ειδική διάταξη της ΑΚ 380⁶⁹ που αφορά στην ανυπαίτια αδυναμία παροχής.

---

⁶⁵ ΑΠ 160/2013, <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη στις 29/8/2015, στο σκεπτικό της απόφασης ορίζεται ότι : «Ως ανωτέρα βία νοείται κάθε απρόβλεπτο και εξαιρετικό γεγονός, είτε αντικειμενικό είτε σχετικό με το πρόσωπο του δικαιούχου, το οποίο δεν μπορεί να αποτραπεί με μέτρα εξαιρετικής επιμέλειας και σύνεσης, ενώ ως ανυπέρβλητο κώλυμα θεωρείται εκείνο το οποίο οπωσδήποτε δεν οφείλεται σε υπαιτιότητα του διαδίκου και το οποίο δεν μπόρεσε να υπερνικηθεί από αυτόν με κανένα τρόπο».

⁶⁶ Γεωργιάδης Απόστολος , 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 22 Π 2 αρ. 24

⁶⁷ Σταθόπουλος Μιχ.,4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 495

⁶⁸ Σταθόπουλος Μιχ.,4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 495

⁶⁹ Καρακώστας Ιωάννης, Έκδοση 2006, Αστικός Κώδικας, Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ΑΚ 380 : « Αν η παροχή του ενός από τους συμβαλλόμενους είναι αδύνατη από γεγονός για το οποίο αυτός δεν έχει ευθύνη, απαλλάσσεται και ο άλλος συμβαλλόμενος για την αντιπαροχή και την αναζητεί, αν τυχόν την κατέβαλε, κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό. Αλλά δεν απαλλάσσεται αν απαίτησε ό,τι περιήλθε στον άλλο εξαιτίας του γεγονότος της αδυναμίας.»

Κατά μία άποψη της θεωρίας, με βάση και την υποκειμενικότητα της κρίσης τόσο για την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών, όσο και για την υπέρμετρη επάχθεια, διατυπώνεται η άποψη ότι η διαπλαστική ευχέρεια του δικαστή αντιβαίνει στις ουσιώδεις αρχές των συμβατικών σχέσεων και συγκεκριμένα στην αρχή της τήρησης των συμβάσεων⁷⁰.

Στη θεωρία έγινε προσπάθεια για την συλλογή και την στάθμιση ορισμένων κριτηρίων επάχθειας, με σκοπό να αντικειμενικοποιηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό η κρίση επ' αυτής και να μην επαφίεται στην υποκειμενική γνώμη των δικαστικών λειτουργών. Τα «κριτήρια» που αφορούν την υπέρμετρη επάχθεια είναι τα εξής⁷¹ : 1) ο βαθμός του απροβλέπτου. Εδώ έχουμε μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση της δυνατότητας πρόβλεψης της μεταβολής των συνθηκών και της επάχθειας της παροχής. Συγκεκριμένα κρίνεται ότι όσο περισσότερο απρόβλεπτη είναι η μεταβολή των συνθηκών, τόσο μικρότερο απαιτείται να είναι το μέτρο της επάχθειας που χρειάζεται για να εφαρμοστεί η ΑΚ 388 και αντίστροφα. 2) το είδος της σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή κάνουμε λόγο για διαλογή των συμβάσεων ανάλογα με το είδος και την δομή τους. Συγκεκριμένα στις συμβάσεις με σκοπό την επίτευξη κέρδους⁷² όπως είναι οι αγορές ομολόγων, οι αγορές μετοχών και ειδών πολυτελείας, το μέτρο επάχθειας πρέπει να είναι σαφώς υψηλότερο από αυτό των συμβάσεων με υψηλή τυπική ισχύ όπως είναι οι αγοραπωλησίες ακινήτων και οι μεταβιβάσεις. 3) το περιεχόμενο της κάθε συμβατικής σχέσης. Εδώ ουσιαστικά θα πρέπει να γίνεται μία αντιστάθμιση της ωφελιμότητας της συμβατικής σχέσης σε σχέση με το μέτρο της επάχθειας που προξενείται από μία απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών. Δηλαδή όσο περισσότερο ωφέλιμη ήταν η παροχή για τον συναλλασσόμενο που οφείλει την αντιπαροχή, το αυξημένο πρέπει να είναι και το μέτρο επάχθειας για την εφαρμογή του ΑΚ 388. 4) Η περιουσιακή κατάσταση των μερών. Το κριτήριο επάχθειας αυτό ήταν και αρχικά ο λόγος για να κάνω αναφορά στην εν λόγω ανάλυση της έννοιας της υπέρμετρης επάχθειας⁷³. Όπως είναι αρχικά κατανοητό, ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται την αξία του κάθε αντικειμένου καθώς και την αξία του χρήματος καθαυτή με διαφορετικό τρόπο. Όπως

---

⁷⁰ Παπανικολάου Π., (1994), Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα. Τιμ. Τόμος Αφιέρωμα στον Ανδρέα Α. Γαζή, , σελ. 484, 485, 486

⁷¹ Παπανικολάου Π., (1994), Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα. Τιμ. Τόμος Αφιέρωμα στον Ανδρέα Α. Γαζή, , σελ. 484, 485, 486

⁷² Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 498

⁷³ Παπανικολάου Π., (1994), Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα. Τιμ. Τόμος Αφιέρωμα στον Ανδρέα Α. Γαζή, , σελ. 484, 485, 486

είναι επίσης γνωστό, αυτό γίνεται ήδη αντιληπτό και από την έννομη τάξη, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την διακύμανση της αξίας του προστίμου στις ποινικές δίκες. Σε πολλές χώρες του εξωτερικού, η οικονομική κατάσταση κάποιου διαδίκου λαμβάνεται πολύ περισσότερο υπόψη και δεν επηρεάζει μόνο την αξία του προστίμου, αλλά και την ποινή καθαυτή. Το στοιχείο αυτό κατά την άποψη μου έχει ιδιαίτερη σημασία όταν θα γίνει παρακάτω εκτενέστερη ανάλυση στην εφαρμογή της καλής πίστης κατά την εφαρμογή της διαπλαστικής ικανότητας του δικαστή.

3.3.6 Συμπληρωματικές Προϋποθέσεις Εφαρμογής

Στη θεωρία αναγράφονται και ορισμένες ακόμα συμπληρωματικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή της ΑΚ 388. Στην ενότητα αυτή θα γίνει απλή αναφορά των σημαντικότερων από αυτές, όπως είναι το ανεκτέλεστο της σύμβασης. Κατά μία άποψη η σύμβαση θα πρέπει να είναι ανεκτέλεστη για να μπορέσει να εφαρμοστεί η διάταξη⁷⁴, ενώ κατά την κρατούσα άποψη, η εκτελεστότητα δεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σαν προϋπόθεση εφαρμογής της διάταξης⁷⁵. Ένα άλλο βασικό στοιχείο είναι εάν η ΑΚ 388 είναι ενδοτικού ή αναγκαστικού δικαίου. Κατά μία παλαιότερη άποψη η ΑΚ 388 ήταν ενδοτικού δικαίου⁷⁶, δηλαδή μπορούσε να εξαιρεθεί κατά την σύναψη της σύμβασης, ενώ πλέον η διάταξη εφαρμόζεται ως αναγκαστικό δίκαιο⁷⁷ και δεν μπορεί να γίνει εξαίρεση παρά μόνο μετά τη σύναψη της σύμβασης⁷⁸. Τέλος είναι και το θέμα της υπερημερίας του οφειλέτη όπου κατά μία άποψη⁷⁹ δεν πρέπει να είναι υπερήμερος αυτό που επικαλείται την εφαρμογή της διάταξης, όμως εφόσον ο δικαστής αποφασίσει στο πλαίσιο της διαπλαστικής του ευχέρειας την μη εφαρμογή της ΑΚ

---

⁷⁴ Παπανικολάου Π., (1994), Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα. Τιμ. Τόμος Αφιέρωμα στον Ανδρέα Α. Γαζή, , σελ. 484, 485, 486

⁷⁵ Σταθόπουλος Μιχ., 2^η Έκδοση (2004), Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε, § 22 Π 3 αρ. 29

⁷⁶ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 30 Π 3

⁷⁷ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 498

⁷⁸ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, §33 αρ. 26

⁷⁹ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 30 Π 3

388 από οικείο πταίσμα του συμβαλλόμενου που την επικαλείται, τότε αυτός θα επιβαρυνθεί με τις συνέπειες της υπερημερίας⁸⁰.

3.4 Συνέπειες Εφαρμογής

Εφόσον αποδειχθεί ότι συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, ο συμβαλλόμενος έχει το δικαίωμα να αιτηθεί είτε την δικαστική λύση της σύμβασης είτε την αναπροσαρμογή της⁸¹. Παρά το αίτημα του συμβαλλομένου, ο δικαστής έχει την διακριτική ευχέρεια να αποφανθεί για τη λύση ή την αναπροσαρμογή της σύμβασης, ανάλογα με την υποκειμενική του κρίση καθώς και με τις αντικειμενικές περιστάσεις. Με βάση την ανάλυση που έγινε έως τώρα, μόνο σε περίπτωση πλήρους ή υπέρμετρα επαχθούς αδυναμίας εκπλήρωσης ο δικαστής θα αποφασίσει για την λύση της σύμβασης και σε περίπτωση απλής επάχθειας ο δικαστής θα αποφασίζει για την εφαρμογή ή μη της ΑΚ 388 και θα προχωρήσει σε διάπλαση, με βάση πάντα την αρχή της επιείκειας και της αναλογικότητας που καθιερώνεται από τις συνταγματικές επιταγές⁸². Το πλέον σημαντικό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι η επίκληση της ΑΚ 388 δεν αποτελεί βάση για αγωγή αποζημίωσης καθώς γίνεται προσπάθεια για διάσωση της συμβατικής σχέσης με την αποκατάσταση της διαταραχθείσας ισορροπίας στην ενδοσυμβατική σχέση με βάση τα πρότυπα της καλής πίστης και όχι την αποζημίωση κάποιου εκ των συμβαλλομένων⁸³. Η ισχύς της διαπλαστικής απόφασης θα αρχίσει μετά την έκδοση της απόφασης, δηλαδή θα ισχύσει για το μέλλον⁸⁴, αλλά σε μερικές περιπτώσεις, για παράδειγμα μισθωτικών διαφορών που υπάρχουν οφειλές, είναι δυνατό να ισχύσει αναδρομικά, δηλαδή για διάστημα πριν την έκδοση της δικαστικής απόφασης⁸⁵. Μετά την έκδοση της δικαστικής απόφασης, σε περίπτωση έκδοσης απόφασης για λύση της σύμβασης,

---

⁸⁰ Σταθόπουλος Μιχ., 2^η Έκδοση(2004), Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε , § 22 Π 3 αρ. 28.

⁸¹ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 496

⁸² Καραμπατζός Αντ., 1^η Έκδοση (2006) Απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών στην αμφοτεροβαρή σύμβαση, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, § 6 VI αρ. 541

⁸³ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 496

⁸⁴ Γεωργιάδης Απόστολος , 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, §33 III αρ. 23

⁸⁵ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 496

τότε δημιουργούνται ενοχικές αξιώσεις (πχ. ΑΚ 904) για την απόδοση των παροχών, χωρίς όμως να δημιουργούνται εμπράγματα αξιώσεις, ενώ σε περίπτωση διάπλασης ο δικαστής μπορεί να προτείνει είτε την μείωση της παροχής είτε στην αύξηση της αντιπαροχής, είτε και στην μεταβολή και των δύο παράλληλα⁸⁶. Συγκεκριμένα έχει τη δυνατότητα να μεταθέσει την προθεσμία λήξης της παροχής, της αντιπαροχής καθώς και γενικά της σύμβασης, να αλλάξει την ποσότητα, το αντικείμενο και να επιληφθεί για τμηματική παροχή καθώς και να διανεμίει τα βάρη και τις ζημίες της μεταβολής και στους δύο αντισυμβαλλόμενους⁸⁷.

3.5 Ενδεικτική Νομολογία

Στην ενότητα αυτή θα γίνει ενδεικτική απόδοση ορισμένων αποφάσεων δικαστηρίων για να διαπιστωθεί η έκταση εφαρμογής, τα κριτήρια και τα αποτελέσματα χρήσης της ΑΚ 388.

Αρχικά χαρακτηριστική είναι η απόφαση 7193/2013 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης όπου αφορά αγωγή αναπροσαρμογής μισθωμάτων του κατόχου αναμυκτήριου εντός του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα το δικαστήριο αποφάσισε ότι : «Κατά τη σαφή έννοια του άρθρου 388 ΑΚ, προϋποθέσεις υπό τις οποίες παρέχεται στους συμβαλλομένους σε αμοτεροβαρή σύμβαση, όπως και εκείνη της μίσθωσης, το διαπλαστικό δικαίωμα να ζητήσουν από το δικαστήριο την αναγωγή της οφειλόμενης παροχής στο μέτρο που αρμόζει, είναι: α') μεταβολή των περιστατικών, στα οποία κυρίως ενόψει της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών τα μέρη στήριξαν τη σύναψη αμοτεροβαρούς σύμβασης, β') η μεταβολή να επακολουθήσει την κατάρτιση της συμβάσεως και να οφείλεται σε λόγους που ήταν έκτακτοι και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν και γ') από τη μεταβολή αυτήν η παροχή του οφειλέτη, ενόψει της αντιπαροχής, να γίνεται υπέρμετρα επαχθής. Η εφαρμογή δηλαδή της ερμηνευόμενης διάταξης προϋποθέτει ότι τα μέρη, κατά τον χρόνο κατάρτισης της σύμβασης, έλαβαν υπόψη τους περιστατικά, στα οποία θεμελίωσαν το περιεχόμενο της σύμβασης και απέβλεψαν σε αυτά, τα οποία αποτέλεσαν το βάθρο της σύμβασης, στη συνέχεια όμως απαιτείται, τα όσα περιστατικά θεμελίωσαν την απόφαση των συμβαλλομένων, περι

---

⁸⁶ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 496

⁸⁷ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 30 III 3 σελ.564

κατάρτισης της σύμβασης, να μεταβλήθηκαν, σε χρόνο μεταγενέστερο, τα δε γεγονότα, τα οποία προκάλεσαν τη μεταβολή, να έχουν χαρακτήρα έκτακτο και να μην μπορούσαν να προβλεφθούν, πράγμα που συμβαίνει όταν τα παρεμβαλλόμενα περιστατικά, που εισχώρησαν στη σύμβαση, δεν ήταν δυνατό να διαγνωσθούν υπό ομαλές οικονομικές συνθήκες. Όχι όμως οποιαδήποτε μεταβολή επιδρά στην κατάληξη ή και στην αναπροσαρμογή της σύμβασης, αλλά μόνον εκείνη που έχει ως συνέπεια η παροχή του οφειλέτη να θεωρείται υπέρμετρα επαχθής. Αυτό συμβαίνει όταν ο οφειλέτης, συνεπεία εκτάκτων γεγονότων, βρίσκεται σε πλήρη κατάλυση της ισορροπίας μεταξύ παροχής και αντιπαροχής και μάλιστα σε τέτοια κατάσταση, ώστε αυτός μεν εκτελώντας τη σύμβαση να υφίσταται ουσιώδη και υπερμεγέθη ζημία, που προκλήθηκε εκτάκτως και απροόπτως, ο δε αντισυμβαλλόμενος να ωφελείται υπέρμετρα, από την περιουσία του υπόχρεου, ενώ αν εξελισσόταν ομαλά η σύμβαση, η οικονομική επιβάρυνση θα ήταν συνήθης και αυτή που είχε προβλεφθεί. Το υπέρμετρο της επάχθειας συνιστά το αρχικό στάδιο κρίσης περί εφαρμογής του άρθρου 388 ΑΚ και το δικαστήριο θα επέμβει με βάση τα αντικειμενικά κριτήρια, αναπλάσσοντας το περιεχόμενο της σύμβασης και αναπροσαρμόζοντας την παροχή έναντι της αντιπαροχής⁸⁸».

Η απόφαση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς περικλείει το σύνολο των θεωρητικών απόψεων που εκφράστηκαν έως τώρα και αποτυπώνει τον τρόπο κρίσης του δικαστή για την εφαρμογή της ΑΚ 388 με αρχική εξέταση των προϋποθέσεων για την εφαρμογή αυτής, στη συνέχεια με κρίση επί της μεταβολής και των αποτελεσμάτων που προκάλεσαν στην σύμβαση και τέλος με την κρίση για το μέτρο της επάχθειας καθώς και για την πιθανή λύση ή αναπροσαρμογή της σύμβασης. Στην συγκεκριμένη απόφαση, ο δικαστής προχώρησε σε διάπλαση της έως τότε έγκυρης μισθωτικής σχέσης, με αναπροσαρμογή του μισθώματος από τα 4.550 Ευρώ στα 3.000 Ευρώ. Ενδεικτικό είναι πως στην διαδικτυακή αναζήτηση, το σύνολο των πρόσφατων αποφάσεων που περιλαμβάνουν την ΑΚ 388, αφορούν μισθωτικές διαφορές.

---

⁸⁸ ΜονΠρωτΘεσ(ΜΠΘ) 7193/2010 , <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη στις 16/8/2015

3.6 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Στην ενότητα αυτή αναλύθηκε η έννοια, το πεδίο εφαρμογής, οι προϋποθέσεις και οι συνέπειες εφαρμογής της διάταξης που αφορά την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών (ΑΚ 388). Τα βασικά συμπεράσματα είναι ότι η διάταξη δίνει την ευχέρεια στην δικαστική αρχή, πέρα από την λύση της σύμβασης, να διαπλάσει την συμβατική σχέση, μεταβάλλοντας του όρους, τις υποχρεώσεις και γενικά οτιδήποτε που μπορεί να προκαλέσει επαναφορά των συνθηκών σε «προ μεταβολής» στάδιο ή να μειώσει τις συνέπειες της μεταβολής που διατάραξε την συμβατική σχέση. Βασικά στοιχεία επίσης είναι ο υπολογισμός του μέτρου της επάχθειας που προκαλείται από την μεταβολή, καθώς και η όσο το δυνατόν αντικειμενικότερη κρίση της δικαστικής αρχής επ' αυτής.

Προσωπικά θα ήθελα να σταθώ σε δύο πολύ σημαντικά σημεία κατά την άποψη μου, αυτό της απόφασης του Αρείου Πάγου 998/2014 καθώς και στον συνυπολογισμό της οικονομικής κατάστασης των συμβαλλομένων κατά την εξέταση του μέτρου και της έντασης της επάχθειας. Η απόφαση προδήλως είναι πολύ σημαντική, γιατί θέτει την οικονομική κρίση ως ουσιώδη λόγο για την εφαρμογή της διάταξης και ανοίγει το δρόμο για παρόμοιες αποφάσεις. Κατά την άποψη μου, με γνώμονα την απόφαση αυτή, δίνεται στην Ελληνική δικαστική αρχή το έναυσμα για την μεταβολή πολλών συμβάσεων ίδιας φύσης, έτσι ώστε πολλές μικρομεσαίες εταιρείες να καταφέρουν να διασωθούν και να εξασφαλίσουν την βιωσιμότητα της δραστηριότητας τους. Η απόφαση αυτή είναι εξόχως σημαντική κατά την άποψη μου, γιατί θέτει την περίπτωση της οικονομικής κρίσης ως εξαίρεση του κανόνα για την παρέμβαση σε οικονομικές μονάδες και καταδεικνύει το μέγεθος της οικονομικής μεταβολής που πρέπει να επέλθει, για να μπορέσει να αιτιολογηθεί και να εφαρμοστεί η διάταξη αυτή. Όπως θα γίνει αναφορά και παρακάτω, αναλογικά η εφαρμογή της διάταξης σε ναυτιλιακές συμβάσεις, όσο αφορά θέματα ναύλων και κόστους, δεν θα είχε καμία σχεδόν εφαρμογή, λαμβάνοντας υπ' όψη και το γεγονός ότι οι κερδοσκοπικές δραστηριότητες⁸⁹ θέτουν υψηλό μέτρο για την αιτιολόγηση υπέρμετρης επάχθειας⁹⁰. Κατά την άποψη μου, μεταβολή στην αξία των ναύλων θα μπορούσε να γίνει μόνο σε περιπτώσεις, όπου οι

---

⁸⁹ Παπανικολάου Π., (1994), Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα. Τιμ. Τόμος Αφιέρωμα στον Ανδρέα Α. Γαζή, , σελ. 484, 485, 486

⁹⁰ Σταθόπουλος Μιχ.,⁴¹ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 498

οικονομικές επιπτώσεις της μεταβολής θα ήταν σχεδόν καταστροφικές για την εταιρεία και η διάπλαση θα αποτελούσε μια προσπάθεια ελάφρυνσης της επιχείρησης, με σκοπό την επιβίωση της. Περαιτέρω συνέπειες του γεγονότος αυτού θα αναλυθούν σε άλλα κεφάλαια.

Από την άλλη, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική κατάσταση των συμβαλλομένων για τον υπολογισμό του μέτρου της επάχθειας. Όπως υποστηρίχθηκε παραπάνω, ο κάθε άνθρωπος αντιλαμβάνεται με τον δικό του τρόπο το κόστος μίας μεταβολής, ανάλογα με τα οικονομικά μεγέθη που έχει συνηθίσει. Συνεπώς, με την πιθανή εφαρμογή μίας ανάλογης διάταξης για μεταβολή των συνθηκών στις ναυτιλιακές συμβάσεις, τίθεται το ερώτημα αν θα πρέπει να προσμετρηθεί και η οικονομική κατάσταση καθώς και τα οικονομικά μεγέθη μίας εταιρείας για να καθοριστεί αν η αντιπαροχή είναι υπέρμετρα επαχθής ή αν η ζημία από την μεταβολή μπορεί να απορροφηθεί από τις γενικότερες οικονομικές δυνατότητες της εταιρείας. Με λίγα λόγια, γίνεται λόγος για το αν θα μπορούσε να καθιερωθεί μία ρήτρα επιείκειας και προστασίας των οικονομικά ασθενέστερων σε μία σύμβαση, ώστε να εξασφαλισθεί η διατήρηση του ανταγωνισμού και η αποφυγή από την δημιουργία μονοπωλίων και ολιγοπωλίων στην αγορά.

Σαν ένα παράδειγμα εφαρμογής της διάταξης για απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών σε ναυτιλιακές συμβάσεις, θα θέσουμε την χρονονάυλωση⁹¹ ανάμεσα σε μία μεγάλη εταιρεία δημητριακών και σε μία μονοβάπορη ναυτιλιακή εταιρεία. Ας υποθέσουμε ότι η μεταφορά γίνεται από την Αμερική σε κάποια χώρα της Αφρικής και ότι η διάρκεια της ναύλωσης είναι ένα έτος, με δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης για αναπροσαρμογή των ναύλων ανά έξι μήνες. Στις αρχές του δευτέρου εξαμήνου της σύμβασης ξεσπάει πόλεμος και οι τιμές των προϊόντων, μαζί και των δημητριακών της εκναυλώτριας δεκαπλασιάζονται. Λόγο της ζήτησης, πολλές άλλες εταιρείες σπεύδουν να στείλουν τα προϊόντα τους στην περιοχή αυτή και πολλές αντίστοιχες ναυτιλιακές τα μεταφέρουν με πενταπλάσιο ημερήσιο κέρδος από αυτό της μονοβάπορης. Όπως θα δούμε παρακάτω, η Αγγλική έννομη τάξη, όπου ισχύει και πρωτοστατεί η αρχή ότι «οι συμφωνίες πρέπει να τηρούνται», προστάζει την διατήρηση της έννομης σχέσης, γιατί δεν προβλέπει καμία μεταβολή λόγω τιμήματος, ειδικά όταν η μονοβάπορη έχει κέρδη. Με βάση όμως την ανάλυση που προηγήθηκε και με γνώμονα το γεγονός ότι η εκναυλώτρια Αμερικάνικη εταιρεία έχει δεκαπλασιάσει τα κέρδη της καθώς και οι αντίστοιχες ναυτιλιακές τα έχουν πενταπλασιάσει, θα ήταν αναγκαίο λόγο απρόοπτων μεταβολών πέρα από την συνήθη οικονομική πορεία των πραγμάτων, να γίνει αναπροσαρμογή

---

⁹¹ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 184.

του ναύλου σε επίπεδο όπου τα κέρδη της μονοβάπορης εταιρείας να ήταν ανάλογα με αυτά της εκναυλώτριας καθώς και με τα αντίστοιχα κέρδη των υπολοίπων ναυτιλιακών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Στις σύγχρονες ναυτιλιακές συμβάσεις, περιέχονται ανάλογοι όροι για αναπροσαρμογή των ναύλων, αλλά σε περιορισμένο επίπεδο και η αύξηση δεν είναι αναλογική της αύξησης της απόδοσης από την πώληση των μεταφερόμενων εμπορευμάτων.

Στην επόμενη ενότητα, θα ακολουθήσει μία σύντομη παράθεση των διατάξεων της καλής πίστης και της διάταξης που ορίζει την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Παραβολή των Διατάξεων της Καλής Πίστης και της Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών

Με βάση τη θεωρία, η διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών θεωρείται μία από τις πιο σημαντικές και πλέον πρωτοποριακές διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Κατά μία άποψη της θεωρίας, σαν διάταξη η ΑΚ 388, είναι διεθνώς πρωτοποριακή⁹², αφού εγκαθιδρύει δικαίωμα διάπλασης της εξεταζόμενης σύμβασης από την δικαστή, σε αντίθεση με οποιαδήποτε άλλη έννομη τάξη, που στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς, θεωρεί την συμφωνία κατά την σύμβαση ως βασικό δικαστικό εγγυητή αυτής. Όπως έχει ήδη αναλυθεί, η ΑΚ 388 έχει συγκεκριμένο πεδίο εφαρμογή τις ενοχικές συμβάσεις και συγκεκριμένες προϋποθέσεις για εφαρμογή, όπως αυτές αναγράφονται στον κώδικα. Από την άλλη η ΑΚ 288 είναι η διάταξη που λειτουργεί σαν γενική ρήτρα για την εξασφάλιση της έννομης λειτουργίας της αγοράς, πάντα σύμφωνα με την διαμορφωμένη συναλλακτική πρακτική του κάθε τόπου. Το πεδίο εφαρμογή της, όπως έχει εξεταστεί, επεκτείνεται τόσο στον Αστικό Κώδικα (ενοχικές, εμπράγματα και κληρονομικές σχέσεις⁹³), όσο και στα άλλα δίκαια⁹⁴ με ίσως σχετικά παραλλαγμένη μορφή (ποινικό και διοικητικό δίκαιο⁹⁵). Ως προϋπόθεση εφαρμογής δεν μπορεί να οριστεί κάποια συγκεκριμένη, αφού αυτή αποτελεί στην ουσία γενική προϋπόθεση, που πρέπει να συντρέχει για την εφαρμογή οποιαδήποτε διάταξης νόμου⁹⁶.

Κατά την άποψη μου η γενική ρήτρα της καλής πίστης έχει τη θέση του εγγυητή της σύννομης τήρησης όλων των κανόνων δικαίου και διαχωρίζει τις έννομες συναλλαγές από

---

⁹² Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 489.

⁹³ Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2^η Έκδοση(1999/2002), Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, Αθήνα Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, § 109, σελ. 178

⁹⁴ Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ.

⁹⁵ Δαγτόγλου Π.Δ., 5^η Έκδοση (2002/2004), Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Αθήνα Κομοτηνή: εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, αρ. 385 επ.

⁹⁶ Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ.

αυτές που κινήθηκαν στα πλαίσια της αδικοπραξίας με δόλο και υπαιτιότητα, ώστε να εξαπατήσουν τον ένα από τους δύο συναλλασσόμενους.

Έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες όσο αφορά τις δύο διατάξεις και τη σχέση που έχει διαμορφωθεί ανάμεσα τους, αλλά όλοι καταρχήν συγκλίνουν ότι αποτελούν πλέον διατάξεις αναγκαστικού δικαίου, χωρίς τα μέρη να έχουν δικαίωμα εξαίρεσης επ' αυτών⁹⁷. Επίσης, σε όποιες διατάξεις τηρούνται οι προϋποθέσεις της ΑΚ 388, η διάταξη της καλής πίστης δεν εφαρμόζεται, παρά μόνο επικουρικά⁹⁸.

Περισσότερη ανάλυση, με τις υφιστάμενες απόψεις, θα ακολουθήσει στο επόμενο κεφάλαιο όπου θα τεθούν περιληπτικά διαφωνίες της θεωρίας. Για αποφυγή της επαναλαμβανόμενης αναφοράς πολλών έως τώρα σημείων, θα γίνει εστίαση σε βασικά μόνο θέματα.

4.2 Υφιστάμενες Απόψεις

Η βασική παραδοχή για τον παραλληλισμό των δύο διατάξεων είναι καταρχάς ότι η διάταξη της ΑΚ 388, αποτελεί εξειδίκευση της ΑΚ 288, αφού η διάταξη του νόμου στην πρώτη κιόλας πρόταση κάνει λόγο για καλή πίστη και συναλλακτικά ήθη⁹⁹. Συνεπώς ο νομοθέτης, με την διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, πετυχαίνει την συγκεκριμένη και άμεση εφαρμογή της καλής πίστης, εφόσον τηρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου, χωρίς την εξέταση της γενικής ρήτηρας, που επαφίεται στην κρίση του δικαστή¹⁰⁰. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται ότι θα κριθεί και θα ληφθεί υπόψη η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη και κατά την εξέταση των προϋποθέσεων και κατά την εφαρμογή της διάταξης και κατά την κρίση επί της απόφασης¹⁰¹.

---

⁹⁷ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999/2002) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 33 Π αρ. 9

⁹⁸ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 33 Π αρ. 10.

⁹⁹ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 7 I 2 σελ. 156

¹⁰⁰ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 7 I 2 σελ. 157.

¹⁰¹ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 493.

Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό κατά την άποψη μου, γιατί ΑΚ 288 , λόγω της γενικότητας της, αποτελεί αφηρημένη έννοια για κάθε δικαστή όπου συνήθως «σκέφτεται με βάση αυτήν» και αποτελεί μέτρο επιείκειας κατά την έκδοση της απόφασης, ενώ στην ΑΚ 388 ο δικαστής είναι υποχρεωμένος να εξετάσει και τις προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης, με βάση την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Επιπλέον, όσο αφορά τα αποτελέσματα της ΑΚ 388 τα οποία είναι η λύση της σύμβασης ή η διάπλαση, θεωρώ ότι η καθιέρωση της έννοιας της διάπλασης αποτελεί πολύ βασικό στοιχείο, καθώς χωρίς την συγκεκριμένη αναγραφή της ως μέσο επίλυσης μίας διαφοράς, η δικαστική αρχή ίσως να δίσταζε να διαπλάσει μία έννομη σχέση, στηριζόμενη μόνο στην γενική ρήτρα της ΑΚ 288.

Κατά την κρατούσα θεωρία, η ΑΚ 288 δεν δρα μόνο ως ρήτρα η οποία εξασφαλίζει την τήρηση γενικών και πολλές φορές αφηρημένων κανόνων, αλλά προχωράει και στην διόρθωση¹⁰² των συμβατικών σχέσεων, εγκαθιδρύοντας ένα πνεύμα ασφάλειας και αξιοπιστίας των συναλλαγών. Η ΑΚ 388 από την πλευρά της δρα στο δικό της πεδίο εφαρμογής, χωρίς την ανάγκη για συνδρομή της γενικής ρήτρας του ΑΚ 288, για την τήρηση της ενδοσυμβατικής ευπρέπειας¹⁰³. Συνεπώς η γενική ρήτρα της καλής πίστης εφαρμόζεται σε όλο το φάσμα της έννομης τάξης, ακόμα και στο τμήμα των αμφοτεροβαρών συμβάσεων, σε περίπτωση που δεν τηρούνται οι προϋποθέσεις της ΑΚ 388¹⁰⁴. Με βάση αυτά γίνεται δεκτό ότι τα αποτελέσματα που επιφέρει η ειδική ρήτρα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από την γενική ρήτρα στο πλαίσιο της διορθωτικής λειτουργίας της¹⁰⁵.

Κατά μία άλλη μειοψηφούσα άποψη¹⁰⁶, εφόσον στην ειδική διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών γίνεται συγκεκριμένη αναγραφή για δυνατότητα διάπλασης της απόφασης, το ίδιο δικαίωμα δεν επεκτείνεται και στην ΑΚ 288, η οποία απλώς έχει συμπληρωματική λειτουργία και δεν μπορεί να παρεμβεί στην γενική αρχή *pacta sunt*

---

¹⁰² Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 7 I 2 σελ. 156

¹⁰³ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 33 II αρ. 8.

¹⁰⁴ Σταθόπουλος Μιχ., 4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 489.

¹⁰⁵ Γεωργιάδης Απόστολος, 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, § 33 II αρ. 9.

¹⁰⁶ Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2^η Έκδοση (1999/2002), Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, Αθήνα Κομοτινή: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, § 214 σελ. 298

servanda¹⁰⁷. Κατά την ίδια άποψη η εξειδίκευση της ΑΚ 388 είναι ένα παράδειγμα όπου ο νομοθέτης επιθυμεί την κατ' εξαίρεση μη εφαρμογή της γενικής αρχής για τήρηση των συμβατικών σχέσεων, για το λόγο άλλωστε αυτό εξειδικεύει τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις, κάτω από τις οποίες θα εφαρμοστεί η διάταξη του ΑΚ 388¹⁰⁸. Με βάση συνεπώς την άποψη αυτή υπάρχει σημαντική διαφορά στα αποτελέσματα που παράγει η εφαρμογή της ΑΚ 288 και σε αυτά που παράγει η αντίστοιχη διάταξη της ΑΚ 388¹⁰⁹. Επιπλέον η εξειδίκευση για την κρίση του μέτρου της επάχθειας αφορά αποκλειστικά την ΑΚ 388, ενώ η ΑΚ 288 δεν μπορεί να μπει σε τέτοιου είδους κρίσεις, παρά μόνο αν υπάρχουν εξειδικευμένες διατάξεις νόμου για την υπό εξέταση έννομη σχέση που να καθορίζουν κάτι αντίστοιχο¹¹⁰.

4.3 Ενδεικτική Νομολογία

Η παράθεση της παρακάτω απόφασης είναι ενδεικτική την αντιμετώπισης των δύο διατάξεων από την δικαστική αρχή και σκοπό έχει να ενισχύσει τις διατυπωμένες έως τώρα απόψεις της θεωρίας. Η απόφαση του ΑΠ 334/2015 που παρατίθεται είναι μία πάρα πολύ πρόσφατη απόφαση της νομολογίας, η οποία εμπεριέχει όλες τις διατυπωμένες έως τώρα κρίσεις επί της σχέσης των δύο διατάξεων και εμπεριέχει σχεδόν όλο το φάσμα των αποφάσεων που είχαν τοποθετηθεί επί του θέματος. Η εύρεση της παρακάτω απόφασης με έκανε να μεταβάλλω πλήρως την ενότιη αυτή καθώς με τις διατυπώσεις της εκφράζει την συλλογική τοποθέτηση της νομολογίας επί της σχέσης της γενικής ρήτρας της καλής πίστης με την ρύθμιση για την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών. Παρακάτω παρατίθεται το απόσπασμα της απόφασης που αναφέρει τα εξής:

« Η γενική ρήτρα του άρθρ. 288 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα

---

¹⁰⁷ Καραμπατζός Αντ., 1^η Έκδοση (2006) Απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών στην αμφοτεροβαρή σύμβαση, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, § 6 ΙΙΙ αρ. 482.

¹⁰⁸ Καραμπατζός Αντ., 1^η Έκδοση (2006) Απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών στην αμφοτεροβαρή σύμβαση, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, § 6 ΙΙΙ αρ. 484-485.

¹⁰⁹ Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2^η Έκδοση (1999/2002), Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, Αθήνα Κομοτινή: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, § 214 σελ. 298

¹¹⁰ Παπανικολάου Π., (1994), Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα. Τιμ. Τόμος Αφιέρωμα στον Ανδρέα Α. Γαζή, σελ. 498

συναλλακτικά ήθη, αφορά την εκπλήρωση των υποχρεώσεων τόσο του οφειλέτη όσο και του δανειστή, που απορρέουν από οποιαδήποτε έγκυρη ενοχική σχέση, όταν δεν προβλέπεται από το νόμο άλλη προστασία των προσώπων αυτών κατά την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους ή δεν συντρέχουν οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για την τυχόν προβλεπόμενη ειδική προστασία, λειτουργεί δε όχι μόνο ως συμπληρωματική, αλλά και ως διορθωτική ρήτρα των δικαιοπρακτικών βουλήσεων στις περιπτώσεις που εξ αιτίας ειδικών συνθηκών μεταβλήθηκαν οι προϋποθέσεις εκπλήρωσης των συμβατικών παροχών στο συμφωνημένο μέτρο και έγιναν δυσβάστακτες για τον οφειλέτη ή το δανειστή.

Αντίθετα έτσι με τη ρήτρα του άρθρ. 200 ΑΚ¹¹¹ που αναφέρεται στην ερμηνεία των συμβάσεων, όταν οι δηλώσεις βουλήσεως των συμβαλλομένων δεν είναι σαφείς, επιβάλλοντας ως ερμηνευτικά κριτήρια την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη με στόχο την ανεύρεση του αποφασιστικού νοήματος των δηλώσεων βουλήσεως, δηλαδή τον καθορισμό της ενυπάρχουσας στη σύμβαση αυτόνομης δικαιοπρακτικής ρύθμισης, η εφαρμογή της ρήτρας του άρθρ. 288 ΑΚ έπεται της ερμηνείας της δικαιοπραξίας με στόχο την προσαρμογή της στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστης, επιβάλλοντας στα μέρη ετερόνομη ρύθμιση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους, όταν κατά τα παραπάνω χρειάζεται να συμπληρωθούν ή να διορθωθούν για να μην προκαλούνται στο ένα μέρος δυσβάστακτες συνέπειες από τη λειτουργία του ενοχικού δεσμού (ΑΠ 911/1980). Παρέχεται έτσι τότε στο δικαστήριο η δυνατότητα, με βάση αντικειμενικά κριτήρια, που αντλούνται από την έννομη τάξη και τις αντιλήψεις που κρατούν στις συναλλαγές, να αποκλίνει από τα συμφωνηθέντα και να επαναπροσδιορίσει τις οφειλόμενες παροχές, αυξάνοντας ή ανάλογα μειώνοντας το συμφωνημένο μέγεθός τους, ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστης κατά το χρόνο της εκπλήρωσής τους (ΟλΑΠ 9/1997, 927/1982, ΑΠ 398/2008, ΑΠ 756/2003, ΑΠ 63/2000, ΑΠ 1346/1993, ΑΠ 1570/1983).

Η ρήτρα της καλόπιστης και σύμφωνης με τα συναλλακτικά ήθη εκπλήρωσης των παροχών είναι αναγκαστικού δικαίου και συνεπώς δεν επιτρέπεται παραίτηση απ' αυτή, είτε ρητή είτε σιωπηρή. Δεν αποτελεί όμως παραίτηση η ειδικότερη συμφωνία σε αμοτεροβαρή σύμβαση, με την οποία προβλέπεται η εκπλήρωση των παροχών, όπως ακριβώς συμφωνήθηκαν, ακόμη και σε περίπτωση συγκεκριμένης μελλοντικής μεταβολής των συνθηκών εκτέλεσης της σύμβασης, διότι τότε με την ειδική αυτή συμφωνία, που βρίσκεται μέσα στα όρια της ελευθερίας των συμβάσεων και δεν αντίκειται χωρίς άλλο στη

---

¹¹¹ Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ. 40

συναλλακτική καλή πίστη και εντιμότητα, αναλαμβάνεται από τον οφειλέτη ο σχετικός κίνδυνος και τονίζεται η ευθύνη του για την πιστή και στη συγκεκριμένη αυτή περίπτωση εκπλήρωση της παροχής του (ΑΠ 16/1983).

Όμως και στην περίπτωση αυτή που προβλέφθηκε η μεταβολή των συνθηκών, στις οποίες τα μέρη στήριξαν τη σύμβασή τους, η ρήτρα του άρθρ. 288 ΑΚ επεμβαίνει και πάλι διορθωτικά, αλλιώς θα υπήρχε ανεπίτρεπτη απ' αυτή παραίτηση, αν η μεταβολή που επήλθε είναι τόσο μεγάλη, ώστε η εκπλήρωση πλέον της παροχής ενός των μερών, όπως ακριβώς συμφωνήθηκε, να συνεπάγεται υπέρβαση του κινδύνου ζημίας που το μέρος αυτό πρόβλεψε και ανέλαβε, συνιστώντας στην περίπτωση αυτή η εμμονή στη συμφωνηθείσα εκπλήρωση της παροχής συμπεριφορά αντίθετη προς την ευθύτητα και εντιμότητα που απαιτούνται στις συναλλαγές (ΑΠ 187/1990).

Συνεπώς η ρήτρα του άρθρ. 288 ΑΚ εφαρμόζεται και μάλιστα πολύ περισσότερο και όταν από υπαιτιότητα των μερών, κοινή ή μόνο του οφειλέτη ή του δανειστή, δεν προβλέφθηκε η μεταβολή των συνθηκών εκτέλεσης της σύμβασης, ενώ η ανυπαίτια έλλειψη πρόβλεψης επισύρει την εφαρμογή του άρθρ.388 ΑΚ με τη συνδρομή και των λοιπών προϋποθέσεων που το άρθρο αυτό απαιτεί. Δηλαδή το άρθρ.288 ΑΚ εφαρμόζεται στις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις όταν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της ειδικότερης διάταξης του άρθρ.388 ΑΚ, που απαιτεί η μεταβολή των συνθηκών εκτέλεσης της σύμβασης, στις οποίες από κοινού τα μέρη στήριξαν τη σύναψή της (ΑΠ 1038/1998), να είναι απρόβλεπτη χωρίς υπαιτιότητα των μερών, προκειμένου αυτή να μπορεί να αναπροσαρμοσθεί (ΟλΑΠ 927/1982, ΑΠ 1289/2011, ΑΠ 398/2008, ΑΠ 1570/1983).

Συνεπώς στην παραπάνω έκταση η ρήτρα του άρθρ.288 ΑΚ εφαρμόζεται και στις συμβάσεις έργων και μπορεί με βάση αυτή το δικαστήριο να παρεμβαίνει διορθωτικά στη σύμβαση, καθορίζοντας, κατά παρέκκλιση από τα συμφωνημένα, την παροχή και την αντιπαροχή, όταν αυτό επιβάλλεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, στις περιπτώσεις δηλαδή εκείνες που συντρέχουν ειδικές συνθήκες, οι οποίες δεν επισύρουν μεν την εφαρμογή του άρθρ. 388 ΑΚ, όμως καθιστούν την παροχή που οφείλεται σε ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δυσβάστακτη για το άλλο μέρος και μάλιστα σε βαθμό που υπερβαίνει τον κίνδυνο που αυτό ανέλαβε, σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (ΑΠ 989/2012, ΑΠ 1290/2011)».¹¹²

---

¹¹² ΑΠ 334/2015, <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψή στις 31/8/2015.

Η απόφαση αυτή αφορά διαμάχη ανάμεσα σε μία τεχνική εταιρεία και σε μία εταιρεία μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Το αποτέλεσμα ήταν η αποδοχή της αναίρεσης από το δικαστήριο, καθώς έκρινε ότι οι θετικές ζημίες που υπέστη η τεχνική εταιρεία κατά την διεκπεραίωση του έργου, οι οποίες δεν οφείλονταν σε πταίσμα ή παράλειψη, πρέπει να καλυφθούν από την εταιρεία μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο αρμόδιο εφετείο για επανεξέταση ως προς την απόδοση της θετικής ζημίας.

Πρέπει να αναφερθεί πως το πρόβλημα της απόδοσης απρόβλεπτων θετικών ζημιών σε εργολάβους κατά τη σύναψη συμβάσεων έργου είναι μείζον και απασχολεί τις εταιρείες του κλάδου από το 2009, με την έκδοση νέων διοικητικών διατάξεων για τους όρους, τις προϋποθέσεις καθώς και τη δωσιδικία αυτής της κατηγορίας συμβάσεων. Μετά από αρκετά χρόνια, η ΑΠ 334/2015 μπορεί να αποτελέσει εφαλτήριο για την ανάπλαση ανάλογων συμβάσεων και την απόδοση των θετικών ζημιών, ειδικά όταν αποτέλεσμα των μεταβολών στην αξία είναι οι επιδράσεις της οικονομικής κρίσης.

4.4 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Όπως διαπιστώθηκε και από προηγούμενα κεφάλαια, η σχέση της γενικής ρήτρας της ΑΚ 288 με την διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών (ΑΚ 388) είναι στενή και οι δύο διατάξεις δρουν συμπληρωματικά η μία της άλλης και όπου δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της ΑΚ 388, εφαρμόζεται η ΑΚ 288. Πέρα όμως από την συμπληρωματική και επικουρική σχέση, η ΑΚ 288 δρα και διορθωτικά και η εφαρμογή της μπορεί να προκαλέσει ανάλογα αποτελέσματα με αυτά της ΑΚ 388¹¹³.

Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επισημάνουμε για άλλη μία φορά ότι η διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών είναι αυτή που πρωτοτυπεί και εγκαθιδρύει το δικαίωμα της διαπλαστικής ευχέρειας στον δικαστή και του δίνει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τους όρους και γενικά όλα τα στοιχεία της συμβατικής σχέσης. Συνεπώς, παρότι η γενική ρήτρα χαίρει πολύ μεγαλύτερης εφαρμογής, η δυνατότητα της διάπλασης προκύπτει από την

---

¹¹³ Σταθόπουλος Μιχ.,⁴ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22

ΑΚ 388, την οποία πρέπει να επικαλεστεί η ΑΚ 288 αναλογικά για να εφαρμόσει ανάλογα αποτελέσματα και σε άλλες συμβατικές σχέσεις.

Στην επόμενη ενότητα, θα γίνει μία σύντομη παράθεση της Αγγλικής νομοθεσίας και νομολογίας, σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζεται το οικείο θέμα. Η παρουσία της Αγγλικής έννομης τάξης θα βασιστεί κατά κύριο λόγο σε νομολογιακά παραδείγματα, τα οποία αποτελούν βασική πηγή δικαίου για την Αγγλική έννομη τάξη και λαμβάνονται υπόψη περισσότερο από την διατυπωμένη θεωρία. Στην επόμενη ενότητα, θα ακολουθήσει και σχολιασμός της κάθε απόφασης που παρατίθεται για το πώς θα μπορούσε να ερμηνευθεί διαφορετικά, στα πλαίσια της έως τώρα θεωρίας και νομολογίας που έχει παρατεθεί. Λόγω δυσαρμονίας των δύο δικαίων, η παράθεση της Ελληνικής νομικής θέσης θα γίνει με βάση την αρχή της καλής πίστης, με σκοπό να αποφευχθεί η περιττή ανάλυση που θα χρειαζόταν για την κρίση επί των προϋποθέσεων ώστε να εφαρμοστεί η απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Η Αγγλική Νομοθεσία και Νομολογία

Όσο αφορά το Αγγλικό Δίκαιο, ως περίπτωση της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών εκλαμβάνουμε τις περιπτώσεις που συντρέχουν μετά το πέρας της σύμβασης, με συνέπεια να αίρεται λόγος ακύρωσης-μεταβολής της σύμβασης¹¹⁴. Οι περιπτώσεις αυτές, όπως διαμορφώνονται από την νομολογία είναι η «αδυναμία περάτωσης της σύμβασης», «η έλλειψη του λόγου σύναψης της σύμβασης» και «ματαίωση λόγο σύγχυσης» της σύμβασης. Λόγο θεμελιωδών διαφορών του Ελληνικού με το Αγγλικό Δίκαιο, αναφέρεται ότι δεν τίθεται θέμα έκδοσης διαπλαστικής απόφασης και αναπροσαρμογής των όρων, παρά ρύθμιση αυξημένης ή μειωμένης αποζημίωσης. Θα λέγαμε απλά ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση το Αγγλικό Δίκαιο παρουσιάζεται σαν δίκαιο κοστολόγησης της «παρατυπίας-αδυναμίας ολοκλήρωσης της σύμβασης» που ή την ανατρέπει ή ορίζει την αξία της κύριας πράξης ή της παράλειψης που επέφερε την μη εκπλήρωση της σύμβασης¹¹⁵.

Ορισμένα στοιχεία που έχουν ήδη αναφερθεί είναι ότι το Αγγλικό Δίκαιο δεν έχει παρόμοια διάταξη σαν την ΑΚ 388, που να εγκαθιδρύει εξαιρετικές περιπτώσεις άσκησης διαπλαστικής εξουσίας του δικαστή. Η έννοια της καλής πίστης συναντάται και στο Αγγλικό Δίκαιο, χωρίς όμως να έχει περαιτέρω εφαρμογή πέρα από την γενική/ θεωρητική έννοια που εκφράζει. Χαρακτηριστικό επίσης της Αγγλικής έννομης τάξης είναι η έμπρακτη δημιουργία κανόνων δικαίου, μέσω της νομολογίας., καθώς η νομολογία αποτελεί την βασικότερη πηγή δικαίου στο αγγλοσαξονικό σύστημα, με την θεωρία να έχει επικουρική μορφή. Το γεγονός όμως αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι ο δικαστής θα προχωρήσει σε διάπλαση μίας συμβατικής σχέσης, παρά θα κρίνει αν αυτή υπάγεται ή όχι στο κοινό δίκαιο. Με άλλη διατύπωση, η κρίση του δικαστή επί μίας συμβατικής σχέσης είναι απόλυτη και σκοπό έχει την εξακρίβωση της τήρησης του κανόνα δικαίου. Σε καμία περίπτωση ο δικαστής δεν πρόκειται να προχωρήσει σε διάπλαση της συμβατικής σχέσης με σκοπό την αποκατάσταση της. Σε περίπτωση που αντιληφθεί ότι κάποιο γεγονός αντίκειται στην σύννομη συμβατική

---

¹¹⁴Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 410-430

¹¹⁵ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 411.

σχέση, θα ακυρώσει την σύμβαση. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται δίκαιο, καθώς οι μελετητές του δικαίου εξετάζουν του λόγους ακυρωσίας και ακυρότητας που δημιουργούνται από την δικαστηριακή πρακτική και διαμορφώνουν έτσι νέες συμβάσεις, αποφεύγοντας όλους αυτούς τους λόγους ακυρότητας που έχουν έως τώρα εντοπίσει. Συνεπώς διακρίνουμε ότι το Αγγλικό Δίκαιο διαμορφώνεται αντίστροφα από το Ελληνικό, καθώς η δικαστηριακή πρακτική ορίζει τι να μην εφαρμοστεί ή τι να αποφευχθεί για να κριθεί μία σύμβαση ως νόμιμη.

Ως συμπέρασμα, πρωταγωνιστικό ρόλο έχει η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων και ο δικαστής δρα αρνητικά, θέτοντας τι είναι εκτός της αντίστοιχης καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, επικυρώνοντας ή καταργώντας την σύμβαση. Δηλαδή στις αντίστοιχες συνέπειες εφαρμογής της ΑΚ 388¹¹⁶ που όπως είδαμε αποτελούν και κατ' επέκταση συνέπειες της ΑΚ 288, στο Αγγλικό Δίκαιο παραλείπεται η περίπτωση της διάπλασης και προκρίνεται η περίπτωση είτε της επικύρωσης είτε της λήξης της σύμβασης.

5.2 Περιπτώσεις Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών

Θα ακολουθήσει αναφορά περιπτωσιολογίας που χαρακτηρίζει τις περιπτώσεις απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών στο Αγγλικό Δίκαιο, δηλαδή: «αδυναμίας περάτωσης της σύμβασης», «έλλειψης του λόγου σύναψης της σύμβασης» και «ματαίωσης λόγο σύγχυσης», καθώς και νομολογία προς υποστήριξη της κάθε περίπτωσης¹¹⁷. Οι δύο πρώτες περιπτώσεις είναι ενδεικτικές έχουν αρκετές προϋποθέσεις ώστε να τύχουν εφαρμογής (καθώς και είναι σχετικά σπάνιες), ενώ ο τρίτος λόγος είναι η συνηθέστερη αιτιολογία ματαίωσης μίας σύμβασης¹¹⁸. Δεν είναι τυχαίο ότι η μετάφραση του όρου «ματαίωσης λόγο σύγχυσης» είναι κυριολεκτική, εννοιολογικά θα έπρεπε να αποδοθεί σαν « επικύρωση ή ακύρωση της σύμβασης λόγο ιδιάζουσων συνθηκών.

---

¹¹⁶ Σελ. 32 παρούσας διπλωματικής.

¹¹⁷ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 412.

¹¹⁸ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413.

5.2.1 Αδυναμία Περάτωσης της Σύμβασης (Impracticability)

5.2.1.1 Έννοια

Το Αγγλικό Αστικό Δίκαιο απαιτεί ένα πρόσωπο να είναι κατά νόμο αρμόδιο για την σύναψη σχετικής συμβάσεως ή να έχει κάποιο άλλο είδος υποχρεωτικής νομικής δέσμευσης. Ένα άτομο μπορεί να κριθεί ανίκανο λόγω της ηλικίας ή τυχόν ψυχικής πάθησης.

Στο δίκαιο των συμβάσεων¹¹⁹ ένα άτομο που συμφωνεί με μια πράξη καθίσταται υπόχρεος για την εκτέλεση καθηκόντων δυνάμει της σύμβασης, εκτός αν είναι ανίκανος. Ένα άτομο ηλικίας κάτω των 18 ή 21 (ανάλογα με τη δικαιοδοσία) δεν δεσμεύεται από τη νομική υποχρέωση για την εκτέλεση των όρων της σύμβασης που υπέγραψε και δεν ευθύνεται για την παραβίαση της σύμβασης. Η Δημόσια τάξη κρίνει σκόπιμο να προστατεύσει ένα ανώριμο άτομο από την ευθύνη για συμβάσεις εφόσον αυτός ή αυτή είναι πολύ άπειρος για να διαπραγματευτεί.

Αν ο συμβαλλόμενος δεν έχει κατανοήσει τη φύση και τις συνέπειες της σύμβασης κατά τη σύστασή της, μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει νοητική ανικανότητα¹²⁰. Πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των προσώπων που έχουν κριθεί ανίκανοι από δικαστήριο και είχε διοριστεί κηδεμόνας, και από άτομα που είναι διανοητικά ανίκανα, αλλά δεν έχουν τόσο επιδικαστεί. Ένα πρόσωπο που έχει κηρυχθεί αναρμόδιο σε μια δικαστική διαδικασία δεν έχει τη νομική ικανότητα να συνάπτει σύμβαση. Ένας τέτοιος άνθρωπος δεν μπορεί να συναινέσει σε μια σύμβαση, δεδομένου ότι το δικαστήριο έχει αποφασίσει ότι δεν κατανοεί τις υποχρεώσεις και τα αποτελέσματα της σύμβασης¹²¹. Μια σύμβαση που έχει συναφθεί από ένα τέτοιο πρόσωπο είναι άκυρη και χωρίς έννομο αποτέλεσμα. Αν δεν έχει υπάρξει εκδίκαση της ψυχικής ανικανότητας, μια σύμβαση που έχει συναφθεί με διανοητικά ανίκανο άτομο είναι ακυρώσιμη από τον αντισυμβαλλόμενο. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο μπορεί να κηρύξει νόμιμα τη σύμβαση άκυρη, γεγονός που καθιστά ανεφάρμοστη. Ωστόσο, μια ακυρώσιμη σύμβαση μπορεί να επικυρωθεί από προσωρινά ανίκανο πρόσωπο, εάν το πρόσωπο ανακτήσει την ικανότητα να συνάπτει συμβάσεις.

---

¹¹⁹ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414.

¹²⁰ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414

¹²¹ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414

Το δίκαιο των συμβάσεων ορίζει επίσης ότι μια σύμβαση που έχει συναφθεί από ένα μεθυσμένο άτομο είναι ακυρώσιμη, καθώς το άτομο ήταν ανίκανο κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης.

Επίσης αδυναμία περάτωσης μπορεί να επέλθει και από έλλειψη μέσων και οργάνων που χρειάζονται ώστε να γίνει η περάτωση του σκοπού της σύμβασης (εδώ δεν είναι ξεκάθαρη η διάκριση ανάμεσα σε “impossibility και incapability” που συντρέχει στις περιπτώσεις αυτές). Βασικό κριτήριο είναι η επιγενόμενη αδυναμία καθώς και το μη προβλέψιμο αυτής.

5.2.1.2 Νομολογία

- **Condor v Baron Knights [1966] 1 WLR 87¹²²** : Ένας 16χρονος συμφώνησε με σύμβαση να παίζει τύμπανα για την εν λόγω μπάντα (Baron Knights) 7 νύχτες την εβδομάδα για 5 χρόνια. Ο ενάγων υπέστη διανοητική κατάρρευση και του είπαν από το γιατρό του ότι δεν θα πρέπει να εκτελέσει την ενδοσυμβατική του υποχρέωση όχι περισσότερες από 4 νύχτες την εβδομάδα. Η μπάντα τον απέλυσε. Υπέβαλλε αγωγή για καταχρηστική απόλυση.

Απόφαση:

Η αγωγή του ενάγοντος ήταν ανεπιτυχής, καθώς η πάθησή του κατέστησε αδύνατο γι 'αυτόν να εκπληρώσει τις συμβατικές του υποχρεώσεις συνεπώς και η σύμβαση ήταν χωρίς νομικό λόγο ύπαρξης¹²³.

Στην περίπτωση αυτή, είναι ξεκάθαρη η έλλειψη εφαρμογής της Ελληνικής έννοιας της καλής πίστης, καθώς το δικαστήριο διέταξε τη λύση της σύμβασης, χωρίς να εξετάσει για τυχόν καταχρηστικότητα ή υπέρμετρη επάχθεια των όρων της σύμβασης (κρούση τυμπάνων καθημερινά για πέντε χρόνια), που μπορεί να προκάλεσαν την διανοητική κατάρρευση του ατόμου και συνεπώς και τον λόγο αδυναμίας εκπλήρωσης της σύμβασης.

---

¹²² Condor v Baron Knights [1966] 1 WLR 87, <http://www.e-lawresources.co.uk/Condor-v-Baron-Knights.php>, τελευταία επίσκεψη στις 18/7/2015

¹²³ Και στις τρεις περιπτώσεις χρησιμοποιείται η έννοια ‘frustrated’ για να δηλώσει ότι η σύμβαση πλέον δεν έχει νομική υπόσταση. Τυχόν αποζημίωση αναφέρεται ξεχωριστά.

Η περίπτωση αυτή ξεχωρίζει από την επόμενη καθώς το άτομο περιέρχεται σε επιγενόμενη της σύμβασης μερική ή πλήρη ανικανότητα (κυρίως ψυχική ή διανοητική), σε σημείο που να είναι εν γένει ανίκανο προς την κατάρτιση δικαιοπραξιών.

5.2.2 Ανικανότητα ή Έλλειψη του Λόγου Περάτωσης της Σύμβασης (Impossibility)

5.2.2.1 Έννοια

Ιστορικά, ένα πρόσωπο που εισήλθε σε μια σύμβαση ήταν υποχρεωμένο να την εκτελέσει με βάση τα συμφωνηθέντα, ανεξάρτητα από το αν έγινε αδύνατο να το πράξει. Έτσι¹²⁴, αρχικά τα δικαστήρια δεν αναγνωρίζουν την υπεράσπιση της αδυναμίας απόδοσης. Επίσης σημειώνεται ότι εάν τα μέρη μιας σύμβασης δεν είχαν επιθυμήσει να λάβουν υπόψη κανένα γεγονός που μπορεί να αναπτυχθεί αφού κατέληξαν σε συμφωνία, τότε θα πρέπει να θεωρούνται και να εξετάζονται όπως τα απρόβλεπτα στη σύμβαση¹²⁵.

Το δίκαιο των συμβάσεων αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα, και ως απάντηση στην αύξηση των εμπορικών δραστηριοτήτων, τα δικαστήρια άρχισαν να αναγνωρίζουν αδυναμία ως έγκυρη άμυνα κατά προσφυγής για παραβίαση της σύμβασης. Αυτή η άμυνα δεν ισχύει κανονικά, αν ένα μέρος βρήκε απροσδόκητα δύσκολο ή δαπανηρό να εκτελέσει σύμφωνα με τη σύμβαση. Αντίθετα, εφαρμόζονται μόνο όταν η βάση ή το αντικείμενο της σύμβασης καταστράφηκε ή δεν υπήρχε πλέον¹²⁶. Επιπλέον, η άμυνα της αδυναμίας έγινε διαθέσιμη μόνο αν υπήρχε αντικειμενική αδυναμία. Αντικειμενική αδυναμία συντρέχει όταν δεν θα μπορούσε στην πραγματικότητα να εκτελεστεί η συμβατική υποχρέωση. Αντικειμενική αδυναμία συχνά αναφέρεται από τη δήλωση «Το πράγμα δεν μπορεί να γίνει». Για παράδειγμα, αν ένας μουσικός υποσχέθηκε να παίξει μια συναυλία σε μια συγκεκριμένη

---

¹²⁴ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414

¹²⁵ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414

¹²⁶ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414

αίθουσα συναυλιών, αλλά η αίθουσα συναυλιών στη συνέχεια κήκε, θα ήταν αδύνατο να εκτελεστεί η σύμβαση σύμφωνα με τη συμβατική συμφωνία και ο μουσικός θα πρέπει να απαλλαγεί από την εκτέλεση σε αυτόν τον συγκεκριμένο τόπο. Υποκειμενική αδυναμία υπάρχει, όταν μόνο ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη μιας σύμβασης πιστεύει υποκειμενικά ότι αυτός ή αυτή δεν μπορεί να ολοκληρώσει την απαιτούμενη απόδοση¹²⁷. Για παράδειγμα, αν ένας μουσικός πίστευε ότι δεν είχε ασκηθεί αρκετά για να εκτελέσει μια επιτυχημένη συναυλία, αυτή η πίστη δεν θα ήταν αρκετή να αποφύγει ο μουσικός την εκτέλεση της συμβατικής του υποχρέωσης. Η δήλωση «Δεν μπορώ να το κάνω», αναφέρεται συχνά στην κατάσταση του νου σε μια υπόθεση που αφορά υποκειμενική αδυναμία.

Η σύγχρονη νομοθεσία χρησιμοποιεί τον όρο ανέφικτο ως συνώνυμα με τον όρο αδυναμία, κυρίως επειδή κάποια πράγματα δεν μπορεί να είναι απολύτως αδύνατα, αλλά είναι παρόλα αυτά πρακτικά αδύνατον να ολοκληρωθεί. Έτσι, ο γενικός κανόνας είναι ότι ένα πράγμα είναι αδύνατο να εκτελεστεί όταν δεν είναι εφικτό να εκτελέσει¹²⁸. Μια συμβατική υποχρέωση είναι ανέφικτη, όταν αυτό μπορεί να γίνει μόνο σε υπερβολικό και παράλογο κόστος¹²⁹.

Όταν ένας διάδικος προβάλλει την άμυνα του ανέφικτου, τα δικαστήρια πρέπει να καθορίσουν γενικά τρία πράγματα: πρώτον, εάν κάτι αναπάντεχο συνέβη αφού τα μέρη συνήψαν τη σύμβαση. Δεύτερον, αν οι διάδικοι είχαν υποθέσει ότι αυτό το πράγμα δεν θα συμβεί και τρίτον, ότι η απροσδόκητη εμφάνιση έκανε την εκτέλεση της σύμβασης ανέφικτη.

Μερικά ευρέως αναγνωρισμένα γεγονότα που θα παρέχουν κανονικά άμυνα ως ανεφάρμοστα είναι ο θάνατος ή ασθένεια ενός από τα απαραίτητα μέρη, η απρόβλεπτη καταστροφή του αντικειμένου της σύμβασης (ίσως μέσα από μια "πράξη του Θεού"), ή επιγενόμενη παρανομία. Ο όρος «Impossibility»¹³⁰ έχει χρησιμοποιηθεί και ως άμυνα για την κατηγορία της απόπειρας εγκλήματος. Ιστορικά, τα δικαστήρια αναγνώρισαν ότι ένας διάδικος δεν μπορεί να καταδικαστεί για εγκληματική απόπειρα αν το πραγματικό έγκλημα ήταν νομικώς αδύνατο να επιτευχθεί.

---

¹²⁷ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414

¹²⁸ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 416.

¹²⁹ Transatlantic Corp. κατά. Ηνωμένες Πολιτείες, 363 F.2d 312 [DC Cir. 1966]), <http://www.casebriefs.com/blog/law/contracts/contracts-keyed-to-farnsworth/basic-assumptions-mistakes-impracticability-and-frustration/transatlantic-financing-corporation-v-united-states>, τελευταία επίσκεψη στις 19/7/2015.

¹³⁰ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business.

Νομική αδυναμία διακρίνεται από πραγματική αδυναμία, όπου τα γεγονότα άγνωστα στο πρόσωπο που προσπαθεί να διαπράξει ένα έγκλημα καθιστούν το έγκλημα εκ των πραγμάτων αδύνατο να ολοκληρωθεί¹³¹. Για παράδειγμα, αν ένα πορτοφολάς προσπαθεί να κλέψει ένα πορτοφόλι, αλλά όχι το πορτοφόλι δεν είναι παρόν, πραγματική αδυναμία μπορεί να υπάρξει. Τα δικαστήρια γενικά έχουν αναγνωρίσει την νομική αδυναμία ως άμυνα σε μια εγκληματική προσπάθεια, αλλά όχι την πραγματική αδυναμία. Η αιτιολόγηση ότι ένα άτομο που επιχειρεί να διαπράξει ένα έγκλημα είχε σχηματίσει την απαιτούμενη πρόθεση να διαπράξει το έγκλημα, δεν έχει σημασία το ότι το έγκλημα ήταν εκ των πραγμάτων αδύνατο να ολοκληρωθεί.

5.2.2.2 Νομολογία

- **Taylor v Caldwell (1863) 3 B & S 826**¹³² : Ο ενάγων προσέλαβε μια αίθουσα μουσικής στο Surrey για τους σκοπούς της διεξαγωγής τεσσάρων συναυλιών. Ο ενάγων προέβη σε μεγάλα έξοδα και προσπάθεια στην οργάνωση των συναυλιών. Ωστόσο, μία εβδομάδα πριν από την πρώτη συναυλία που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί, το μέγαρο μουσικής καταστράφηκε από τυχαία πυρκαγιά. Ο ενάγων άσκησε αγωγή για παραβίαση της σύμβασης για την αποτυχία των ιδιοκτητών του μεγάρου να παράσχουν την αίθουσα και διεκδικούσε αποζημίωση για τα έξοδα.

Απόφαση:

Η αγωγή του ενάγοντος για την παραβίαση της σύμβασης απέτυχε. Η σύμβαση είχε ματαιωθεί. Η φωτιά από τυχαία αιτία σήμαινε ότι η σύμβαση ήταν αδύνατο να εκτελεστεί.

Ανάλογη αντιμετώπιση θα είχε και στην ελληνική έννομη τάξη η παρούσα περίπτωση, καθώς η φωτιά από τυχαία αιτία, χωρίς την συνδρομή υπαιτιότητας, κρίνεται ως λόγος απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών και εφόσον δεν μπορεί να αποκατασταθεί με κάποιο τρόπο η υποχρέωση παροχής, τότε η σύμβαση λύεται.

---

¹³¹ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 413-414

¹³² Taylor v Caldwell (1863) 3 B & S 826, <http://www.e-lawresources.co.uk/Taylor-v-Caldwell.php>, τελευταία επίσκεψη στις 19/7/2015.

- **Fibrosa Spolka v Fairbairn [1943] AC 32¹³³**: Μία αγγλική εταιρεία η οποία κατασκεύαζε κλωστοϋφαντουργικά μηχανήματα συμφώνησε με σύμβαση της 12 Ιουλίου του 1939 να προμηθεύσει ορισμένα μηχανήματα σε μια πολωνική εταιρεία. Τα μηχανήματα έπρεπε να παραδοθούν σε 3-4 μήνες. £ 1.600 ήταν πληρωτέα αρχικά και το υπόλοιπο των £ 3.200 θα καταβαλλόταν κατά την παράδοση. Η πολωνική εταιρεία κατέβαλε £ 1.000 στις 18 Ιουλίου, λόγω της αρχικής πληρωμής που οφείλεται. Την 1η Σεπτεμβρίου η Γερμανία εισέβαλε στην Πολωνία και στις 3 Σεπτεμβρίου η Μεγάλη Βρετανία κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία. Την 23η Σεπτεμβρίου «Το Συμβούλιο Παραγγελιών» χαρακτήρισε την Πολωνία ως εχθρικό έδαφος και κατέστησε παράνομες για τους Βρετανούς επιχειρηματίες τις συναλλαγές με την Πολωνία.

Απόφαση:

Η σύμβαση ματαιώθηκε, καθώς δεν ήταν πλέον δυνατό να εκτελέσει λόγω της επιγενόμενης παρανομίας.

Την ίδια σχεδόν αντιμετώπιση θα είχε και από την Ελληνική έννομη τάξη η παρούσα περίπτωση, καθώς η πολεμική σύρραξη αποτελεί έναν απρόοπτο λόγο ακύρωσης μίας σύμβασης και πολύ αμφισβητείται αν θα μπορούσε η μία πλευρά να αξιώσει με ανάλογες της ΑΚ 904 διατάξεις την επιστροφή της παροχής. Λογικά αυτό ίσως ήταν δυνατό με την παύση των συγκρούσεων και το πρωτόκολλο ειρήνης που συναφθεί.

- **Maritime National Fish v Ocean Trawlers [1935] AC 524¹³⁴**: Στον αιτούντα ανήκαν πέντε αλιευτικά σκάφη ένα εκ των οποίων είχε ναυλωθεί από τους κατηγορούμενους. Τα αλιευτικά σκάφη ήταν όλα εξοπλισμένα με συρόμενα δίχτυα μηχανότρατας. Η νέα νομοθεσία που εισήχθη, όριζε ότι απαιτείται άδεια η οποία θα έπρεπε να ληφθεί από εκείνους που χρησιμοποιούν τράτες με πόρτες. Ο αιτών υποβάλει αίτηση για πέντε άδειες, αλλά του χορηγήθηκαν μόνο τρεις. Στις άδειες έπρεπε να περιέχονται τα

---

¹³³ Fibrosa Spolka v Fairbairn [1943] AC 32, <http://www.e-lawresources.co.uk/Fibrosa-Spolka-v-Fairbairn.php>, τελευταία επίσκεψη στις 20/7/2015.

¹³⁴ Maritime National Fish v Ocean Trawlers [1935] AC 524, <http://www.e-lawresources.co.uk/Maritime-National-Fish-v-Ocean-Trawlers.php>, τελευταία επίσκεψη στις 20/7/2015.

ονόματα των πλοίων τα οποία αφορούν. Ονόμασε το δικά του πλοία και απέκλεισε το σκάφος που ο εναγόμενος χρησιμοποιούσε. Αυτό σήμαινε ότι ο εναγόμενος δεν ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσει το σκάφος για αλιεία. Ο ενάγων μίλησε τον εναγόμενο για την τιμή της ενοικίασης και ο κατηγορούμενος στην απολογία του δήλωσε ότι ο ενάγων είχε διαπράξει παράβαση να μην παρέχει άδεια στο σκάφος που του είχε νοικιάσει γι' αυτό δεν ήταν υποχρεωμένος να πληρώσει για το κόστος της ενοικίασης. Ο ενάγων υποστήριξε δεν υπήρξε παραβίαση ως η μη παροχή άδειας ήταν ένα γεγονός το οποίο αφορούσε αυτόν και την γραμματεία του κράτους και δεν επηρέαζε την σύμβαση. (Στο Ελληνικό Δίκαιο θα λέγαμε ότι το δικαστήριο δεν ήταν καθ' ύλην αρμόδιο να λάβει υπ' όψη το γεγονός αυτό)

Απόφαση:

Η σύμβαση δεν ήταν ακυρώσιμη επειδή ο ενάγων είχε επιλέξει να κρατήσει τις τρεις άδειες που χορηγούνται για τον εαυτό του και όχι για το σκάφος που χρησιμοποίησε για να εκπληρώσει τις συμβατικές υποχρεώσεις του με τον εναγόμενο, αφού είχε το δικαίωμα επιλογής. Ως εκ τούτου, εφόσον δεν συνέτρεχε αδικοπραξία του ενάγοντος, ο εναγόμενος είχε δράσει κατά παράβαση της σύμβασης.

Εδώ είναι ξεκάθαρα αντίθετη η ελληνική έννοια της καλής πίστης με την απόφαση του Αγγλικού Δικαστηρίου. Με βάση την γενική ρήτρα της ΑΚ288 καθώς και τις ιδιαίτερες διατάξεις περί μίσθωσης, ο μισθωτής έχει ξεκάθαρη υποχρέωση τήρησης του μίσθιου στην καλύτερη δυνατή κατάσταση, συνεπαγομένων και όλων των προαπαιτούμενων για την λειτουργία του, καθώς και ενημέρωσης του εκμισθωτή για τυχόν ελλείψεις. Οι άδειες αλιείας ανήκουν πράγματι στην αρμοδιότητα κρίσης των διοικητικών δικαστηρίων, αλλά η παροχή αυτών για την χρήση του σκάφους ως αλιευτικού αποτελεί πρόδηλη προϋπόθεση και σαφές δικαιοπρακτικό θεμέλιο για την σύναψη της σύμβασης.

Συνεπώς ο μισθωτής θα έπρεπε να είχε ενημερώσει τον εκμισθωτή είτε ότι το σκάφος δεν έχει άδεια εξ αρχής είτε όταν εκδόθηκαν οι άδειες ότι δεν θα προμηθεύσει το μισθωμένο σκάφος με άδεια, ώστε να αποφασίσει ο εκμισθωτής για την τύχη της σύμβασης.

Επιπλέον, η χρήση του σκάφους για αλιεία αποτελεί βασικό δικαιοπρακτικό θεμέλιο της σύμβασης. Με την μη χορήγηση της άδειας στον εκμισθωτή, ο μισθωτής κατέρριψε τον σκοπό της σύμβασης, συνεπώς η σύμβαση είτε έπρεπε να λυθεί και ο εκμισθωτής να μην υποχρεωθεί σε πληρωμή είτε να ασκήσει ο δικαστής την διαπλαστική του ευχέρεια και να αναγκάσει τον

μισθωτή στην χορήγηση μίας εκ των τριών αδειών στον εκμισθωτή για την ομαλή συνέχιση της μίσθωσης.

5.2.3. Ματαίωση Λόγω Σύγχυσης(Frustration)

5.2.3.1 Έννοια

«Ματαίωση» του σκοπού έχει ως συνέπεια την απαλλαγή των αντισυμβαλλομένων από τις εκατέρωθεν υποχρεώσεις, παρά το γεγονός ότι η εκπλήρωση της σύμβασης είναι ακόμα δυνατή, δεδομένου ότι ο σκοπός για τον οποίο η σύμβαση είχε συναφθεί έχει καταστραφεί¹³⁵ ή είναι υπέρμετρα επαχθής. Για παράδειγμα, ένα άτομο διατηρεί μια αίθουσα για έναν γάμο. Σε περίπτωση που ο γάμος ματαιώθηκε, η έννοια της συμφωνίας δεν υπάρχει πλέον. Ακόμη και αν οι αντισυμβαλλόμενοι θα μπορούσαν ακόμα να εκτελέσουν κυριολεκτικά την υποχρέωση με την κράτηση και την παροχή της αίθουσας για το γάμο, ο σκοπός για τον οποίο η σύμβαση είχε συναφθεί εξέλειψε. Εκτός από μία μη επιστρεπτέα προκαταβολή, ο αντισυμβαλλόμενος εκπίπτει από οποιαδήποτε ενδοσυμβατική ευθύνη να ενοικιάσει την αίθουσα .

Για να χρησιμοποιηθεί ή « ματαίωση» σαν άμυνα για μη απόδοση, η αξία για την αναμενόμενη ανταπόδοση πρέπει να έχει μειωθεί σημαντικά και να έχει αλλοιωθεί ουσιωδώς η φύση της σύμβασης σε βαθμό που να μην προσομοιάζει στην σύμβαση που είχε συμφωνηθεί¹³⁶.

Αναλογικά η έννοια της «ματαίωσης» εμπεριέχει μέσα την έννοια της υπέρμετρης επάχθειας, όπου, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το μέτρο της οποίας είναι αυτό που καθορίζει για το εάν η μεταβολή είναι ικανή για την εφαρμογή της διάταξης για την απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών. Στην ουσία όταν η παροχή είναι επαχθής, χρησιμοποιείται η συγκεκριμένη έννοια (frustration) για την εξέταση της σύμβασης, ενώ εάν η παροχή είναι παντελώς αδύνατη, δηλαδή έχουν εκλείψει όλες εκείνες οι περιστάσεις που μπορούν να αποτελέσουν

---

¹³⁵ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-pages 423-424

¹³⁶ Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business-page 424.

δικαιοπρακτικό θεμέλιο, πέρα από τον σκοπό της σύμβασης, τότε εφαρμόζονται οι προηγούμενες διατάξεις (Impossibility και πιο σπάνια Impracticability).

5.2.3.2 Νομολογία

- **Nicholl and Knight v Ashton, Eldridge & Co [1901] 2 KB 126¹³⁷**: Με σύμβαση τα μέρη συμφώνησαν ότι ένα φορτίο σπόρων βαμβακιού θα αποστελλόταν από την Αίγυπτο στην Αγγλία. Η σύμβαση καθόριζε το πλοίο, Ορλάντο, το οποίο επρόκειτο να μεταφέρει το φορτίο. Αυτό το πλοίο υπέστη ζημιές και ήταν υπό επισκευή, όταν η σύμβαση επρόκειτο να εκτελεστεί.

Απόφαση:

Με την ονομασία του πλοίου, είχε ορισθεί το συγκεκριμένο πλοίο για να μεταφέρει το φορτίο, η σύμβαση συνεπώς μπορούσε να καταγγελλθεί καθώς ήταν αδύνατο να χρησιμοποιηθεί το συγκεκριμένο πλοίο για την μεταφορά του οριζόμενου φορτίου κατά την περίοδο που προέβλεπε η σύμβαση.

Η συγκεκριμένη απόφαση είναι τελείως αντίθετη κατά την άποψη μου κατά το πνεύμα του νόμου. Πράγματι είχε οριστεί συγκεκριμένο πλοίο για την μεταφορά των σπόρων, αλλά ο σκοπός της σύμβασης δεν ήταν η μεταφορά των σπόρων με το συγκεκριμένο πλοίο, αλλά η μεταφορά των σπόρων καθαυτή. Εκτός εάν το συγκεκριμένο πλοίο διέθετε μία ιδιαίτερη παροχή (πχ. κάποιο σύστημα γρηγορότερης και αποτελεσματικότερης στοιβασίας ή ιδιαίτερη ταχύτητα) που δεν μπορούσε να καλύψει ο πλοιοκτήτης με την χρήση άλλου πλοίου, είναι παράλογο να ματαιωθεί η σύμβαση όταν δεν έχει εκλείψει ο σκοπός της, αλλά υπάρχει μεταβολή στο μέσο εκτέλεσης, παντελώς αδιάφορη όταν μπορεί να καλυφθεί πλήρως. Κατά την μελέτη της απόφασης, ο πλοιοκτήτης, αντέταξε ότι μπορούσε να καλύψει την αντιπαροχή με άλλο πλοίο, ίδιας κλάσης, αλλά λόγω δυστροπίας του εκφορτωτή και εμμονής τους δικαστηρίου στο γράμμα του νόμου, η σύμβαση τελικά ακυρώθηκε.

---

¹³⁷ Nicholl and Knight v Ashton, Eldridge & Co [1901] 2 KB 126, <http://e-lawresources.co.uk/Nicholl-and-Knight-v-Ashton%2C-Eldridge--and--Co.php>, τελευταία επίσκεψη στις 21/7/2015.

Κατά την άποψη μου, η απόφαση αυτή, η οποία παρά την παλαιότητα της, ακόμα χρησιμοποιείται στην δικαστική πρακτική, παραθέτει την έντονη διαφορά του Ελληνικού με το Αγγλικό Δίκαιο και της Ελληνικής έννοιας της καλής πίστης που αποτελεί γενική ρήτρα με την αντίστοιχη έννοια του “pacta sunt servanda” που αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της Αγγλικής έννομης τάξης.

- **Krell v Henry [1903] 2 KB 740¹³⁸**: Ο εναγόμενος μίσθωσε ένα διαμέρισμα στο Pall Mall με μοναδικό σκοπό την παρακολούθηση της πομπής και της στέψης του King Edward VII . Η τιμή που συμφωνήθηκε ήταν £ 75 για δύο ημέρες. Ο κατηγορούμενος κατέβαλε £ 25 κατάθεση. Λόγω της ασθένειας του Βασιλιά η στέψη ακυρώθηκε. Κατά συνέπεια, ο εναγόμενος δεν έκανε χρήση του διαμερίσματος. Ο ενάγων ζήτησε να διεκδικήσει το υπόλοιπο ποσό των £ 50.

Απόφαση:

Η σύμβαση ήταν ανακλητή καθώς η ακύρωση της πομπής στερούσε από την σύμβαση τον «οικονομικό σκοπό» της. Η αγωγή του ενάγοντος για την παραβίαση της σύμβασης ήταν έτσι ανεπιτυχής.

Κατά την άποψη μου, ανάλογη άποψη θα είχε και η Ελληνική έννομη τάξη, καθώς η ασθένεια του Βασιλιά ήταν ένα γεγονός απρόβλεπτο, όπου καμία από τις δύο πλευρές δεν θα μπορούσε να είχε προβλέψει, συνεπώς πράγματι η σύμβαση είναι ακυρώσιμη, αφού ο σκοπός της καταργήθηκε παντελώς.

- **Herne Bay Steam Boat v Hutton [1903] 2 KB 683¹³⁹**: Ο εναγόμενος εκμίσθωσε ατμόπλοιο του ενάγοντος. Ο σκοπός της σύμβασης ήταν να αναλάβει την μεταφορά έναντι εισιτηρίου στους επιβάτες, για να παραστούν σε ναυτική παρουσίαση του στόλου, που ήταν μέρος των εορτασμών της στέψης του βασιλιά Edward VII. Ο κατηγορούμενος επίσης προσέφερε κρουαζιέρα μιας ημέρας για τους επιβάτες. Οι

---

¹³⁸ Krell v Henry [1903] 2 KB 740, <http://www.e-lawresources.co.uk/Krell-v-Henry.php>, τελευταία επίσκεψη στις 22/7/2015.

¹³⁹ Herne Bay Steam Boat v Hutton [1903] 2 KB 683, <http://www.e-lawresources.co.uk/Herne-Bay-Steam-Boat-v-Hutton.php>, τελευταία επίσκεψη στις 21/7/2015

επιδείξεις ακυρώθηκαν καθώς ο Βασιλιάς ήταν άρρωστος. Ο κατηγορούμενος δεν χρησιμοποίησε το ατιμόπλοιο και ο ενάγων άσκησε προσφυγή για τη συμφωνηθείσα συμβατική τιμή. Ο κατηγορούμενος υποστήριξε η σύμβαση είχε γίνει ανακλητή λόγω της ματαίωσης των ναυτικών επιδείξεων.

Απόφαση:

Η σύμβαση δεν ήταν ακυρωτέα. Η σύμβαση δεν είχε στερηθεί του αποκλειστικού εμπορικού σκοπού της, δεδομένου ότι ήταν ακόμα δυνατό να εκτελέσει την κρουαζιέρα ημέρας. Η ακύρωση των ναυτικών επιδείξεων δεν στερούσε πλήρως την ουσία της σύμβασης καθώς ο εναγόμενος θα μπορούσε να πραγματοποιήσει τον άλλο σκοπό του, δηλαδή την κρουαζιέρα ημέρας.

Κατά την άποψη μου, πράγματι ο σκοπός της σύμβασης δεν είχε καταργηθεί παντελώς, αλλά η στέψη του βασιλιά ήταν το βασικό δικαιοπρακτικό θεμέλιο της σύμβασης. Αν δεν πραγματοποιούνταν, κατά πάσα πιθανότητα ο εκναυλωτής δεν θα έμπαινε στα έξοδα για την εκμίσθωση του ατιμόπλοιου.

Συνεπώς, η σύμβαση θα έπρεπε να ήταν ακυρωτέα, με τον εκναυλωτή να καταβάλλει σαν αποζημίωση εκμίσθωμα αξίας ανάλογης με αυτό που θα αναλογούσε στην εκμίσθωση ατιμόπλοιου υπό φυσιολογικές συνθήκες και όχι υπό συνθήκες ασυνήθιστα αυξημένης ζήτησης για μεταφορές (όπου και το εκμίσθωμα ήταν ιδιαίτερα υψηλό).

- **Davis Contractors v Fareham UDC [1956] AC 696¹⁴⁰:** Οι Davis Εργολάβοι συμφώνησαν να κατασκευάσουν 78 σπίτια για το Fareham Council εντός 8 μηνών για μια συμφωνημένη τιμή των £ 85.000. Λόγω της έλλειψης εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού καθώς και έλλειψης στο υλικό, η σύμβαση χρειάστηκε 22 μήνες για να ολοκληρωθεί και το ποσό που δαπανήθηκε ήταν πολύ πιο μεγάλο από ό, τι αναμενόταν. Οι Davis Εργολάβοι είχαν εισπράξει την συμφωνηθείσα τιμή, αλλά κατέθεσαν προσφυγή για περισσότερα χρήματα με βάση το γεγονός ότι λόγω απρόοπτων συνθηκών είχαν αυξηθεί τα έξοδα και ως εκ τούτου είχαν δικαίωμα για

---

¹⁴⁰Davis Contractors v Fareham UDC [1956] AC 696, <http://www.e-lawresources.co.uk/Davis-Contractors-v-Fareham-UDC.php>, τελευταία επίσκεψη στις 22/7/2015

περαιτέρω πληρωμής που βασίζεται σε μια κάλυψη των εξόδων σε βαθμό που θα πετυχαίνονταν τα προσυμβατικώς αναμενόμενα κέρδη.

Απόφαση:

Η σύμβαση δεν ήταν ακυρώσιμη. Το γεγονός ότι μια σύμβαση γίνεται όλο και πιο δύσκολο να εκτελεστεί ή όχι και τόσο επικερδής δεν αρκεί για να ανέλθει σε ακύρωση. Ήταν ακόμα δυνατό να εκτελεστεί η σύμβαση.

Πράγματι η σύμβαση με βάση την καλή πίστη δεν είναι ακυρώσιμη, καθώς οι δύο εργολάβοι κάνουν λόγο για μειωμένες από τις αναμενόμενες απολαβές. Αν για την αντιπαροχή, δηλαδή την εκτέλεση του έργου, θα έπρεπε να υποστούν ζημία, τότε θα ήταν αναμενόμενη μία επιπλέον καταβολή από τους εργοδότες.

Σε κάθε περίπτωση το δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη και το μέγεθος της μείωσης των απολαβών καθώς και πιθανή υπαιτιότητα για την μη πρόβλεψη της μεταβολής, με σκοπό να επιδικάσει μία επιπλέον καταβολή από τον εργοδότη για την ολοκλήρωση της σύμβασης από τους εργολάβους.

- **Tsakiroglou & Co Ltd v Noble Thorl GmbH [1962] AC 93¹⁴¹**: Ο κατηγορούμενος συμφώνησε να μεταφέρει κάποια φιστίκια από το Σουδάν κατά τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1956 έως το Αμβούργο για μια ορισμένη τιμή. Στις 2 Νοεμβρίου η διώρυγα του Σουέζ έκλεισε για τη ναυτιλία. Ο κατηγορούμενος θα μπορούσε ακόμη να έχει μεταφέρει τα φιστίκια εντός του συμβατικώς συμφωνημένου χρόνου, αλλά αυτό θα σήμαινε μέσω Ακρωτήριου της Καλής Ελπίδας όπου ο χρόνος ταξιδιού θα αυξανόταν τέσσερις φορές καθώς και τα έξοδα θα εκτοξεύονταν. Ο κατηγορούμενος δεν μετέφερε τα αγαθά και υποστήριξε ότι η σύμβαση είχε ματαιωθεί.

---

¹⁴¹ Tsakiroglou & Co Ltd v Noble Thorl GmbH [1962] AC 93, <http://www.e-lawresources.co.uk/Tsakiroglou-v-Noble-Thorl-GmbH.php>, τελευταία επίσκεψη στις 22/7/2015

Απόφαση:

Η σύμβαση δεν ήταν ανακλητή. Ήταν ακόμα δυνατό να εκτελέσουν τη σύμβαση χωρίς καμία βλάβη στα φιστίκια. Το γεγονός ότι ήταν πιο δύσκολο ή δαπανηρό για την εκτέλεση δεν αρκεί για να ανέλθει σε ανάκληση.

Η απόφαση στο σύνολό της είναι ορθή, καθώς στις κερδοσκοπικές συμβάσεις και ειδικά στις ναυτιλιακές (όπου είναι αδύνατο να υπολογιστούν όλες οι παράμετροι) τέτοιου είδους μεταπτώσεις είναι συχνό φαινόμενο. Η μόνη περίπτωση που ο κατηγορούμενος θα μπορούσε να απαιτήσει ένα μεγαλύτερο ναύλο ήταν επιδεικνύοντας καλή πίστη, εκτελώντας την σύμβαση και στην συνέχεια να στρεφόταν για περαιτέρω αμοιβή με σκοπό την εξασφάλιση ενός ελάχιστου κέρδους.

Από την στιγμή που ο σκοπός της σύμβασης δεν είχε εκλείψει, αλλά είχε δυσχερανθεί, μέσα όμως στα φυσιολογικά πλαίσια για τον τομέα, τότε ο εναγόμενος κακώς υπαναχώρησε από την σύμβαση.

- **Walton Harvey Ltd v Walker & Homfrays Ltd [1931] 1 Ch 274¹⁴²**: Ένας ιδιοκτήτης ξενοδοχείου εισήλθε σε μια σύμβαση με μια διαφημιστική εταιρεία που τους επέτρεπε να θέτουν διαφημίσεις στην οροφή του ξενοδοχείου του. Το ξενοδοχείο στη συνέχεια αγοράστηκε υποχρεωτικά από την τοπική αρχή και κατεδαφίστηκε. Η διαφημιστική εταιρεία μήνυσε για παραβίαση της σύμβασης και το ξενοδοχείο υποστήριξε η σύμβαση ήταν ακυρώσιμη.

Απόφαση:

Η σύμβαση δεν ήταν ακυρώσιμη καθώς οι ιδιοκτήτες του ξενοδοχείου ήταν ενήμεροι ότι η τοπική αρχή είχε σκοπό να αγοράσει το ξενοδοχείο κατά τη στιγμή που είχαν συνάψει τη σύμβαση. Θα έπρεπε να είχαν προβλέψει το γεγονός αυτό ότι θα μπορούσε να συμβεί κατά τη διάρκεια εφαρμογής της σύμβασης και να είχε προβλεφθεί στη σύμβαση ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Ήταν, επομένως, υποχρεωμένοι να καταβάλλουν αποζημίωση για αθέτηση του συμβολαίου.

---

¹⁴² Walton Harvey Ltd v Walker & Homfrays Ltd [1931] 1 Ch 274, <http://www.e-lawresources.co.uk/Walton-Harvey-Ltd-v-Walker--and--Homfrays.php>, τελευταία επίσκεψη στις 23/7/2015.

Στην περίπτωση αυτή, η Ελληνική και η Αγγλική έννομη τάξη συμπίπτουν, καθώς οι ιδιοκτήτες έδρασαν αδικοπρακτικά και σύναψαν σύμβαση με τη διαφημιστική, γνωρίζοντας εξαρχής ότι αυτή θα διαταραχθεί.

Εφόσον η υπαιτιότητα είναι αποδεδειγμένη, τότε πράγματι οι ιδιοκτήτες πρέπει να επιστρέψουν το τίμημα και να καταβάλλουν και αποζημίωση στην διαφημιστική για δόλια συμπεριφορά.

- **Peter Cassidy Seed Co Ltd v Osuustukkuk-Auppa Ltd [1957] 1 WLR 273¹⁴³**: Ο ενάγων, μια αγγλική εταιρεία, αγόρασε μερικά “ant eggs” από τον εναγόμενο στη Φινλανδία. Για τα αυγά αυτά απαιτείται άδεια εξαγωγής. Μετά τη συμφωνία για την πώληση, ο κατηγορούμενος απώλεσε την άδεια. Ο ενάγων άσκησε αγωγή για παραβίαση της σύμβασης. Ο κατηγορούμενος υποστήριξε ότι η σύμβαση ακυρώθηκε, καθώς δεν ευθυνόταν για την παραβίαση της.

Απόφαση:

Ο κατηγορούμενος θα έπρεπε να προβλέψει την πιθανότητα ότι μπορούσε να απωλέσει την άδεια εξαγωγής και, ως εκ τούτου η σύμβαση δεν ήταν ακυρωτέα.

Στην περίπτωση αυτή, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι ξεκάθαρο για το εάν ο κατηγορούμενος θα μπορούσε να προβλέψει την πιθανότητα απώλειας της άδειας εξαγωγής. Κατά την εκτίμηση μου, το Αγγλικό δικαστήριο θα έπρεπε να διερευνήσει τις προϋποθέσεις και γενικά το νομοθετικό πλαίσιο των αδειών αυτών, ώστε να εκφράσει σαφή άποψη για την υπαιτιότητα του κατηγορουμένου (κάτι το οποίο δεν γίνεται κατά την εκδίκαση της υπόθεσης και την έκδοση απόφασης.) Είναι πιθανό το δικαστήριο να έδρασε σχετικά μεροληπτικά, καθώς ο ενάγων ήταν Αγγλική εταιρεία και να μην αναζήτησε τους πραγματικούς λόγους και συνθήκες υπό τους οποίους απωλέσθηκε η άδεια, με αποτέλεσμα να τήρησε το γράμμα του νόμου με την καταδίκη του εναγόμενου.

---

¹⁴³Peter Cassidy Seed Co Ltd v Osuustukkuk-Auppa Ltd [1957] 1 WLR 273, <http://www.e-lawresources.co.uk/Peter-Cassidy-Seed-Co-Ltd-v-Osuustukkuk-Auppa.php>, τελευταία επίσκεψη στις 23/7/2015.

- **Avery v Bowden (1856) 5 E & B 714¹⁴⁴**: Με σύμβαση ο ενάγων είχε συμφωνήσει να μεταφέρει φορτίο για τον κατηγορούμενο. Ο ενάγων έφτασε νωρίς για να συλλέξει το φορτίο και ο εναγόμενος τους είπε να ψάξει για άλλη μεταμορφωτική εργασία καθώς δεν θα έχουν καθόλου εμπόρευμα για μεταφορά πριν από την συμφωνηθείσα ημερομηνία. Ο αιτών αποφάσισε να περιμένει εκεί με την ελπίδα ότι ο εναγόμενος θα είναι σε θέση να του παρέχει το φορτίο. Ωστόσο, πριν από την ημερομηνία κατά την οποία το φορτίο έπρεπε να αποσταλεί, ο Κριμαϊκός πόλεμος ξέσπασε, πράγμα που σήμαινε ότι η σύμβαση ακυρώθηκε καθώς οι εντόπιες αρχές κήρυξαν ως άκυρη οποιαδήποτε μεταφόρτωση στο λιμάνι¹⁴⁵.

Ως εκ τούτου, ο αιτών έχασε το δικαίωμά του να μηνύσει για παραβίαση. Εάν είχε ασκήσει την προσφυγή του άμεσα, θα είχε μια εύλογη απαίτηση αποζημίωσης.

Η περίπτωση αυτή είναι ανάλογη στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο με αντίστοιχες περιπτώσεις στην Κριμαία. Λόγω όμως έλλειψης στοιχείων των παρουσών, γίνεται αναφορά στην συγκεκριμένη.

Μελετώντας παράλληλα και την υπόθεση *Fibrosa Spolka v Fairbairn* [1943] AC 32, που εξετάστηκε σε παραπάνω κεφάλαιο, θα λέγαμε ότι ο πόλεμος είναι σίγουρα μία κατάσταση που δύσκολα κάποιος συνετός επιχειρηματίας μπορεί να προβλέψει. Ο πόλεμος αποτελεί πράγματι σπουδαίο λόγο για τη λύση μίας σύμβασης, καθώς καταργεί κάθε ασφάλεια για την διατήρηση εμπορικών σχέσεων, ειδικά αν πρόκειται για εμπόριο μεταξύ των δύο εμπόλεμων χωρών.

Συνεπώς είναι αρκετά δύσκολό να γίνει λόγος για απλή ή έστω υπέρμετρη επάχθεια της σύμβασης, όταν οι αρχές απαγόρευσαν τον απόπλου των πλοίων από το λιμάνι. Η σύμβαση συνεπώς είναι ακυρωτέα για λόγους ανωτέρας βίας.

---

¹⁴⁴ *Avery v Bowden* (1856) 5 E & B 714, <http://www.e-lawresources.co.uk/cases/Avery-v-Bowden.php>, τελευταία επίσκεψη στις 23/7/2015.

¹⁴⁵ Είναι τα λεγόμενα γεγονότα ανωτέρας βίας στο Ελληνικό δίκαιο, γεγονότα που είναι αδύνατο να προβλεφθούν.

5.3 Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Στην ενότητα αυτή εξετάστηκε μέσα από τη θεωρία, αλλά κυρίως μέσα από την νομολογία η αντιμετώπιση διάφορων περιπτώσεων μεταβολής των συνθηκών από την Αγγλική έννομη τάξη. Έγινε λόγος για τις βασικές ομοιότητες, αλλά κυρίως για τις βασικές διαφορές του Αγγλικού δικαίου από το αντίστοιχο Ελληνικό.

Στο πεδίο την τήρησης και εφαρμογής της έννοιας της καλής πίστης, είδαμε σύγκληση δικαίων καθώς και το Ελληνικό και το Αγγλικό την εκλαμβάνονται ως μία γενική έννοια που προστατεύει τις συναλλαγές. Οι διαφορές όμως είναι μεγαλύτερες και βασικότερες στα αποτελέσματα εφαρμογής της έννοιας καθώς και ύπαρξης μίας εξειδικευμένης έννοιας για την ενδοσυμβατική περίπτωση της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών.

Όσο αφορά την εφαρμογή της αρχής της καλής πίστης, το Ελληνικό Δίκαιο προβλέπει όπως έχουμε δει όχι μόνο την κρίση για τη διατήρηση ή τη λύση της συμβατικής σχέσης, αλλά και τη δυνατότητα της δικαστικής αρχής να μεταβάλλει το περιεχόμενο αυτής. Από την άλλη, η Αγγλική έννομη τάξη κρίνει μόνο για την τήρηση της νομιμότητας και εφόσον διαπιστώσει ότι συντρέχουν λόγοι λύσης της σύμβασης, προχωράει σε αυτή χωρίς προσπάθεια γεφύρωσης του πιθανού χάσματος των δύο πλευρών.

Οι διαφορές είναι πιο έντονες στην περίπτωση της ύπαρξης μίας συγκεκριμένης διάταξης για την μεταβολή των συνθηκών. Στο Ελληνικό Δίκαιο έχουμε την ΑΚ 388 που έχει εξεταστεί διεξοδικά στο Κεφάλαιο 3 ενώ στο Αγγλικό δεν υπάρχει μία ανάλογη διάταξη. Βέβαια το Αγγλικό Δίκαιο δεν στηρίζεται σε διατάξεις για την δημιουργία κανόνων δικαίου, αλλά ούτε μπορεί να εντοπιστεί μία σαφής απόφαση που να θέτει τα άκρα όρια της μεταβολής των συνθηκών, να θέτει δηλαδή πεδίο εφαρμογής, προϋποθέσεις και αποτελέσματα. Στη Ελληνική νομολογία μπορούμε να αναφέρουμε το παράδειγμα της ΑΠ 334/2015¹⁴⁶ που θέτει τα άκρα όρια και τις προϋποθέσεις του νόμου, διαχωρίζει την εφαρμογή της ΑΚ 388 από αυτήν της ΑΚ 288 και τέλος προχωρά σε διάπλαση του τιμήματος της σύμβασης.

Τέλος, μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι η Αγγλική έννομη τάξη θέτει την αρχή της *pacta sunt servanda* ως βασική αρχή στη έννομη τάξη της και την αρχή της καλής πίστης ως επικουρική αρχή, επιφορτισμένη με την τήρηση των προϋποθέσεων για σύννομη εφαρμογή

---

¹⁴⁶ ΑΠ 334/2015, <http://www.dsanet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψή στις 31/8/2015.

των συμφωνηθέντων. Από την άλλη, η καλή πίστη αποτελεί γενική ρήτρα στην Ελληνική έννομη τάξη, η οποία ,με βάση την διάταξη της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, μπορεί να υπερισχύσει της αρχής pacta sunt servanda και ο δικαστής να λύσει ή να μεταβάλει την σύμβαση, ανάλογα με την κρίση του.

Στην ενότητα αυτή έγινε προσπάθεια για σύγκριση δύο αρκετά διαφορετικών έννομων τάξεων όσο αφορά την αντιμετώπιση του ίδιου ζητήματος. Μόνη ίσως παράληψη είναι η μη παράθεση περισσότερων θεωρητικών πηγών για την καλύτερη υποστήριξη των θέσεων και των επιχειρημάτων της Αγγλικής έννομης τάξης. Αυτό όμως από τη μία δεν ήταν εφικτό, λόγω απρόβλεπτων συνθηκών κατά τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής και από την άλλη δεν ήταν και αναγκαίο, αλλού η Αγγλική έννομη τάξη θέτει την νομολογία ως βασική πηγή δικαίου, με την νομοθεσία να έπεται.

Τέλος, η μη επίκληση σύγχρονων αποφάσεων οφείλεται στην πολυπλοκότητα αυτήν, στην έλλειψη βαθιάς γνώσης και εξοικείωσης με το Αγγλικό Δίκαιο και στην προσπάθεια για να γίνει η διαφορά των δύο δικαίων όσο το δυνατόν πιο εύληπτη, με την εξέταση απλούστερων αποφάσεων που πραγματεύονται μόνο το θέμα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών. Συγκεκριμένα οι αποφάσεις που παρατέθηκαν, αποτελούν νομολογιακά παραδείγματα για την παρούσα δικαστική αρχή και στηρίζουν το σκεπτικό πολλών σύγχρονων δικαστικών αποφάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 Οι Πιστωτικές Συμβάσεις

Η αναφορά της έννοιας της πιστωτικής σύμβασης είναι αρκετά συχνή στον Αστικό Κώδικα¹⁴⁷. Σε κανένα όμως άρθρο δεν γίνεται ξεκάθαρη αναφορά, ούτε παρατίθεται κάποιος ορισμός που να αποδίδει τα επιμέρους στοιχεία του όρου¹⁴⁸.

Με την κατά λέξη ερμηνεία προκύπτουν δύο στοιχεία, αυτό της πίστωσης και το δεύτερο της σύμβασης. Η πίστωση είναι κατά την κοινή ερμηνεία, η εγγραφή χρέους ή η δημιουργία υποχρέωσης εκπλήρωσης έναντι λήψης μίας παροχής. Η έννοια της σύμβασης είναι γνωστή από προηγούμενα κεφάλαια και εδώ αρκεί να γίνει λόγος τον χαρακτήρα της πιστωτικής σύμβασης, ως αμφοτεροβαρούς σύμβασης, όπου το είδος και το αντικείμενο της συναλλαγής θέτει και το ανάλογο πεδίο εφαρμογής που ορίζεται από συγκεκριμένο κανόνα δικαίου ανά περίπτωση.

Η θεωρία έχει ορίσει ότι δύο είναι τα νομικά χαρακτηριστικά της πιστωτικής σύμβασης, η πίστη και η παραχώρηση αγοραστικής δύναμης¹⁴⁹. Η πίστη έχει να κάνει με την εμπιστοσύνη ενός προσώπου ως προς την δυνατότητα εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεών του και η παραχώρηση αγοραστικής δύναμης είναι σε κάθε περίπτωση προσωρινή και γεννάει την υποχρέωση για επιστροφή όχι μόνο του ποσού ή του αντικειμένου που την δημιούργησε, αλλά και ενός αντιτίμου ως κέρδος για την παραχώρηση αυτή. Με βάση την ανάλυση του

---

¹⁴⁷ Καράκωστας Ιωάννης, Έκδοση 2006, Αστικός Κώδικας, Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ΑΚ 531: «Αν ο πωλητής εκπλήρωσε τη σύμβαση εξ ολοκλήρου και πίστωσε το τίμημα, δεν έχει δικαίωμα να υπαναχωρήσει εξαιτίας καθυστέρησης του τιμήματος», ΑΚ 870: « Η εντολή να πιστώσει ο εντολοδόχος στο δικό του όνομα και για δικό του λογαριασμό έναν τρίτο, ισχύει ως εγγύηση για την υποχρέωση του τρίτου από την πίστωση που χορηγήθηκε. Στην εντολή αυτή εφαρμόζεται αναλόγως η διάταξη του άρθρου 849.» και ΑΚ 806επ. όπου ρυθμίζεται η σύμβαση δανείου, αλλά δεν γίνεται λόγος για την έννοια της πίστωσης.

¹⁴⁸ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, § 1 I A, σελ.20

¹⁴⁹ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, § 1 I A, σελ.21.

Κεφαλαίου 3, θα κατατάσσαμε την πιστωτική σύμβαση στην κατηγορία των κερδοσκοπικώς συμβάσεων¹⁵⁰.

6.2 Η Έννοια και τα Είδη της Πίστωσης

Η έννοια της πίστωσης μπορεί να λάβει δύο μορφές, αυτήν της άμεσης πίστωσης και αυτήν της έμμεσης.

Άμεση πίστωση έχουμε όταν η ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης γίνεται άμεσα με την παραχώρηση αγοραστικής δύναμης από τον πιστοδότη στον πιστολήπτη, έναντι συνήθως συμφωνημένου ανταλλάγματος, τέτοια περίπτωση είναι η σύμβαση δανείου¹⁵¹, όπως ορίζεται στις ΑΚ 806 επ.

Βασικά χαρακτηριστικά της σύμβασης δανείου είναι, ως χαρακτηριστικής μορφής άμεσης πίστωσης είναι η μεταβίβαση χρηματικών μονάδων ή άλλων αντικαταστατών με την δημιουργία υποχρέωσης για αντιπαροχή ίδιας ποσότητας και ποιότητας. Η αντιπαροχή βέβαια εμπεριέχει και ένα μικρό ποσό επιπρόσθετης επιστροφής κεφαλαίων ή άλλων αντικειμένων, που είναι το αντιστάθμισμα για την παροχή πίστης του δανειοδότη και για την δέσμευση οικονομικών μονάδων του για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα¹⁵². Η αξία της μονάδας αυτής είναι καθορισμένη στην σύμβαση δανείου και εξαρτάται από το ποσό των κεφαλαίων που παραχωρήθηκαν, τον χρόνο παραχώρησης και την επικινδυνότητα της σύμβασης ως απόρροια της φερεγγυότητας του δανειολήπτη.

Έχουν εκφραστεί αρκετές απόψεις για το είδος, την μορφή, το περιεχόμενο και τους όρους τις δανειακής σύμβασης. Οι περισσότεροι κάνουν λόγο ότι η ΑΚ 806 είναι διάταξη

---

¹⁵⁰ Ψυχομάνης Σ., 6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. II, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 165.

¹⁵¹ Καράκωστας Ιωάννης, Έκδοση 2006, Αστικός Κώδικας, Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ΑΚ 806: « Με την σύμβαση του δανείου ο ένας από τους συμβαλλόμενους μεταβιβάζει στον άλλον κατά κυριότητα χρήματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα και αυτός έχει υποχρέωση να αποδώσει άλλα πράγματα, της ίδιας ποσότητας και ποιότητας.»

¹⁵² Ψυχομάνης Σ., 6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. II, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 228 επ.

αναγκαστικού δικαίου¹⁵³ και αφορά αμφοτεροβαρείς συμβάσεις¹⁵⁴, υπάρχει όμως άποψη της νομολογίας που εκφράζει αντίθετη άποψη: η ΕφΘες. 3357/1995 ορίζει ότι « υπάρχει δυνατότητα ετεροβαρούς σύμβασης δανείου, η οποία καταρτίζεται re, δια της μεταβιβάσεως της κυριότητας του δανειζόμενου πράγματος από τον δανειστή στον οφειλέτη. Το ΑΚ 806 δεν είναι αναγκαστικού δικαίου. Επιτρέπεται, με βάση την ελευθερία των συμβάσεων, οι συμβαλλόμενοι να καταρτίσουν δάνειο δια μόνης της συναινέσεώς τους, οπότε πρόκειται για σύμβαση υποσχετική δανείου. Στην περίπτωση αυτή η σύμβαση λειτουργεί ως αμφοτεροβαρή, έκτοτε δε, ως ετεροβαρή¹⁵⁵. Υπάρχουν πλέον αρκετές μορφές και είδη δανειακών συμβάσεως, όπως τα καταναλωτικά δάνεια, τα στεγαστικά δάνεια, καθώς και οι πιστώσεις έναντι εκχώρησης απαίτησης. Όλες αυτές οι μορφές παροχής αγοραστικής δύναμης από την Τράπεζα στον πελάτη της καθώς και οι υποκατηγορίες τους, αναγράφονται και ερμηνεύονται σε ειδικούς νόμους, οι οποίοι δεν αντιβαίνουν στον ΑΚ 806 επ. καθώς και στους Γενικούς Όρους Συναλλαγών (ΓΟΣ) που εκδίδονται από την κάθε Τράπεζα, για οποιαδήποτε πράξη της¹⁵⁶. Αξίζει αναφοράς ότι λόγω οικονομικής κρίσης, οι παραχωρήσεις πίστωσης από την Τράπεζα έχουν μειωθεί και πλέον για την παροχή της απαιτείται σαν αντίτιμο η κάλυψη σχεδόν της πλήρους αξίας της παραχώρησης, από το 50%-70% που απαιτούνταν πριν από μερικά χρόνια.

Η έμμεση πίστωση είναι η ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης του πιστολήπτη με την παροχή «πίστης» από τον πιστοδότη. Ο πιστοδότης δηλαδή δεν παραχωρεί κάποιο κεφάλαιο στον πιστολήπτη, αλλά παρέχει δέσμευση εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του πιστολήπτη, σε περίπτωση αδυναμίας αυτού¹⁵⁷. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί ο πιστολήπτης να μην ενισχύεται έμπρακτα, αλλά αποφεύγει ή καλύπτει την έλλειψη δέσμευσης δικών του κεφαλαίων καθώς οι

---

¹⁵³ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, § 1 I A, σελ.47 επ.

¹⁵⁴ Ψυχομάνης Σ., 6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. Π, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 228 επ.

¹⁵⁵ Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ. 40 παραπομπή από ΕφΘες. 3357/95.

¹⁵⁶ Ψυχομάνης Σ., 6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. Π, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 187 και 228 επ.

¹⁵⁷ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, § 1 I A, σελ.40 επ.

υποχρεώσεις του μεταβιβάζονται και δεσμεύουν μέρος των κεφαλαίων του πιστοδότη¹⁵⁸. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έμμεσης πίστωσης είναι η εγγύηση¹⁵⁹ (ΑΚ 559, 847-870).

6.3 Η Εφαρμογή των Διατάξεων της Καλής Πίστης και της Απρόοπτης Μεταβολής των Συνθηκών στις Πιστωτικές Συμβάσεις

Χαρακτηριστική περίπτωση εφαρμογής της ΑΚ 288 και ΑΚ 388 είναι η περίπτωση της αλλαγής, υποτίμησης ή ανατίμησης του νομίσματος¹⁶⁰. Όπως και στις κληρονομικές διαφορές¹⁶¹, που αναλύθηκαν στο 2^ο Κεφάλαιο, έτσι και στις πιστωτικές υπάρχει η δυνατότητα αναπροσαρμογής του ποσού της σύμβασης, σε περιπτώσεις μακροχρόνιων δανειακών συμβάσεων όπου οι νομισματικές ανατιμήσεις είναι έντονες¹⁶². Χαρακτηριστικό παράδειγμα *de facto* αλλαγής του ποσού της δανειακής σύμβασης ήταν η είσοδος της Ελλάδας στην ζώνη του Ευρώ, όπου την ίδια μέρα όλα τα δάνεια που ήταν οφειλόμενα σε Δραχμές, μετατράπηκαν σε Ευρώ με βάση το τελικό κλείσιμο της ισοτιμίας του νομίσματος.

Παλαιότερα υπήρχε η άποψη ότι σε περιπτώσεις αλλαγής νομίσματος, δεν θα έπρεπε να γίνει απευθείας μετατροπή της αξίας της οφειλής του δανείου με βάση την ημερήσια μετατροπή του νομίσματος, καθώς το νέο νόμισμα, ως πιο σταθερό ή περιεχόμενο κυριολεκτική αξία¹⁶³, παρείχε σταθερότητα στην δανειακή σύμβαση καθώς και ασφάλεια, συνεπώς θα έπρεπε να ανατιμηθεί η αξία αυτής, ειδικά αν περιέχει και κυμαινόμενο επιτόκιο. Προφανώς όμως αυτή η αντιμετώπιση είναι άδικη για τους δανειολήπτες, ειδικά όταν έχουμε

---

¹⁵⁸ Ψυχομάνης Σ., 6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. Π, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 172-173.

¹⁵⁹ Καράκωστας Ιωάννης, Έκδοση 2006, Αστικός Κώδικας, Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ΑΚ 559: « Αν ο πωλητής ή τρίτος έχει παράσχει εγγύηση για το πράγμα που πουλήθηκε, ο αγοραστής έχει, έναντι εκείνου που εγγυήθηκε, τα δικαιώματα που απορρέουν από τη δήλωση της εγγύησης σύμφωνα με τους όρους που περιέχονται σε αυτήν ή τη σχετική διαφήμιση, χωρίς να παραβλάπτονται τα δικαιώματα του που πηγαίνουν από το νόμο», ΑΚ 847: « Με τη σύμβαση της εγγύησης, ο εγγυητής αναλαμβάνει απέναντι στο δανειστή την ευθύνη ότι θα καταβληθεί η οφειλή».

¹⁶⁰ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.159 επ.

¹⁶¹ Απόφαση ΑΠ 854/2007, <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη 5/6/2015

¹⁶² Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.159 επ.

¹⁶³ Ζέπος Π., (1955) Ενοχικών Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα, ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα, § 30 III 3.

συμβάσεις κερδοσκοπικού χαρακτήρα¹⁶⁴, επομένως κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή των διατάξεων της καλής πίστης και της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών.

Όπως θα δούμε στην αμέσως επόμενη ενότητα, η νομολογία δεν προκρίνει την εφαρμογή ΑΚ 388 στις δανειακές συμβάσεις (ΠολΠρωτΘες. 4251/2013), με το σκεπτικό ότι δεν τηρούνται καταρχάς οι προϋποθέσεις του άρθρου και κατά δεύτερο ότι στις κερδοσκοπικές συμβάσεις, το μέτρο της επάχθειας από την μεταβολή πρέπει να είναι υψηλό για την εφαρμογή της διάταξης της ΑΚ 388 ή την αναλογική εφαρμογή της ΑΚ 288.

Μερίδα της θεωρίας, διαχωρίζει τα δάνεια σε άτοκα και έντοκα¹⁶⁵. Με τον διαχωρισμό αυτό τα άτοκα δάνεια μπορούν να θεωρηθούν ετεροβαρείς συμβάσεις, αφού υποχρεώνουν τον δανειολήπτη σε αντιπαροχή, χωρίς να υπάρχει κάποια υποχρέωση για τον δανειοδότη, πέραν του δικαιώματος προσδοκίας. Κατά την περίπτωση αυτή, σωστά δεν μπορούν να εφαρμοστούν οι ΑΚ 288 και ΑΚ 388, αφού το δικαίωμα αντικαταβολής ποσότητας ή αντικειμένων ίσης αξίας με αυτήν της καταβολής, προστατεύεται και με τις ΑΚ 904 και ΑΚ 914 και κατά την άποψη μου δεν μπορεί να θεωρηθεί πίστωση, αφού λείπει το στοιχείο της κερδοσκοπίας από την συναλλαγή. Στην περίπτωση αυτή έχουμε να κάνουμε περισσότερο με εξυπηρέτηση της Τράπεζας προς τους πελάτες της, προς διευκόλυνση των καθημερινών συναλλαγών τους¹⁶⁶.

Από την άλλη, το έντοκο δάνειο έχει τα χαρακτηριστικά της αμφοτεροβαρούς σύμβασης¹⁶⁷, καθώς από την παραχώρηση χρήσης της αγοραστικής δύναμης στον δανειολήπτη, προσδοκείται σαν αποζημίωση η παροχή ενός ποσού σαν αποζημίωση. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή, η δανειακή σύμβαση είναι κερδοσκοπική, αφού στόχο δεν έχει την εξυπηρέτηση των καταναλωτών αλλά την αποκόμιση κέρδους από τις συναλλαγές αυτών¹⁶⁸. Συνήθως, τέτοιου είδους συμβάσεις είναι τα στεγαστικά δάνεια, όπου πρόκειται για την παραχώρηση ενός μεγάλου ποσού για μεγάλη χρονική περίοδο, συνεπώς η αγοραστικής δυνατότητα της Τράπεζας θα μειωθεί σημαντικά (αναλογικά με τις καθημερινές συναλλαγές ενός ατόμου) από έναν μόνο πελάτη, οπότε είναι λογικό να προσδοκείται αποζημίωση ως

---

¹⁶⁴ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.159 επ.

¹⁶⁵ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.159 επ.

¹⁶⁶ Ψυχομάνης Σ., 6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. Π, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 172 επ.

¹⁶⁷ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.240 επ.

¹⁶⁸ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.240 επ.

αντιστάθμισμα για αυτήν την παροχή. Τα καταναλωτικά δάνεια είναι άτοκα, αλλά στην πραγματικότητα πέρα από την εξυπηρέτηση του πελάτη, υπάρχει και μία υποβόσκουσα προσδοκία κέρδους, αφού επί μη εκπλήρωσης της υποχρέωσης προς την Τράπεζα, δημιουργούνται αξιώσεις της Τράπεζας πέρα από την επιστροφή του αρχικού κεφαλαίου που παραχωρήθηκε και για απόδοση τόκων υπερημερίας, με επιτόκιο ασυνήθιστα υψηλό για το μέγεθος και το χρονικό διάστημα της συναλλαγής.

6.4 Ενδεικτική Νομολογία

Όπως αναφέρθηκε ήδη παραπάνω, η μη εφαρμογή της ΑΚ 388 στις πιστωτικές συμβάσεις παρουσιάζεται στην πολύ πρόσφατη απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης 4251/2013¹⁶⁹, η οποία, αφού απαριθμεί τις προϋποθέσεις εφαρμογής της ΑΚ 388, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι :

« Η διάταξη του άρθρου 388 ΑΚ προϋποθέτει, ως ρητώς, αμφοτεροβαρή σύμβαση, συνεπώς δεν έχει εφαρμογή στη σύμβαση δανείου, η οποία, όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 806 ΑΚ, είναι σύμβαση ετεροβαρής (ΑΠ 798/1989 ΕλλΔνη 31.1249). Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 288 του ΑΚ, ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη. Η εν λόγω γενική ρήτρα που προβλέπεται στο άρθρο 288 ΑΚ εφαρμόζεται επί της εκπλήρωσης των υποχρεώσεων τόσο του οφειλέτη όσο και του δανειστή, που απορρέουν από οποιαδήποτε έγκυρη ενοχική σχέση, ασχέτως αν αυτή προέρχεται από σύμβαση ετεροβαρή ή αμφοτεροβαρή ή από άλλη δικαιοπραξία ή αν πηγάζει ευθέως από το νόμο, όταν δεν προβλέπεται από τον νόμο άλλη ειδική προστασία των προσώπων αυτών ή δεν συντρέχουν οι ειδικές προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 388 ΑΚ. Λειτουργεί δε όχι μόνο ως συμπληρωματική, αλλά και ως διορθωτική ρήτρα των δικαιοπρακτικών βουλήσεων, στις περιπτώσεις που εξαιτίας ειδικών συνθηκών μεταβλήθηκαν οι προϋποθέσεις εκπλήρωσης των συμβατικών παροχών στο συμφωνημένο μέτρο και έγιναν δυσβάστακτες για τον οφειλέτη ή το δανειστή. Δηλαδή η εφαρμογή της έχει ως στόχο την προσαρμογή της σύμβασης στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστης, επιβάλλοντας στα μέρη ετερόνομη ρύθμιση των δικαιωμάτων

---

¹⁶⁹ ΠολΠρώτΘες 4251/2013, <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψη στις 29/8/2015.

και υποχρεώσεών τους, όταν χρειάζεται να συμπληρωθούν ή να διορθωθούν, για να μην προκαλούνται στο ένα μέρος δυσβάστακτες συνέπειες από τη λειτουργία του ενοχικού δεσμού. Παρέχει έτσι η διάταξη αυτή στο δικαστήριο τη δυνατότητα, όταν λόγω συνδρομής ειδικών συνθηκών η εμμονή στην εκπλήρωση της παροχής είναι αντίθετη προς την ευθύτητα και εντιμότητα που επιβάλλονται στις συναλλαγές και παρά την ανάγκη κατοχύρωσης της ασφάλειας των συναλλαγών, η οποία πρέπει πάντοτε να συνεκτιμάται, να αποκλίνει από τα συμφωνηθέντα και να επαναπροσδιορίσει τις οφειλόμενες παροχές, ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστης κατά το χρόνο της εκπλήρωσής τους, με βάση αντικειμενικά κριτήρια, που αντλούνται από την έννομη τάξη και τις αντιλήψεις που κρατούν στις συναλλαγές. Η ρήτρα της καλόπιστης και σύμφωνης με τα συναλλακτικά ήθη εκπλήρωσης των παροχών είναι αναγκαστικού δικαίου και συνεπώς δεν επιτρέπεται παραίτηση απ' αυτή, είτε ρητή είτε σιωπηρή».

Επί της κρίσης της απόφασης, που αφορά σύμβαση ιδιωτών για την καταβολή έντοκου δανείου, το δικαστήριο κρίνει την εφαρμογή της ΑΚ 388 ως μη νόμιμης, καθώς θεωρεί ότι τα έντοκο δάνεια είναι ετεροβαρής σύμβαση, στοιχείο που δεν συνάδει με τις προϋποθέσεις του ΑΚ 388. Κρίνει επίσης την επίκληση και την εφαρμογή της επικουρικής διάταξης του ΑΚ 288 ως αόριστη, καθώς η αιτιολογία της οικονομικής κρίσης ως λόγου μεταβολής των συνθηκών δεν επαρκεί αν δεν στηρίζεται σε μία διάταξη νόμου. Η διαφωνία τόσο της θεωρίας, όσο και η προσωπική, με την νομολογία είναι εμφανής και βλέπουμε επίσης να δημιουργείται διάσταση απόψεων όσο αφορά τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης σε διάφορα είδη συμβατικών σχέσεων.

Επίσης χαρακτηριστική είναι και η απόφαση της ολομέλειας του Αρείου Πάγου 1198/1995, η οποία αφορά μία Τραπεζική δανειακή σύμβαση και υπό την εξέταση της υποστηρίζεται από έναν δικαστή ότι :

«Συνηθίζεται στις τραπεζικές συναλλαγές σε περιόδους οικονομικής κρίσεως να παρέχουν οι Τράπεζες διάφορες διευκολύνσεις στους δανειολήπτες τους και να μη προβαίνουν σε διώξεις εναντίον τους ασκώντας έστω συμβατικά ή νόμιμα δικαιώματά τους. Στη ναυτική πρακτική, εφόσον συντρέχουν τέτοιες ειδικές συνθήκες, οι συνθήκες διευκολύνσεις που χορηγούνται, χωρίς να κινδυνεύουν τα έννομα συμφέροντα των Τραπεζών, είναι είτε η αναμόρφωση του δανείου με περιορισμό του ποσού των δόσεων, ή με επιμήκυνση του χρόνου καταβολής τους, είτε η παροχή μιας περιόδου χάριτος κατά την οποία δεν καταβάλλεται κανένα ποσό, είτε η χορήγηση οικονομικής διευκόλυνσεως ώστε με αυτή να επιβιώσει η

επιχείρηση από την κρίση. Πρόκειται όχι για υποθετικό, αλλά για παγιωμένο διεθνώς κανόνα. Εξάλλου στο ισχύον δίκαιο οι παρεχόμενες αυτές διευκολύνσεις αποτελούν συμμόρφωση προς τα παραγγέλματα της καλής πίστεως, το περιεχόμενο της οποίας προσδιορίζεται μέσω της παραπάνω συναλλακτικής συνήθειας (άρθ.288 ΑΚ)».

Η σκέψη αυτή, κατά την κρίση μου, αποτελεί κομβικής σημασίας, καθώς τα ναυτιλιακά δάνεια αποτελούν μία πολύ βασική πηγή εσόδων για την Τράπεζα, λόγω των υψηλών επιτοκίων απόδοσης και η επίπτωση μη αποπληρωμής τους μπορεί να αποβεί καταστροφική. Θεωρώ ότι η σκέψη αυτή, η οποία βασίζεται περισσότερο σε λογικά και οικονομικά κριτήρια, παρά στις νομικές επιταγές, είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται οι ναυτιλιακές δανειοδοτήσεις και εν γένει οι δανειοδοτήσεις, με γνώμονα δηλαδή την βιωσιμότητα της εταιρείας για την είσπραξη του δανείου και όχι με βάση τις περιοδικές χαμηλές απολαβές της εκάστοτε Τράπεζας.

Είναι επίσης σημαντικό ότι στο σκεπτικό αναφέρεται ότι η αντιμετώπιση αυτή των ναυτιλιακών συμβάσεων είναι διεθνής και δεν πρέπει να γίνεται εξαίρεση από αυτή, καθώς οι ναυτιλιακές θα προτιμούν, όπως ήδη το κάνουν, ξένα τραπεζικά ιδρύματα για την κάλυψη των αναγκών τους με αποτέλεσμα οι εγχώριες Τράπεζες να στερούνται μια σημαντική πηγή εισοδήματος και επιπλέον μεγάλα κεφάλαια τέτοιου είδους να επενδύονται στο εξωτερικό, περιορίζοντας έτσι τα μεγέθη της εθνικής οικονομίας σε κεφαλαιακά διαθέσιμα.

6.5 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Γίνεται προφανές ότι η νομολογία δεν αναπροσαρμόζει το περιεχόμενο των πιστωτικών συμβάσεων βάσει των και ΑΚ 288 ΑΚ 388. Όπως σωστά σημειώνεται όμως¹⁷⁰, στο πεδίο των πιστωτικών συμβάσεων, δεν είναι άγνωστη ούτε στο δικαστή ούτε στο νομοθέτη η αναζήτηση επανορθωτικών ή διορθωτικών επεμβάσεων υπέρ του πληττομένου από την απρόοπτη μεταβολή των οικονομικών συνθηκών.

---

¹⁷⁰ Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα, σελ.240 επ.

Συμπερασματικά, το λεγόμενο restructuring¹⁷¹ (αναδιάρθρωση) που συναντάται συχνά ως όρος, δεν άπτεται από κάποια διάταξη νόμου, ούτε είναι νομικό επακόλουθο, αλλά εφαρμόζεται λόγω οικονομικών αναγκών για τη βιωσιμότητα μιας τραπεζικής πίστωσης, ειδικά αν το ποσό που αφορά είναι μεγάλο (πχ. ναυτιλιακά δάνεια). Συγκεκριμένα οι πελάτες στους οποίους εφαρμόζεται πρόκειται για σημαντικούς καταθέτες, που ανήκουν στην premium τάξη της τράπεζας. Όπως είναι γνωστό, το μέγεθος των καταθέσεων πολλές φορές εξασφαλίζει προνομιακή αντιμετώπιση και δημιουργεί προνόμια έναντι των άλλων καταθετών, όπως η μείωση επιτοκίων, η διευκόλυνση στις συναλλαγές και η ταχύτητα εξυπηρέτησης. Τα κεφάλαια αυτών των μεγαλοκαταθετών είναι ιδιαίτερα σημαντικά καθώς η μετατόπιση τους μπορεί να προκαλέσει προβλήματα διαθεσιμότητας κεφαλαίου και ρευστότητας, για το λόγο αυτό οι τραπεζίτες προσπαθούν να προσδώσουν ένα αίσθημα ασφάλειας, εμπιστοσύνης καθώς και να δομήσουν προσωπικές σχέσεις με αυτούς. Στο πλαίσιο αυτό, σε περιόδους κρίσης, όπου το βασικότερο πρόβλημα είναι η ρευστότητα (και έπειτα η κεφαλαιακή διαθεσιμότητα) κρίνεται σκόπιμο να υπάρχουν «διευκολύνσεις» στις υποχρεώσεις αυτών των ανθρώπων με τις τραπεζικές τους υποχρεώσεις είτε μέσω της κάλυψης των χρηματοδοτικών αναγκών τους, είτε της επιμήκυνσης ή ελάφρυνσης υπαρχουσών δανειακών υποχρεώσεων, είτε μέσω της σκόπιμης παράλειψης για λήψη περαιτέρω εγγυήσεων, όταν αυτές είναι αναγκαίες.

Συνεπώς, δεν είναι η γενική διάταξη της «καλής πίστης» του ΑΚ 288 που οδηγεί τους τραπεζίτες σε επαναδιαπραγματεύσεις των όρων, αλλά ή ανάγκη καλλιέργησης και ύπαρξης προσωπικών σχέσεων της τράπεζας με τους μεγαλοκαταθέτες, καθώς η απομάκρυνση των μεγάλων κεφαλαίων ή η καταγγελία μακροπρόθεσμων τραπεζικών δανείων, από τα οποία η τράπεζα αναμένει υψηλές αποδόσεις, μπορούν να προκαλέσουν αλυσιδωτές, έως και καταστροφικές¹⁷², συνέπειες σε μία τράπεζα.

Σε κάθε περίπτωση, με βάση και την προδιατυπωμένη θεωρία, η δικαστική αρχή έχει την ευχέρεια να παρέμβει και να διαπλάσει ακόμα και τις δανειακές συμβάσεις, ειδικά όταν αφορούν σε μεγάλα ποσά και από τα οποία εξαρτώνται επιχειρήσεις που δίνουν εργασία σε χιλιάδες ανθρώπους. Με το σαθρό όμως, κατά την άποψη μου, επιχείρημα της μη εφαρμογής των ΑΚ 388 και ΑΚ 288 λόγω έλλειψης τυπικών προϋποθέσεων, η Ελληνική έννομη τάξη

---

¹⁷¹ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/restructure>: The organization of a company, business, or system in a new way to make it operate more effectively, τελευταία επίσκεψη στις 29/8/2015.

¹⁷² Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση των Γερμανικών Τραπεζών που σχεδόν καταστράφηκαν από την αποτυχία Γερμανικών ναυτιλιακών εταιρειών να αποπληρώσουν τα δάνεια τους, ως αποτέλεσμα της κρίσης που ξέσπασε το 2008.

στερεί από την εθνική οικονομία, ένα σημαντικό μέρος κεφαλαίων. Η θέση αυτή της Ελληνικής νομοθεσίας στηρίζεται επίσης και στο επιχείρημα της μη παρεμπόδισης της ελεύθερης επιχειρηματικής δραστηριότητας, παρέχοντας σημαντικά προνόμια σε μία ορισμένη κατηγορία μεγαλοκαταθετών. Η άποψη αυτή φυσικά έρχεται σε σύγκρουση με το πνεύμα της ΑΚ 288, με την διεθνή τραπεζική πρακτική και διευρύνει το οικονομικό χάσμα που έχει δημιουργηθεί λόγω της παρούσας οικονομικής κρίσης. Είναι ευτυχές το γεγονός ότι οι Τράπεζες σπεύδουν σε διακανονισμούς με τους μεγαλοκαταθέτες που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες, αποφεύγοντας την δικαστηριακή οδό επίλυσης.

Στην επόμενη ενότητα που ακολουθεί θα γίνει μία σύντομη παράθεση αποτελεσμάτων εφαρμογής της έννοιας της καλής πίστης, όπως έχει αναλυθεί έως τώρα, στο σύνολο του ναυτιλιακού πλέγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1 Επιπτώσεις Εφαρμογής της Ελληνικής έννοιας της Καλής Πίστης στις Ναυτιλιακές Συμβάσεις

Όπως προαναφέρθηκε, η κύρια διαφοροποίηση του Ελληνικού με το Αγγλικό Δίκαιο στο θέμα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών είναι η διαπλαστική ευχέρεια του Έλληνα δικαστή να προβεί σε αλλαγές στην σύμβαση και στην επαναδιαμόρφωση της, αντί της κατάργησης της συμβατικής σχέσης. Ερώτημα επομένως τίθεται για το ποιο είναι το άμεσο οικονομικό αντίκρισμα της αντίθεσης αυτής στα ναυλοσύμφωνα¹⁷³.

Για να γίνει όμως ξεκάθαρη η προβληματική, είναι αναγκαία η διάκριση ανάμεσα στην επίδραση του «παρεμβαίνοντος δικαστή» στην ναυτιλία γραμμών καθώς και στην ελεύθερη φορτηγό ναυτιλία. Οι δύο αυτές μορφές άσκησης της ναυτιλίας έχουν τόσο μεγάλη διαφορά στην δομή και στην οργάνωση, όπου η δυνατότητα διάπλασης ναυτιλιακών συμβάσεων κάθε είδους, θα μπορούσε να προξενήσει εξόχως αντίθετα αποτελέσματα στους δύο τομείς.

7.1.1 Ναυτιλία Γραμμών

Όσο αφορά τις ναυτιλιακές συμβάσεις της ναυτιλίας γραμμών, η ιδέα της πιθανής «ανάμειξης» της δικαστικής αρχής στις ναυτιλιακές συμβάσεις φαίνεται τρομακτική. Η ναυτιλία γραμμών είναι από τη φύση της μία δραστηριότητα με υψηλά σταθερά κόστη, με τάση για κωδικοποίηση και εξειδίκευση της κάθε λειτουργίας και δραστηριότητας της και με συγκεκριμένους και προϋπολογισμένους στόχους και κέρδη¹⁷⁴. Η «ανασφάλεια» που θα μπορούσε να προκύψει από την δικαστική ευχέρεια να μεταβάλλει συμβατικές σχέσεις κατά

---

¹⁷³ Πρέπει προφανώς να ξεκαθαριστεί ότι έως τώρα δεν έχει εφαρμοστεί ποτέ διαπλαστική εφαρμογή σε κανενός είδους ναυλοσύμφωνο- παρέμβασης δηλαδή του δικαστή σε όρους και προϋποθέσεις μιας ναυτιλιακής σύμβασης.

¹⁷⁴ Stopford Martin, 3rd Edition (1988/1997/ 2009), Maritime Economics, USA & Canada: editor Routledge Taylor & Francis Group, Chapter 13, page 506-563.

βούληση, την στιγμή που οποιεσδήποτε διαφορές και διαφωνίες που μπορεί να προκύψουν, έχουν ήδη προβλεφθεί τόσο από την Αγγλική νομολογία σε πρώτο χρόνο, όσο και από τους εσωτερικούς δικηγόρους σε δεύτερο, φαίνεται περιττή. Εάν όμως η δικαστική παρεμβατικότητα συνοδεύεται και με μία τάση για εξορθολόγηση της δικαστικής πρακτικής με βάση όχι μόνο τις νομικές συνθήκες, αλλά και τις οικονομικές, αν πχ. προέβλεπε την καταβολή της αποζημίωσης σε δόσεις ή την έναρξη πληρωμής της από ένα μελλοντικό διάστημα οπού να το επέτρεπαν τα κέρδη της εταιρίας, τότε η «δικαστική παρέμβαση» θα είχε σοβαρό προβάδισμα. Αντίβαρα στην προαναφερόμενη δικαστική πρακτική είναι τόσο η έλλειψη αναλόγως εξειδικευμένου και κατηρτισμένου δικαστικού προσωπικού¹⁷⁵ όσο και η ανάπτυξη του θεσμού της διαμεσολάβησης, που όμως δεν μπορεί να εκδώσει αποφάσεις με ανάλογη δικαστική βαρύτητα.

Το δυσκολότερο όμως για την εφαρμογή αυτής της παρεμβατικής άσκησης της δικαιοσύνης είναι το ισχύον Αγγλικό Δίκαιο και οι προβλεπόμενες εφαρμογές του. Πολλοί θεωρούν ότι το Αγγλικό Δίκαιο είναι ένα άριστα κωδικοποιημένο Δίκαιο, βασισμένο σε βαθιά παράδοση και σε πλούσια και πολυετή νομολογιακή πρακτική¹⁷⁶. Η μεγάλη του όμως αδυναμία είναι ότι δεν μπαίνει πολλές φορές στην ουσία της υπόθεσης¹⁷⁷ και προσπαθεί να βρει ποια προγενέστερη υπόθεση ταιριάζει στην υπό κρίση ώστε να ακολουθήσει την πεπατημένη επίλυση. Με λίγα λόγια, το Αγγλικό Δίκαιο πάσχει από πρωτοτυπία, με μία συνεχόμενη τάση για συνέχιση αυτής της τακτικής. Βασικό επιχείρημα αυτής της λιμνάζουσας νομικής εξέλιξης είναι ότι η αγορά με τις πολυετείς πρακτικές της έχει ήδη διαμορφώσει το αναγκαίο νομικό καθεστώς, στο οποίο όλες οι επιχειρήσεις έχουν ίσες ευκαιρίες και δρουν με βάση τις αρχές του πλήρους ανταγωνισμού. Είναι απορίας όμως άξιο αν η σημερινή ολογοπωλειακή και ολιγοπωλειακή αγορά έχει πράγματι ωφεληθεί από τις πρακτικές αυτές.

Δυστυχώς βέβαια και η Ελληνική έννομη τάξη δεν φαίνεται να είναι διατεθειμένη να εφαρμόσει «παρεμβατική» δικαστική λειτουργία, παρά εμμένει σε παλιές αρχές «ασφάλειας δικαίου», με σαφή τάση για υιοθέτηση όλο και περισσότερων κανόνων από άλλες χώρες που στηρίζουν «φιλελευθεροποιημένες αγορές». Είναι πλέον αρκετά επίφοβο ότι οι διατάξεις για την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, θα αποτελούν αντίμετρα για την εξασφάλιση των

---

¹⁷⁵ Και θα μπορούσε να προστεθεί και η αναντιστοιχία της οικονομικής εξέτασης μιας υπόθεσης από την δικαστική κρίση που οφείλει να παράσχει ένας δικαστής.

¹⁷⁶ Stopford Martin, 3rd Edition (1988/1997/ 2009), Maritime Economics, USA & Canada: editor Routledge Taylor & Francis Group, Chapter 13, page 506-563.

¹⁷⁷ Και πλέον πολλοί θεωρούν ότι έχει ξεφύγει από την βασική αρχή του «κάθε υπόθεση είναι διαφορετική».

αναγκαίων ελαχίστων και θα αναχθούν σε διατάξεις περισσότερο «εμπέδωσης του αισθήματος δικαίου» παρά εφαρμογής του κανόνα δικαίου.

7.1.2 Ελεύθερη Φορτηγός Ναυτιλία

Από την άλλη έχουμε την ελεύθερη φορτηγό ναυτιλία, όπου, σε αντίθεση με την ναυτιλία γραμμών, δεν διαθέτει την ανάλογη οργάνωση και το μέγεθος ώστε να συντηρεί αυξημένα σταθερά κόστη, κατηρτισμένο εργατικό δυναμικό και να διαθέτει ένα ευρύ φάσμα από διαδικασίες, προβλεπόμενα κέρδη και οργανωμένη διάταξη¹⁷⁸. Πρόκειται για την ευκαιριακή ναυτιλία που αναμένει τις περιόδους υψηλής ζήτησης για να αποκομίσει υψηλά έσοδα ώστε να αποσβέσει τις περιόδους μειωμένης ζήτησης και βασικά χαρακτηριστικά της είναι οι μικροί στόλοι με πλοιοκτήτες μικρής δυναμικής που προσπαθούν να «επιβιώσουν» στην σύγχρονη αγορά που έχει διαμορφωθεί με βάση το ολιγοπώλιο και το ολιγοψώνιο των ισχυρών.

Όπως είναι φυσικό, αυτές οι μικρές εταιρείες της ελεύθερης φορτηγού ναυτιλίας δεν μπορούν να ανταγωνιστούν σε κεφαλαιακή διαθεσιμότητα τις μεγαλύτερες εταιρίες ή τους μεγαλοπρομηθευτές και σε περιπτώσεις δικαστικών διαφωνιών είναι αυτές που βγαίνουν ζημιωμένες καθώς δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αντέξουν χρονοβόρες δικαστικές διαμάχες και συνήθως συμβιβάζονται με ποσά πολύ λιγότερα από τα προσδοκόμενα. Στην περίπτωση αυτή, της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, ο θεσμός του « παρεμβαίνοντος δικαστή» μπορεί να τις ωφελήσει καθώς η έκβαση της υπόθεσης δεν είναι προδιαγεγραμμένη, η σύμβαση δεν είναι αναγκαίο ότι θα ακυρωθεί και η χρήση δικανικών μέσων για την αλλοίωση της υπόθεσης και την οικονομική εξάντληση της μίας εκ των δύο πλευρών μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την δικαστική αρχή.

Με βάση όμως τις σύγχρονες τάσεις, το είδος αυτό της ναυτιλίας τείνει προς εξαφάνιση¹⁷⁹ καθώς πλέον, λόγω των πολλών εξωγενών επιδράσεων, ο ναυτιλιακός κύκλος είναι σχετικά αδύνατο να προβλεφθεί με βεβαιότητα και σε συνδυασμό με την ταχύτητα κατασκευής πλοίων και την γενικότερη τάση για επένδυση στον κλάδο, η διάρκεια των περιόδων «μεγάλων

---

¹⁷⁸ Stopford Martin, 3rd Edition (1988/1997/ 2009), Maritime Economics, USA & Canada: editor Routledge Taylor & Francis Group, Chapter 11, page 418-467.

¹⁷⁹ Stopford Martin, 3rd Edition (1988/1997/ 2009), Maritime Economics, USA & Canada: editor Routledge Taylor & Francis Group, Chapter 11, page 418-467.

αποδόσεων» είναι συγκριτικά μικρότερη, με αποτέλεσμα τα κέρδη από τις περιόδους αυτές να είναι μειωμένα σε σχέση τα αντίστοιχα του παρελθόντος¹⁸⁰, οπότε και η δυνατότητα επιβίωσης των επιχειρήσεων αυτών στο διάστημα καθίζησης της αγοράς να μειώνεται. Η δικαστική πρακτική λίγα μπορεί να προσφέρει στις μεγάλες διακυμάνσεις της αγοράς, μπορεί όμως να «παρέμβει» σε ναυτιλιακές συμβάσεις, προς εξασφάλιση ενός κατωτάτου ορίου όπου να διασφαλίζεται το break even της επιχείρησης και επιπλέον να διαπλάσει πιθανές πιστωτικές συμβάσεις, με σκοπό την ελάφρυνση και την επιβίωση των μικρών εταιρειών της ελεύθερης φορτηγού ναυτιλίας σε δύσκολες οικονομικά συνθήκες, όπως είναι οι παρούσες.

Συμπερασματικά, οι μεγάλοι πολέμιοι της ελεύθερης φορτηγού ναυτιλίας, δηλαδή οι οικονομίες κλίμακας που εφαρμόζουν οι εταιρείες ναυτιλίας γραμμών και οι πλήρως ελεύθερες αγορές, φαίνεται ότι έχουν διαμορφώσει ένα σταθερό και προβλέψιμο νομικό καθεστώς, με την ανοχή του οποίου προκαλούν συνεχείς στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και εξουθενώνουν τις μικρότερες εταιρίες, οδηγώντας τις στην πτώχευση και την έξοδο από την αγορά.

Συγχρόνως, η σύγχρονη τάση των οριζοντίων και των κάθετων ολοκληρώσεων, παρεμβαίνει ξεκάθαρα στην άσκηση του προβλεπόμενου ελέγχου νομιμότητας, απομακρύνοντας την δικαστική αρχή από την δυνατότητα άσκησης νομικής κρίσης και ελέγχου με δικαστικές αποφάσεις, γιγαντώνοντας ακόμα περισσότερο το χάσμα ανάμεσα στις μικρές εταιρείες της ελεύθερης φορτηγού ναυτιλίας και στο ολιγοπώλιο των μεγάλων πολυεθνικών.

7.2 Επιπτώσεις της Καλής Πίστης και των Καλών Συναλλακτικών Ηθών στην Διαδικασία της Ναύλωσης

Κατά την διαδικασία της ναύλωσης, συμμετέχουν συνήθως περισσότερα των δύο πρόσωπα και συνήθως αυτά είναι οι ναυλομεσίτες, οι πλοιοκτήτες, οι ναυλωτές, οι δικηγόροι και οι ναυτιλιακοί πράκτορες¹⁸¹. Βασικά στοιχεία της διαδικασίας ναύλωσης είναι η ακεραιότητα στα ήθη, η εμπιστοσύνη μεταξύ των συναλλασσόμενων πλευρών καθώς και η

---

¹⁸⁰ Stopford Martin, 3rd Edition (1988/1997/ 2009), Maritime Economics, USA & Canada: editor Routledge Taylor & Francis Group, Chapter 11, page 418-467.

¹⁸¹ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 229-232.

καλλιέργεια ενός κλίματος ασφάλειας και αξιοπιστίας, τόσο για την εκπλήρωση της σύμβασης, όσο και για τις διαπραγματεύσεις καθαυτές¹⁸². Αρκετά σημαντικό είναι ότι οι διαδικασίες είναι συνήθως προφορικές ή μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, γεγονός που καθιστά δυσχερή τον νομικό έλεγχο των συναλλαγών, οπότε και απαιτείται ακόμα περισσότερη μέριμνα για την τήρηση των αρχών της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών¹⁸³.

7.2.1 Οι Ναυλομεσίτες

Όσο αφορά τους μεσίτες, οι οποίοι είναι με απλά λόγια οι μεσάζοντες ανάμεσα στους ναυλωτές και τους εκναυλωτές, είναι αναγκαία η τήρηση των αρχών της καλής πίστης, καθώς η μετάδοση των πληροφοριών που διατελούν είναι ιδιαίτερα σημαντική για την εύρεση και τη σύναψη συμφωνίας. Έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο, ναυλομεσίτες να δρουν στα πλαίσια της καλής πίστης και να καταφέρουν να πετύχουν συμφωνίες, όμως οι πλοιοκτήτες να τους παρακάμπτουν, μη καταβάλλοντας την ανάλογη αμοιβή που τους αναλογεί¹⁸⁴.

Από την άλλη, πολλοί ναυλομεσίτες δρουν χωρίς την εξουσιοδότηση των πλοιοκτητών, προσελκύοντας ενδιαφερόμενους για μεταφορά και μετά παρουσιάζουν τις προσφορές ως ζήτηση στους πλοιοκτήτες. Οι παραπάνω περιπτώσεις αποδεικνύουν την ανάγκη ύπαρξης καλής πίστης, καθώς σε έναν κλάδο τόσο ασταθή, μόνο η εδραίωση σταθερών προσωπικών σχέσεων μπορεί να εξασφαλίσει την επιβίωση ενός ναυλομεσίτη σε βάθος χρόνου.

Η δουλειά του ναυλομεσίτη είναι πράγματι πολύ σημαντική και πολύ δύσκολη, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης όπου η ζήτηση είναι πολύ χαμηλή, αλλά και σε περιόδους άνθισης των μεταφορών, όπου η εύρεση του κατάλληλου πλοίου για την μεταφορά συγκεκριμένου φορτίου με τον παράλληλο συνδυασμό πολλών αντίστοιχων συμβάσεων είναι πολύπλοκη διαδικασία¹⁸⁵.

---

¹⁸² Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 229.

¹⁸³ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 229.

¹⁸⁴ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 229.

¹⁸⁵ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 229.

7.2.2 Οι Πλοιοκτήτες

Οι πλοιοκτήτες και οι κατ' επέκταση εντολοδόχοι τους αποτελούν τον ένα από τους δύο αντισυμβαλλόμενους σε μία ναυτιλιακή σύμβαση. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τηρούν τις διατάξεις της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, ειδικά εάν δραστηριοποιούνται έχοντας μεγάλο στόλο στην αγορά, καθώς η φήμη και η εμπιστοσύνη είναι βασικοί παράγοντες για να τους προτιμήσουν πάλι ναυλωτές και να είναι τα πλοία τους συνέχεια σε δραστηριότητα για την επίτευξη μέγιστων κερδών¹⁸⁶.

Πολλές όμως φορές, χρησιμοποιούν τη θέση τους για να καταγγείλουν τις ναυλώσεις για όχι σπουδαίους λόγους, ειδικά σε περιόδους μεγάλων μεταβολών, όπου η ναυτιλία παρουσιάζει ξαφνική ανάκαμψη. Άλλες φορές, μπορούν να εξαντλήσουν τον χρόνο εκτέλεσης ενός ταξιδιού, με σκοπό την επίτευξη υψηλότερων ναύλων, ενώ θα μπορούσαν να εκπληρώσουν γρηγορότερα την παροχή. Άλλες φορές μπορούν να υπερχρεώσουν του ναυλωτές όσο αφορά τα κόστη του ταξιδιού, με σκοπό την επίτευξη ακόμα μεγαλύτερου κέρδους κατά την εκτέλεση της μεταφοράς¹⁸⁷. Υπάρχουν επίσης πολλοί τρόποι επίτευξης μεγαλύτερου κέρδους με την παράλληλη εξοικονόμηση δαπανών κατά την εκτέλεση της ναυτιλιακής σύμβασης (πχ. Slow steaming, υπερκοστολόγηση αξίας καυσίμων, υπερκοστολόγηση κόστους επάνδρωσης, έλλειψη βασικών αναγκαίων πιστοποιητικών κατά την εκτέλεση της μεταφοράς.)

Άλλη συχνή πρακτική είναι το bypassing¹⁸⁸, δηλαδή η παράκαμψη των ναυλομεσιτών ή άλλων μεσαζόντων κατά την διαδικασία σύναψης μίας συμφωνίας μεταφοράς με σκοπό την εξοικονόμηση της αμοιβής που θα έπρεπε να καταβάλλουν για την εύρεση της μεταφοράς.

---

¹⁸⁶ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 230.

¹⁸⁷ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 230.

¹⁸⁸ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 230.

7.2.3 Οι Ναυλωτές

Οι ναυλωτές αποτελούν τον δεύτερο αντισυμβαλλόμενο κατά τη σύναψη της ναυτιλιακής σύμβασης. Πρόκειται για τους ενδιαφερόμενους προς μεταφορά, βασικό χαρακτηριστικό των οποίων στην σημερινή εποχή είναι η αυξημένη ισχύς τους¹⁸⁹.

Σε παλαιότερα χρόνια, είχαμε πολλούς πλοιοκτήτες και πολλές εταιρίες που ενδιαφέρονταν για μεταφορά. Σήμερα, με την ανάπτυξη και κορύφωση του ελεύθερου ανταγωνισμού, τις οικονομίες κλίμακας και τις οριζόντιες και κάθετες ολοκληρώσεις, δεν έχουμε μόνο σχηματισμό μεγάλων ναυτιλιακών εταιρειών αλλά και συγκέντρωση και οργάνωση της μεταφορικής δραστηριότητας στα χέρια συντεχνιών. Συγκεκριμένα η ισχυροποίηση των εταιρειών με την παράλληλη αριθμητική μείωσή τους, έχουν προκαλέσει την πτώση της τιμής των ναύλων και την εξάρτηση των πλοιοκτητών από τις εταιρείες αυτές για την εξασφάλιση της συνεχούς δραστηριοποίησης των πλοίων τους¹⁹⁰. Συνεπώς οι εταιρείες αυτές, μπορούν να εξαναγκάζουν τους πλοιοκτήτες για την συνεχή μείωση των ναύλων τους, μέχρι αυτοί να προσπορίζουν ελάχιστα κέρδη ικανά για την επιβίωση της εταιρείας και την κάλυψη των υποχρεώσεών τους. Προφανώς η πρακτική αυτή αντιβαίνει στην καλή πίστη και στα συναλλακτικά ήθη.

Άλλες συνήθειες πρακτικές των εταιρειών αυτών είναι η ανακριβής περιγραφή της ζήτησης, η διαδικασία της παράλληλης διαπραγμάτευσης και η υπαναχώρηση πριν την τελική δέσμευση τους¹⁹¹. Κατά την πρώτη πρακτική, δεν δίνουν σαφή περιγραφή της ζήτησης για να έχουν μία μεγαλύτερη γκάμα πλοίων, από την οποία μπορούν να επιλέξουν το πιο οικονομικά συμφέρον πλοίο για την μεταφορά των αγαθών τους. Κατά την παράλληλη διαπραγμάτευση, οι ναυλωτές διαπραγματεύονται με πολλούς πλοιοκτήτες παράλληλα για την ίδια μεταφορά, με σκοπό την επίτευξη της πιο συμφέρουσας συμφωνίας. Κάτι τέτοιο είναι αντίθετο με τις αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών και δυστυχώς είναι συνήθης πρακτική καθώς δεν είναι δυνατός ο έλεγχος των προσυμβατικών αυτών ενεργειών.

---

¹⁸⁹ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 230

¹⁹⁰ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 230

¹⁹¹ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 230

Τέλος, άλλη συνήθης πρακτική είναι αυτή της παρακράτησης του οφειλόμενου ναύλου, λόγω πιθανής απαίτησης τους από την μη ορθή εκτέλεση της σύμβασης. Αυτή η πρακτική είναι αρκετά συνήθης, σε συνδυασμό για την εύρεση παρατυπιών για την μείωση των ναύλων, αλλά από την στιγμή που δεν έχει εκδοθεί δεσμευτική δικαστική απόφαση που να καταδικάζει τον πλοιοκτήτη σε μείωση της αντιπαροχής ή σε αποζημίωση, δεν μπορούν οι ναυλωτές να παρακρατήσουν μέρος του ναύλου¹⁹².

7.2.4 Οι Δικηγόροι και οι Ναυτιλιακοί Πράκτορες

Πέρα από τους πλοιοκτήτες, τους ναυλωτές και τους ναυλομεσίτες, πολλές φορές αναμειγνύονται στην ναυτιλιακή διαδικασία και δικηγόροι καθώς και ναυτιλιακοί πράκτορες. Οι δευτερεύουσες κατηγορίες αυτές συμμετεχόντων στην διαδικασία, συνήθως επικουρούν και λύνουν νομικά διαδικαστικά ή ακόμα και πρακτικά προβλήματα για την σύναψη της ναυτιλιακής σύμβασης¹⁹³.

Βασικό χαρακτηριστικό κακής πίστης αυτών των κατηγοριών είναι η υπερκοστολόγηση των υπηρεσιών που παρέχουν, που συνήθως λόγω της ιδιαιτερότητας και του αποκλειστικού χαρακτήρα της απασχόλησης τους, εκμεταλλεύονται και υπερκοστολογούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους¹⁹⁴. Αυτό προδήλως αντιβαίνει στην συναλλακτική πρακτική και πολλές φορές εκνευρίζει προδήλως τους βασικούς αντισυμβαλλόμενους στην ναυτιλιακή σύμβαση.

Άλλο σύνθηες φαινόμενο, δυστυχώς Ελληνικής πρακτικής, είναι η σημαντική καθυστέρηση στην έκδοση αποφάσεων για τις διαφορές που ανακύπτουν από τις ναυτιλιακές συμβάσεις. Μερίδιο ευθύνης φέρει τόσο η δικαστική αρχή όσο και οι δικηγόροι που χειρίζονται τις υποθέσεις αυτές, οι οποίοι με τις συνεχείς αναβολές και τα δικονομικά κωλύματα που θέτουν, καθυστερούν το έργο της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα την σοβαρής καθυστέρηση επίλυσης της διαφοράς. Αποτέλεσμα αυτών των πρακτικών είναι η προτίμηση ξένων δικαστικών οργάνων για την επίλυση των διαφορών τους.

---

¹⁹² Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 231.

¹⁹³ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 232.

¹⁹⁴ Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ., σελ. 232.

7.3 Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η σημασία της καλής πίστης είναι πρόδηλη και εμφανής στην διαδικασία των ναυτιλιακών συμβάσεων. Ανεξάρτητα με το φύση και το περιεχόμενο της συμβατικής σχέσης, καθώς και με την σημασία του εμπλεκόμενου σε αυτήν, η καλόπιστη δράση είναι αναγκαία τόσο για την επίτευξη και την εύρυθμη λειτουργία της παρούσας όσο και για μελλοντικές συναλλαγές. Μέσα από την τήρηση της καλής πίστης, ο εμπλεκόμενος στην ναυτιλιακή δραστηριότητα αποκτά καλή φήμη, στοιχείο σημαντικό τόσο για την τήρηση των παρουσών συμβατικών του σχέσεων, όσο και για την μακροημέρευση του στην αγορά.

Αν και οι Ελληνικές αρχές δεν μπορούν να ελέγξουν την διαδικασία κατά την κατάρτιση και επίτευξη συμφωνίας, μπορούν όμως με την επιτάχυνση των διαδικασιών και με μία προσπάθεια ερμηνείας του πνεύματος και όχι αποκλειστικά του γράμματος του νόμου, μπορούν να επαναπροσδιορίσουν τον ρόλο τους, ως ρυθμιστή και τοποτηρητή της έννομης τάξης. Θα ήταν ιδιαίτερα σημαντικό για την Ελληνική έννομη τάξη να εφαρμόσει πρωτοποριακές και επαναστατικές διατάξεις¹⁹⁵ νόμων, με σκοπό να αποκτήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι άλλων εννόμων τάξεων και να προσεγγίσει την επιθυμία των ναυτιλιακών εταιρειών για άμεση, δίκαιη και πάνω από όλα σταθερή με βάση όχι μόνο το γράμμα, αλλά και το πνεύμα του νόμου.

Κλείνοντας την ενότητα, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση μίας σκέψης. Αρχικά, με βάση την ανάλυση της Ενότητας 7.1, μέσα στις συγκριτικά αδύναμες ναυτιλιακές εταιρείες βρίσκονται και πολλές Ελληνικές εταιρείες, ειδικά στον τομέα της ελεύθερης φορτηγού ναυτιλίας. Άραγε πόσο σημαντικό θα ήταν αν η Ελληνική έννομη τάξη παρείχε την προστασία των ΑΚ 288 και ΑΚ 388 και στις ναυτιλιακές συμβάσεις, πόσες ίσως εταιρείες θα άρχιζαν να εμπιστεύονται την Ελλάδα όχι μόνο σαν ουσιαστική έδρα διαχείρισης, αλλά και σαν τυπική έδρα, με αποτέλεσμα την εισροή στη χώρα μεγάλων όγκων συναλλάγματος, που έως τώρα βρίσκονται στο εξωτερικό.

---

¹⁹⁵ Σταθόπουλος Μιχ.,⁴¹ Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, §22, σελ. 489

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, η αρχή της καλής πίστης αποτελεί γενική ρήτρα για την Ελληνική έννομη τάξη, δρώντας όχι μόνο επικουρικά, αλλά και διορθωτικά, παρέχοντας στην δικαστική αρχή την εξουσία, όχι μόνο για λύση, αλλά και για διάπλαση της υπό κρίση συμβατικής σχέσης.

Συγκεκριμένα, η πρωτότυπη και ριζοσπαστική επιλογή που δίνεται στον δικαστή, πηγάζει από την εξειδικευμένη αρχή της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, η οποία ορίζει ρητά τη δυνατότητα διάπλασης, υπό προϋποθέσεις, των αμφοτεροβαρών συμβάσεων. Με την συγκριτική αποτίμηση των δύο αυτών εννοιών, διαπιστώνεται ότι η διάταξη της καλής πίστης δρα επικουρικά της διάταξης της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, παράγοντας ανάλογα αποτελέσματα, παρέχοντας έτσι και αυτή στην δικαστική αρχή την δυνατότητα όχι μόνο κατάργησης, αλλά και διάπλασης μίας οποιασδήποτε συμβατικής σχέσης.

Στην συνέχεια, έπειτα από την παράθεση της πρακτικής της Αγγλικής έννομης τάξης, όσο αφορά το θέμα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, διαπιστώνεται η εμμονή του Αγγλικού δικαίου στην αρχή της Pacta Sund Servanda, σε αντίθεση με την τάση της Ελληνικής έννομης τάξης για την υπέρβαση της παραπάνω αρχής, με την δυνατότητα διάπλαση της συμβατικής σχέσης. Τέλος εξετάζεται και η άμεση επιρροή της καλής πίστης στις πιστωτικές συμβάσεις και εκφράζονται απόψεις για την εφαρμογή της διάταξης της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών τόσο στις δανειακές όσο και στις πιστωτικές συναλλαγές εν γένει, κάτι το οποίο δεν είναι έως τώρα εφαρμόσιμο. Η Διπλωματική κλείνει με την αναφορά και ανάλυση πιθανών επιπτώσεων της εφαρμογής της (Ελληνικής) αρχής της καλής πίστης στις ναυτιλιακές συμβάσεις, που έως τώρα διέπονται από το Αγγλικό Δίκαιο, καθώς και με την εμπέδωση της σημασίας τήρησης της προαναφερόμενης αρχής κατά την διαδικασία περάτωσης της ναύλωσης.

Όσο αφορά το πρώτο ερώτημα της Διπλωματικής, δηλαδή την εξέταση της αποτελεσματικής εφαρμογής του Αγγλικού Δικαίου στο ζήτημα της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, η απάντηση είναι διφορούμενη. Κατά την προσωπική μου γνώμη, η εμμονή του Αγγλικού Δικαίου στην αρχή Pacta Sund Servanda, είναι η βασική του αδυναμία.

Πράγματι , όπως πολλοί σωστά υποστηρίζουν, με την αρχή αυτή προστατεύεται ο ιδιωτικός χαρακτήρας των συναλλαγών και εμπεδώνεται ένα πνεύμα ασφάλειας και σταθερότητας. Σε πολλές περιπτώσεις όμως, όπως στην υπόθεση Nicholl and Knight v Ashton, Eldridge & Co¹⁹⁶, παρατηρείται μία αδικαιολόγητη επιμονή της δικαστικής αρχής στην εφαρμογή του γράμματος του νόμου, μη καταβάλλοντας προσπάθεια για την εφαρμογή του πραγματικού σκοπού της σύμβασης. Από την ανάλυση του Κεφαλαίου 5, προκύπτει εν γένει μία τυπολατρική τάση του Αγγλικού Δικαίου, αδιαφορώντας για το σκοπό, το περιεχόμενο και τις επιπτώσεις από τη λύση μίας σύμβασης, δίνοντας έμφαση μόνο στο συμφωνημένο περιεχόμενο της καταρτισθείσας συμφωνίας (my word is my bond). Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις, που έχουμε απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών, το πρώτο υπό κρίση σκεπτικό του Αγγλικού δικαίου θα είναι η κατάργηση ή μη του σκοπού της σύμβασης, μη δίνοντας σημασία σε άλλα δικαιοπρακτικά θεμέλια, η στο μέτρο της επιγενόμενης υπέρμετρης επάχθειας, παρά μόνο στο αν καθίσταται αδύνατο να εκπληρωθεί η σύμβαση. Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι το Αγγλικό σύστημα στερείται μίας χρυσής τομής, μίας μέσης λύσης για την αντιμετώπιση του θέματος της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών. Η καλλιέργηση του θεσμού της διαμεσολάβησης, δίνει προσωρινή λύση στο πρόβλημα, σε περίπτωση όμως ασυμφωνίας, η δικαστηριακή πρακτική υπολείπεται σημαντικά.

Από την πλευρά του, το Ελληνικό δίκαιο, εισάγοντας την δυνατότητα διάπλασης της κάθε συμβατικής σχέσης, δίνει στον δικαστή την ευχέρεια να «διασώσει και να επουλώσει»¹⁹⁷ τις προσβαλλόμενες από απρόοπτες μεταβολές έννομες σχέσεις, φροντίζοντας τόσο για την διατήρηση του σκοπού, όσο και την εξάλειψη οποιασδήποτε ανωμαλίας. Είναι αναμφίβολα δύσκολο, αυτή η ειρήνευση και η αποκατάσταση της μεταβολής να γίνει με την σύμφωνη γνώμη και των δύο πλευρών σε μία σύμβαση, γι' αυτό χρειάζεται μία απόφαση με νομική δεσμευτικότητα για τον τρόπο και τις προϋποθέσεις αναδιαμόρφωσης της συμβατικής σχέσης. Συνεπώς απαντώντας στο δεύτερο ερώτημα που τέθηκε, η εφαρμογή του Ελληνικού Δικαίου, τόσο για το θέμα της μεταβολής των συνθηκών όσο και για παρόμοια θέματα, θα μπορούσε να είναι ποιοτικά ανώτερη και ουσιαστικότερη του Αγγλικού Δικαίου. Με την διεξοδική εφαρμογή της διαπλαστικής του ευχέρειας, ο δικαστής θα μπορούσε να παρέμβει και να δώσει λύσεις, την ώρα που οι άλλες έννομες τάξεις χρησιμοποιούν τον θεσμό της διαμεσολάβησης για την επίτευξη τέτοιων νομικών λύσεων. Δυστυχώς όμως, οι διαχρονικές αδυναμίες της

---

¹⁹⁶ Nicholl and Knight v Ashton, Eldridge & Co¹⁹⁶ [1901] 2 KB 126, <http://e-lawresources.co.uk/Nicholl-and-Knight-v-Ashton%2C-Eldridge--and--Co.php>, τελευταία επίσκεψη στις 21/7/2015

¹⁹⁷ Μπαλής Γ, (1969) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα

Ελληνικής έννομης τάξης, με χαρακτηριστικότερη την αναίτια καθυστέρηση για την τελική έκδοση αμετάκλητης απόφασης που να περατώνει τη δίκη, καθιστούν απαγορευτική την υπαγωγή διεθνών συμβάσεων στην Ελληνική έννομη τάξη, αφού βασικότερος επιδιωκόμενος σκοπός είναι η ταχύρρυθμη απόδοση δικαιοσύνης.

Συνεπώς είναι αδιαμφισβήτητο ότι η Ελληνική έννομη τάξη διαθέτει όχι μόνο ένα ικανό, αλλά ένα ανεπτυγμένο σύστημα εφαρμογής του νόμου και απόδοσης δικαιοσύνης, κατέχοντας όλες τις αναγκαίες διατάξεις για την έκδοση ριζοσπαστικών αποφάσεων, που θα καθιστούσαν την Ελληνική Δικαιοσύνη ελκυστική έναντι των ξένων εννόμων τάξεων. Δυστυχώς όμως, η ταχύτητα, η αμεσότητα και η συνεχής εξέλιξη των διαδικασιών του Αγγλικού Δικαίου, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ανάπτυξη του θεσμού της διαμεσολάβησης, το καθιστούν ελκυστικό δίκαιο για την υπαγωγή οποιασδήποτε διεθνούς σύμβασης και συνδιαλλαγής σε αυτό.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και άξια έρευνας θα ήταν και η παρακολούθηση την παρούσας δικαστηριακής πρακτικής τόσο στην Αγγλική όσο και στην Ελληνική έννομη τάξη. Από την πλευρά της, η Ελληνική δικαστική αρχή προβαίνει στην έκδοση πρωτοποριακών αποφάσεων, κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης, που επιχειρηματολογούν υπέρ της αναλογικής εφαρμογής των γενικών διατάξεων την καλής πίστης και των ειδικών της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, σε ευρύτερη γκάμα συμβατικών σχέσεων. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικές είναι η ΑΠ 998/2014¹⁹⁸ που κρίνει την παρούσα οικονομική κρίση ως ικανή συνθήκη για την εφαρμογή της ειδικής ρήτρας της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών στις επαγγελματικές μισθώσεις και από την άλλη η ΑΠ 334/2015¹⁹⁹, η οποία αναδεικνύει την αλληλένδετη σχέση του ΑΚ 388 με τον ΑΚ 288 συλλέγοντας το σύνολο της διατυπωμένης έως τώρα νομολογίας και παραθέτοντας μία εμπειριστατωμένη άποψη για την εφαρμογή της διαπλαστικής εξουσίας της δικαστικής αρχής.

Από την πλευρά της, η Αγγλική νομολογία δέχεται αρκετές πιέσεις για την έκδοση δεσμευτικών αποφάσεων για την αναδιάρθρωσης ναυτιλιακών συμβάσεων. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρουσα μια εργασία αναφορικά με τις παρούσες πρακτικές της Αγγλικής έννομης τάξης, σε συνδυασμό με το πώς προβλέπεται αυτές να εξελιχθούν. Μία τέτοια έρευνα δεν ήταν δυνατή με την παρούσα εργασία, λόγω έλλειψής μέσω, εξειδικευμένης γνώσης και πηγών.

---

¹⁹⁸ ΑΠ 998/2014 , <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm> , τελευταία επίσκεψη στις 29/8/2015

¹⁹⁹ ΑΠ 334/2015, <http://www.dsnet.gr/1024x768Auth.htm>, τελευταία επίσκεψή στις 31/8/2015

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Βιβλία

- Βλάχος Π. Γεώργιος, Ψύχου Ε., 1^η Έκδοση (2011), Ναυλώσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ
- Γεωργιάδης Απόστολος , 3^η Έκδοση (1996/1999) Ενοχικό δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα: εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα
- Γεωργιάδης Απόστολος, Τρίτη Έκδοση(1996/1997/2002), Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα Αντ.
- Δαγτόγλου Π.Δ., 5^η Έκδοση (2002/2004), Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Αθήνα Κομοτηνή: εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα
- Ζέπος Π., (1955) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος Γενικών, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα
- Καράκωστας Ιωάννης, Έκδοση 2006, Αστικός Κώδικας, Αθήνα: εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη
- Καραμπατζός Αντ.,1^η Έκδοση (2006) Απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών στην αμφοτεροβαρή σύμβαση,Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Κατράς Νικόλαος, (2010), Εξάβιβλος, Αθήνα: εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Κλαβανίδου Ι. Δέσποινα, Πρώτη Έκδοση (1997), Καταναλωτικά δάνεια, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα
- Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, 2η Έκδοση(1999/2002), Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Α' τεύχος, Αθήνα Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Μπαλής Γ, (1969) Ενοχικόν Δίκαιον, Α' Μέρος, Αθήνα: ανατύπωση από Αντ. Σάκκουλα
- Παπανικολάου Π., (1994), Το μέτρο της επάχθειας της παροχής και η έκταση της διορθωτικής επεμβάσεως του δικαστή στη σύμβαση κατ' ΑΚ 388, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα. Τιμ. Τόμος Αφιέρωμα στον Ανδρέα Α. Γαζή
- Σταθόπουλος Μιχ.,4^η Έκδοση (2004/2007), Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Σταθόπουλος Μιχ. ,2^η Έκδοση(2004), Γενικό Ενοχικό δίκαιο, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε

- Φίλιος Π., 3^η Έκδοση (1987) Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό μέρος, Αθήνα Κομοτηνή: εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα
- Ψυχομάνης Σ., 6^η Έκδοση (2006/2010), Τραπεζικό Δίκαιο-Δίκαιο τραπεζικών συμβάσεων, Τομ. ΙΙ, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Σάκκουλα

Διαδικτυακές Πηγές

- www.dsanet.gr

Πρωτογενείς Πηγές (Νόμοι και Αποφάσεις Δικαστηρίων)

- ΑΠ 334/2015
- ΑΠ. 69/2015
- ΑΠ 998/2014
- ΑΠ 625/2014
- ΑΠ 290/2014
- ΑΠ 164/2014
- ΑΠ 160/2013
- ΑΠ 937/2008
- ΑΠ 854/2007
- ΑΠ 15/2007
- ΑΠ. 147/2004
- ΣτΕ 1970/2011
- ΕφΠειρ. 953/2004
- ΕφΘες. 3357/1995
- ΠολΠρωτΘες 4251/2013
- ΜονΠρωτΘες 7193/2010
- ΑΚ 200
- ΑΚ 281
- ΑΚ 288
- ΑΚ 388
- ΑΚ 531
- ΑΚ 806επ.
- ΚΠολΔ 166

Αγγλική

Βιβλία

- Emanuel L. Steven, 10th edition (2012), Contracts, UK edition: publisher Wolters Kluwer Law and Business
- Mankiw N. Gregory, 6th Edition (2010), Principles of Economics, UK-USA: South-Western Cengage Learning
- Stopford Martin, 3rd Edition (1988/1997/ 2009), Maritime Economics, USA & Canada: editor Routledge Taylor & Francis Group

Διαδικτυακές Πηγές

- www.e-lawresources.co.uk
- www.dictionary.cambridge.com

Πρωτογενείς Πηγές (Νόμοι και Αποφάσεις Δικαστηρίων)

- Avery v Bowden (1856) 5 E & B 714
- Condor v Baron Knights [1966] 1 WLR 87
- Davis Contractors v Fareham UDC [1956] AC 696
- Fibrosa Spolka v Fairbairn [1943] AC 32
- Herne Bay Steam Boat v Hutton [1903] 2 KB 683
- Krell v Henry [1903] 2 KB 740
- Maritime National Fish v Ocean Trawlers [1935] AC 524
- Nicholl and Knight v Ashton, Eldridge & Co [1901] 2 KB 126
- Peter Cassidy Seed Co Ltd v Osuustukkuk-Auppa Ltd [1957] 1 WLR 273
- Taylor v Caldwell (1863) 3 B & S 826
- Transatlantic Corp. vs U.S.A., 363 F.2d 312
- Tsakiroglou & Co Ltd v Noblee Thorl GmbH [1962] AC 93
- Walton Harvey Ltd v Walker & Homfrays Ltd [1931] 1 Ch 274